

İÇİNDEKİLER

Başkan'dan	2
Genel Yayın Yönetmeninden	3
ŞEHİR VE MEDENİYET	
İslam Medeniyeti ve Selam Kültürü Üzerine	
Mehmet PEKTAŞ	4
Yaşayan Portreler Üzerinden Tarihi Şehirleri Okuma Denemesi	
Fahri TUNA	6
Avatar Bedenler Ve Dijital Dünya	
Şeyma KARACA KÜÇÜK	9
Doğası Eğitim Doğurduğu Sorunlar Üzerine	
İbrahim GÖSTERİR	10
ŞEHİR VE TARİH	
Çorum'un Tarihi Gelişimi	
Ahmet PEKER	12
Ömer B. Abdülaziz Hakkında Ne Dediler?	
Ethem ERKOÇ	16
Çorumluların Lakapları	
Mennan Tarkan TÜFEKÇİ	18
ŞEHİR VE EDEBİYAT	
Noktanın Hâlleri Ve Hâlin Noktaları	
Prof. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ	20
Kalbin Odacıkları	
Ethem ERDOĞAN	21
Misafir Kuş	
Osman ÇEVİKSOY	22
Hediye	
Erhan ÇAMURCU	24
Zamandan Mülhem	
İlkay COŞKUN	27
Anneciğim	
Songül ÖZEL	28
Vakte Nida!	
Nilüfer Zontul AKTAŞ	28
Büyüsü Var Diye Kelimelerin...	
Nuray ALPER	29
Kum Tanesinden Geçen	
Mustafa UÇURUM	30
Bu Bir Çokparasız Yatılı Okul Şiiridir	
Cafer PETEK	31
Anton Pavloviç Çehov Ve "Düşünür"	
Can YOKSUL	32
Güneşimin Yeri	
Ahmet Yaşar GÜNDÜZ	34
Bir Evde Bir Ana Varsa	
İbrahim ŞAŞMA	35
Bilmece	
Cemal KARSAVRAN	36
Çekilmez Bir Miyiz (!)?	
Osman ŞİMŞEK	37
Külahlı Dondurma	
Gülçin Yağmur AKBULUT	38
Dört Yanım	
Ahmet Yılmaz TUNCER	39
Hakikat	
Fatih KIZILARSLAN	39
O Ses	
Fatih TEZCE	40
Haikular	
Hızır İrfan ÖNDER	41
Özdenören'de Sanat, Edebiyat Ve İslam	
Durdu ŞAHİN	42

Emmoğlu	
Vedat ÜNAL	44
Kulak Ver Bu Söze	
Hasan KORKMAZ	44
Şiir Vadisinde Bir Şeyhülislam: Ebussuûd Efendi Ve Oğlu İçin Yazdığı Mersiye	
Selim ÜMÜTLÜ	45
Güzün Ateşi	
Ahmet DOĞRU	49
Gittin De Bir Ah Mı Kaldı?	
Reşit Güngör KALKAN	50
Şiirin Şairle Şairin Şiirle İmtihanı	
Necat YAZICI	52
Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa	
Halil MANUŞ	53
Savrulan Dalgalar	
Mustafa OZULU	54
Sandık	
Tuğba KAN	54
Yaş Almak Bahsidir...	
Ayşe MELİKE KURTARAN	55
KAVİL	
Mehmet OKUMUŞ	56
ŞEHİR VE KÜLTÜR - SANAT	
Dilimin Bal Tadıyla "Dilimiz- Kültürümüz"	
Muzaffer GÜNDOĞAR	58
HOROZLAR ÜZERİNE...	
Fatih ŞAHİN	60
ŞEHİR VE İNSAN	
Çorumlu Bestekâr Yılmaz Yüksel'in Ardından	
Halit YILDIRIM	64
Bir Can Ağabey İdi Oğuz LEBLEBİCİOĞLU	
Selahaddin AYDEMİR	66
Çorum'un Mazlum Şairi: Mazlum Kenan Köstekçi	
Şenay SULUK ŞENCER	68
Rekortmen Sporcu Tanımak	
İbrahim ÇALIŞKAN	69
ŞEHİR VE KİTAP	
Kamçı'da Atlarla Soluyan Öyküler	
Zeynep Sati YALÇIN	70
Gaston Bouthoul'un "Sosyoloji Tarihi" Üzerine	
Erdal ŞAHİN	73
ŞEHİRİN HAFIZASIZ	
Pavluha Değirmeni Ve Pavluha Olayı	
Mürsel SÜMER	76
KARDEŞ ŞEHİRLER	
Yaylanın Eskimeyen Türküsü Ve Aziz Coğrafyası: Erzurum	
Yaşar BAYAR	78
Doğmak Mı? Doymak Mı? Sevmek Mi?	
Dr. Fazıl ÖZDEN	80
BİR PORTRÉ	
Tevfik İLERİ	
Mehmet TATLISU	84
DERGİMİZ HAKKINDA YAZILANLAR	
ŞEHİR DEFTERİ	
Eyyup AZLAL	87

ŞEHİR DEFTERİ

ÇORUM BELEDİYESİ
KÜLTÜR - SANAT - EDEBİYAT DERGİSİ

YIL: 2 SAYI: 7

3 AYDA BİR YAYIMLANIR

Çorum Belediyesi
Adına
İmtiyaz Sahibi
Dr. Halil İbrahim AŞGIN
Belediye Başkanı
Genel Yayın Yönetmeni
Turhan CANDAN
Yazı İşleri Sorumlusu
İsmail YAGBAT

Yayına Hazırlayanlar
Mahmut YABACIOĞLU
Halit YILDIRIM
Hüseyin KIR
Mehmet OKUMUŞ
Nilüfer AŞKIN
Çorum Belediyesi
Kent Arşivi
Tel: +90 364 225 08 10 - 1539
www.corum.bel.tr

Grafik Tasarım
Aydın TUTCALI

Kapak Foto:
Enes TEKİNAS

Baskı & Cilt
AZİM MATBAACILIK
www.azimmatbaacilik.com

112
ACİL
ÇAĞRI

İletişim Adresi
sehirdefteri@hotmail.com

BAŞKAN'DAN...

*Sonbahar geliyor serçe
Yuvanı ne yapacaksın?
Ayva çiçek açmadan önce.
Meyvelerin içi geçecek
Rüzgâr başka çeşit esecek
Yağmurlarla ıslanacaksın.
Halbuki ne kadar sıcaksın!*

Cahit Külebi

Şehir Defteri Dergimizin kıymetli okurları, güz sayımızla bir kez daha karşınızdayız.

2

Şehir Defteri
Eylül 2021

Makaleyle, şiirle, öyküyle, denemeyle, fotoğrafla kısaca söz sanatları ve görsel sanatlarla söyleyecek sözü olan herkese eşik olması niyetiyle üç ayda bir yayımladığımız Şehir Defteri Dergimiz yedinci sayısı ile ikinci yılını geride bıraktı. Okurlarımızdan gelen olumlu eleştiri ve tavsiyelerle dergimizin içeriği her sayımızda daha da zenginleşiyor. Yedinci sayımız vesilesiyle dergimize katkı sağlayan tüm yazarlarımıza, okurlarımıza ve yayın kurulumuza teşekkür ediyor, selamlarımı iletıyorum.

Belediyeler, kültürel politikalarını şehirlerin geleneksel ve kültürel özellikleri ışığında oluştururlar.

Belediyelerin bizatihi organize ettiği ya da diğer kurum ve kuruluşların yaptığı kültürel çalışmalara verdiği destek, hazırladığı projeler şehirlerde, uyumlu ve anlamlı birlikteliğin oluşmasına önemli katkı sağlıyor. Çorum Belediyesi olarak, sürdürmekte olduğumuz kültürel hizmetler, diğer fiziki ve yapısal hizmetlerimizin planlanması ve yürütülmesinde tamamlayıcı rol oynuyor. Bu amaçla Çorum'da, gerek geleneksel dokunun ortaya çıkarılması gerekse o dokunun şehre katığı ruhun sokak ve caddelerimize yansıtılması için büyük bir gayret sarf ediyoruz. Kale, konaklar, arasta gibi tarihi eserlerin restorasyonu, tarihi dokuya uygun cephe sağlıklaştırma çalışmaları, Kent Arşivimiz tarafından basım ve yayımı yapılan eserler, sesli kütüphane gibi geniş bir hizmet yelpazemiz var. Şehrimizi, fiziki yapıyla, mimarisiyle, kente özgü estetik değerleriyle sa-

dece "insanların bir arada yaşadığı fiziksel bir mekân" olarak görmüyoruz. Barışın ve kardeşliğin merkezi olan Çorum'umuzun aynı zamanda kültürel değerler üreten bir şehir olması için gayret sarf ediyoruz.

Ülkemizin kültür hayatına katkı sağlayan bütün kültür insanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Sekizinci sayıda buluşmak dileğiyle...

Dr. Halil İbrahim AŞGIN
ÇORUM BELEDİYE BAŞKANI

BAŞLARKEN...

Değişimin kaçınılmaz olduğu hayatta mevsim değişiyor, şehir değişiyor, toplum değişiyor; korkular, umutlar, heyecanlar değişiyor. Değişimin tanıkları olarak bize düşen, nisyana direnmek ve tanıklığımızı usulünce kayda geçirmek. Dergimiz 7. Sayıya ulaşırken insanı ve tüm yaşanmışlıkları un ufak eden zaman değirmeninden kurtarılması gereken çok fazla kıymetin olduğunu görüyor ve sorumluluğumuzun ciddiyetinin farkına varıyoruz.

Normalin kaybolduğu ve “yeni normal” diye adlandırılan kaygılı bir süreçteyiz. Günü kurtarmanın, yarına sağlam çıkmanın peşindeyiz adeta. Uzunca bir süredir kapalı olan ve doğru dürüst eğitim etkinliği yapılamayan okulların açılması mevsimlik tesellimiz oldu. Çocukların sabah okulun yolunu tutması, pandeminin hayatı eskisi kadar tehdit etmediği hususunda ruhsal olarak rahatlamamıza katkı yapıyor. Aşımızı da yaptırarak gardımızı aldık virüse karşı. Yeni normalimiz kaygılı da olsa bir yıl öncesine göre daha geniş bir hareket imkanı sunuyor, çok şükür. Bu süreçte anladık ki hayat hareket etmektir.

Virüsle, aşıyla, kısıtlamalarla uğraşırken afetler en zayıf anımızı bekliyormuş gibi afetlerle yüzleşmeye başladık. Doğal kaynakları mirasyedi savurganlığıyla harcamamızın ve çevreyi duyarsızca kirletmemizin karşılığını, kuraklık, orman yangınları ve seller ile görmeye başladık. 2021 yaz mevsimi sadece ülkemize değil tüm dünyaya acı izler bırakarak çekip gitti. Şimdi sırada hangi felaket var, endişesi; suçluluk hissimizle sarmaş dolaş geziyor içimizde.

Şehir Defteri ekibi olarak salgın mazeretinden atalet devşirmeden şehre ve insana dokunan yazılar ve gör-sellerle dolu yeni bir seçki ile güz sayımızı ilginize sunuyoruz. Dergimizin 2. Yılda geldiği nokta itibarıyla yerel ile ulusalı bir araya getirme hedefimize ulaşmış olmaktan dolayı mutluyuz. Bu ülkenin dört bir yanından kalem erbabı sayfalarımızda buluşuyor, bize anlam ve değer katıyor. Şair ve yazarlarımızdan aldığımız hasbî destekle yeni dönemde çıtayı biraz daha yükselmeyi ve dergicilikte muteber ve kalıcı bir yer ed-inmeyi arzu ediyoruz.

Gelecek sayımızdan itibaren Çorum’un kardeş şehirlerine de yer vereceğiz dergimizde. Filistin’in Kalkilya, Tunus’un Beja, Bosna Hersek’in Teşani, Azerbaycan’ın Fuzûli şehirlerini ve kardeşlik ilişkimizi anlatacağız. Ayrıca Hamur (Ağrı), Yeşilli (Mardin), Tavşanlı (Yalova), Saraydüzü (Sinop) belediyeleri kardeş belediyemiz. Ülkemizin birçok saklı güzelliğini barındıran bu ilçe ve beldelere de dergimizde yer vereceğiz.

Yazmak hakikati yoklamaktır.
Okumak aynasına bakmaktır hayatın.

Okumanız ve yazmanız dileğiyle
Güz güzellikleriyle kalın, güzide kalın.

Turhan CANDAN
Genel Yayın Yönetmeni

İSLAM MEDENİYETİ VE SELAM KÜLTÜRÜ ÜZERİNE

■ Mehmet Pektaş

4

Şehir Defteri
Eylül 2021

İnsanlar arasında sevgi, saygı ve hoşgörü temelli ilişkiler kurulmasını öğütleyen İslam, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma duygularının en üst seviyeye çıkarılmasını önemser, müminlerin bir vücudun azaları, bir tarağın dişleri gibi birlik ve beraberlik içerisinde kardeşçe yaşamalarını ister. Toplumu oluşturan bireylerin kuşku, kaygı ve önyargılarını bırakıp birbirlerine yaklaşmaları, samimiyetlerin geliştirilip dostlukların tesis edilmesi selamla başlayan sağlıklı bir iletişimi gerekli kılar.

Selam; kibir, gurur, bencillik gibi nefsanî duyguların yerini tevazu ve diğerkâmlık gibi ulvî duyguların almasını sağlar. Selam, iletişim kurulacak insana karşı iyi niyet göstergesi, ona zarar verilmeyeceğine dair bir nevi ahittir. Bu yönüyle muhataplar arasında güven ve huzur dolu bir ortam tesis edilmesine vesile olur. Fertler arasında dalga dalga yayılan selam kültürü ile medenî bir toplumun ilk temelleri atılır. Selamın şekli, her toplumun kendine özgü kültür ve inançlarına göre belirlenir; cinsiyete, yaşa, zamana, mekâna, kişilerin eğitim seviyelerine ve statüye göre değişiklik göstererek nesilden nesle aktarılır. İslam medeniyeti açısından bakıldığında cahiliye döneminde dünyevî bir nitelik taşıyan selamın İslamiyet’le birlikte ahireti de kapsayacak bir forma kavuştuğu ve müminler arasında yaygınlık kazandığı görülür.

İslam inancında selam Hz. Âdem’e dayandırılır. Hz. Peygamber’den rivayet edilen bir hadise göre, Yüce Allah, Âdem’e: “*Git şu oturan meleklerle selâm ver, selâmını nasıl alacaklarını dinle. Zira onların karşılığı senin ve evladının selâmı olacaktır.*” diye buyurur. Hz. Âdem, bunun üzerine, melekleri “*es-Selâmu aleyküm*” diyerek selamlar. Melekler: “*es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah*” diyerek bu selama daha güzeliyle karşılık verirler. Böylelikle selamın şekli belirlenmiş olur.

Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde esenlik, barış, kurtuluş gibi anlamlara karşılık gelen selam Allah’ın isimlerindendir. İki kişi birbiriyle selamlaştığı zaman Allah’ın ismi de zikredilmiş olur. Kur’an-ı Kerim’in çeşitli ayetlerinde Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. İlyas, Hz. Yahya ve Hz. İsa isimleri zikredilerek selamlanır. Kur’an-ı Kerim’de göre Rablerine karşı gelmekten sakınıp cennete girenlere, dünyevî sıkıntılara, başlarına gelen musibetlere karşı sabredenlere, takva bilinciyle yaşayanlara, boş sözlere itibar etmeyip ondan yüz çevirenlere, amel defteri sağından verilenlere selam vardır.

Müminler, kendilerine verilen selama daha güzeliyle karşılık vermelidir. Kur’an’da bu konuda şöyle buyrulur: “*Size bir selâm verildiğinde ya daha güzeli ile veya dengi ile karşılık verin. Allah, her şeyin hesabını tutmaktadır.*” (Nisa/86) Bu ayetten hareket eden İslam âlimleri selam vermenin sünnet; selamı daha güzel bir şekilde almanın ise farz olduğu konusunda görüş birliği içerisinde. Bununla birlikte ibadet hâlinde bulunma, ilimle meşguliyet, yemek yeme, tuvalet ihtiyacını giderme gibi bazı durumlarda selam verilmez, bu durumdayken verilen selamı almamakta bir sakınca yoktur.

Mahremiyete büyük önem veren Kur’an-ı Kerim, insanların kendi evlerinden başka bir eve gireceklerinde selam vermelerini emreder. Bu selam aynı zamanda ev sahibinden izin isteme anlamı taşır: “*Ey iman edenler! Kendinizi tanıtırak izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlırsınız.*” (Nur/27). Aynı surenin başka bir ayetinde ise selam konusunda şöyle buyrulur: “*Evlere girdiğinizde, Allah katından mübarek ve güzel bir selâmlama ile kendinize birbirinize selâm verin. Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.*” (Nur/61) Bu ayet, insanların kendi evlerine girdiklerinde içeride

kimse olmasa bile selam vermesi gerektiği şeklinde yorumlanır.

Pek çok hadiste selamın faziletine dikkat çeken Hz. Peygamber, hem selamı etkili bir iletişim aracı olarak kullanmış hem de müminleri bu konuda teşvik etmiştir. Hz. Peygamber, selamın Allah'ın isimlerinden birisi olduğunu belirterek müminlerin aralarında selamı yaymalarını tavsiye eder. Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadiste: *"Siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız."* buyrulur. Berâ b. Âzib, Hz. Peygamber'in müminlere emrettiği yedi şeyi sıralarken selamın yaygınlaştırılmasını da sayar.

İslam medeniyetinde hareket halinde olanın sabit olana; binitli olanın yürüyene; yürüyenin oturana; az olanın çok olana; küçüğün büyüğe selam vermesi gelenekleşmiştir. Hz. Peygamber insanların kendi hanelerine geldiklerinde ev halkını selamlamalarını, bir meclise girerken olduğu gibi çıkarken de selam vermelerini tavsiye etmiştir. Selamı az vereni ise insanların en cimrisi olarak nitelemiştir.

Hz. Peygamber selamlaşırken kadın, erkek, çocuk ayırt etmemiştir. Onun mescitte kadınlardan oluşan bir cemaate uzaktan selam verdiği, selamının anlaşılması için de eliyle işaret ettiği rivayet edilir. Hz. Peygamber, çocuklarla da selamlaşarak onlara değer verdiği göstermiş ve küçük kalplerin İslam'a ısınmalarını sağlamıştır. Tüm bunların yanında Hz. Peygamber yanından geçtiği kabirleri de selamlamayı ihmal etmemiştir.

Hz. Peygamber'in izinden giden sahabeler de selam konusunda oldukça hassas davranmışlar, aralarında selamı yaymak için her fırsatı değerlendirmişlerdir. Bu konuda Übey b. Ka'b, Abdullah b. Ömer'in sırf insanlara selam vermek için çarşıya çıktığını anlatması ilgi çekicidir.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türkler arasında öteden beriye var olan selamlaşma şekilleri İslamî bir kimlik kazanır. Divânü Lügâti't-Türk'te Uygurların birbirlerini "esen" kelimesi ile selamladıkları böylelikle "esengüleştikleri" ifade edilir. Türk destanlarında insanların birbirleriyle selamlaşmalarının yanında gök cisimlerine, ağaç, hayvan, ateş gibi tabiat varlıklarına da selam verdikleri anlatılır.

Kutadgu Bilig'e göre selam, selamet yoludur; kim selam verse karşısındakine teminat vermiş olur. Selam insan için emniyettir, selam veren kimse karşısındakinin hayatını emniyet altına almış olur. Selam insanı insanların şerrinden korur, selama mukabele eden kimse selametini teminat altına almış olur.

Toplum arasında dalga dalga yayılan selam, manilere, türkülere, şiirlere, atasözlerine, deyimlere bilmecelelere kadar girmiştir.

Yunus Emre:

"Bu dünyadan gider olduk

Kalanlara selam olsun

Bizim için hayır dua

Kılanlara selam olsun" diye seslenir.

Âşıklar saba yeli ile sevgililerine selamlarını iletirler. Sevgiliden haber getirsin diye saba yelinin yolunu gözlerler. Kimi türkülerde bulutlarla selam salınır. Erzurumlu Emrah gibi niceleri selamını turna ile yollar:

"Dost iline giden turna

Bekle kelamı kelamı

Uğrar isen yar yanına

Eyle selamı selamı."

Erzurumlu Emrah'ın sesi, günümüz sanatçılarından Musa Eroğlu'nun türküsünde yankılanır:

"Telli turnam selam götür,

Sevgilimin diyarına

Üzülmesin, ağlamasın

Belki gelirim yarına, cananıma."

Anadolu'da selam Allah'a ait olarak kabul edilir. Küs ve dargın olan insanlar bile "Allah'ın selamı" diyerek birbirlerinin selamını alırlar. Selamla gelen hürmet görür, başköşeye oturtulur. Kendi gelemeyen selamını gönderir, mektuplara bol bol selam iliştilir, telefon görüşmeleri eşe dosta selam ile bitirilir. Bunun yanında selam toplumumuzda referans mektubu gibi işlev görür. Anadolu insanı çorunu çocuğunu, yanında çalışan çırağını herhangi bir iş için bir tanıdığına gönderdiğinde selam salar. Kapiya varan kişi meramı dile getirmeden önce kendisini gönderenin selamını söyleyerek söze başlar. Ortak bir tanıdığın selamı iki yabancı arasında köprü olur. Selamı iletilen kişi hatıran iş görülür, müşküller halledilir.

Bireyselliğin ön plana çıktığı modern dünyada ise insanların git gide yalnızlaştığı ve hem kendilerine hem de birbirlerine yabancılaştıkları görülür. Toplumsal değerler birer tüketim objesine dönüşürken en insani duygular bile ticari meta hâline gelmektedir. Her türlü teknolojik imkâna rağmen toplumsal bağların günden güne koptuğuna, dostlukların basit sebeplerle yıkıldığına, akrabalık ilişkilerinin bozulduğuna şahit oluyoruz. Aynı binada oturan insanlar birbirlerini tanımıyor, aynı camide yan yana saf tutan insanlar birbirleri ile konuşmuyor. Birbirinden habersiz, kendisinden başkasının derdine bigâne bir toplum haline geliyoruz. Yüz yüze görüşmek ve Allah'ın selamı ile selamlaşmak yerine "slm, mrb, nbr" gibi harfler tercih ediliyor. Duygular emojilerle ifade edilmeye çalışılıyor. İçine düştüğümüz bu durumdan kurtulmanın yolu ilahi emre uyarak aramızda selamı yaymaktan geçiyor. Belki de böylelikle modern dünyanın getirdiği iletişim kopukluklarına dayalı pek çok problemi çözmüş olacağız.

YAŞAYAN PORTRELER ÜZERİNDEN TARİHİ ŞEHİRLERİ OKUMA DENEMESİ-1

■ Fahri TUNA

‘Sizsiz Bu Şehirler Kaç Para Eder Lo!’

Ey Şehir, Sen Ne Menem Bir Şeysin ki, Ne Senle Yapabiliyorum, Ne Sensiz

Evet, evet; şehir nedir ki?

Ne şehirle yapabiliyoruz, ne şehirsiz.

Türkçenin en yakıştığı adam D. Mehmet Doğan’ın, Doğan Büyük Türkçe Sözlük’üne bakalım bir, neymiş şehir: “Şehir: Farsça isim. İnsanların toplu olarak yaşadıkları büyük ve sürekli yerleşme merkezi, medine, kent, şar, balık ordu, uluş.”¹ Burasını anladık. Peki şehirli kimdir öyleyse. Yine aynı sözlüğe müracaat ediyoruz: Şehirde yaşayan, köylü olmayan, kentli, kültürlü, medenî, şehri.²

Lügatten, bu iki tanımdan anladığımız şudur; günümüz dünyasında yaşayan tüm insanlar ikiye ayrılacaktır: Şehirli, yani şehri olanlar ve diğerleri.

Galibi Belli Olmayan Ezeli Bir Tartışma: Sahi, İnsanlar mı Şehirleri Oluşturur, Şehirler mi İnsanları

Ezeli bir tartışmadır, galibi belli olmayan: Şehirler mi insanı oluşturur, insanlar mı şehirleri? Ve galiba, kıyamete kadar da sonuçlanmayacak, cevabı kesin bilinemeyecek bir tartışmadır bu.

Biz insan tarafından bakmayı deneyelim öncelikle.

1 D. Mehmet Doğan, Osmanlıca Yazılışlı Doğan Büyük Türkçe Sözlük (Ankara: Yazar Yayınları, 2020), 2150.

2 Doğan, Osmanlıca Yazılışlı Büyük Türkçe Sözlük, 2150.

Yani şehirler insan(lar)dan ibarettir tezi / iddiası tarafından.

Tezimiz odur ki şehirleri insanlar oluşturur. Yoksa, - Allah korusun - şehirler birer taş yığınının dönüşüverir. Onların verdiği ruh, hem taşın hükmeder nakış nakış, hem gelecek kuşakların ruhunu işler gergef gergef.

Böylece şehir Türkçe olur. Türkü olur. Masal olur. Atasözü olur, deyim olur, hüküm olur. Asırlarca söylenir durur, dimağımızda.

Zaten Ankara’nın ruh kalesi Hacı Bayram Veli Hazretleri de bir şiirinde dile getirmiyor mu bunu:

*Ansızın o şehre vardım / O şehri yapılır gördüm / Ben dahi bile yapıldım / Taş ve toprak arasında.*³

Şehirleri Oluşturan Medeniyet Değerleri Var mıdır Yok mudur?

Biliriz ki insan ömrü ortalama 75 (yetmiş beş) yıl kadardır. Doğan büyür yaşar, sonra da buralardan gideriz. Zira Cahit Zarifoğlu’nun dediği gibi, *‘bir değirmendir bu dünya.*⁴

Bilge mimar Doç. Dr. Turgut Cansever, şehirlerin ve bina mimarisinin oluşumunda dinin dolayısıyla medeniyetin etkisine, bakınız, nasıl yaklaşıyor: “İslâm, Varlığın bütünlüğünü, insan hayatının bütün veçhele-

3 Doğan, *Ömrüm Ankara* (Ankara: Yazar Yayınları, Ankara, 2014), 317.

4 Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), 14.

rini kapsar. Bu bakımdan evler, mahalleler ve şehirler, İslâm mimarlık kültürünün büyük abidelerinden ayrılamaz. Evler ve mahalle, İslâm mimarilerinin en önemli ürünleridir. İslâm toplumunun çekirdek biçimi ev ve mahalle, dış etkilere karşı en fazla direnç mihrakları oldukları için, sömürgeci ve işgalci güçlerin de önemli hedefleri oldular.”⁵

İstanbul’u kastediyor Cansever Hoca. Bursa’yı, Edirne’yi, Saraybosna’yı kastediyor.

Ya Ankara? *Mabetsiz Şehir* ifadesi ve kitap adıyla hafızalara kazınan Osman Yüksel Serdengeçti, 1949 yılında Ankara sokaklarından birinde karşılaştığı bir köylü ile arasında geçen konuşmayı bakın nasıl anlatıyor: “Vakit bir hayli olmuştu artık. Mabetsiz şehri (Ankara’yı) terk ediyordum. Dönüyordum. Yola, önüme yaşlıca biri çıktı ve bana sordu: ‘Oğlum, bu civarda camii şerif var mı?’ Babam dedim, burada nâşerifler var. Anlamaz gibi yüzüme baktı. Bu şehirde mabut yok! Mâbet yok dedim. ‘Ne var ya?’ dedi. Burada oturan insanların ekseriyetinin mâbutları (taptıkları) cebinde, mâbudeleri de yataklarında... İkiyüzlü mâbutlar (parayı kast ediyor), bir gecelik mâbudeler (kadınlar)... Yaşlı adam bunları sessizce dinledi. Elindeki değneği ile heykelleri gösterek: ‘Ya şunlar ne?’ dedi. (21 Haziran 1949, Ankara.)”⁶

Cumhuriyet yönetimi yüzünü Batıya, muasır medeniyete (çağdaş uygarlığa) çevirmişti. *Mabetsiz bir şehir* kurgulanmıştı evet ama Ankara Kalesinin yamacında Hacı Bayram Veli Camii ile Arslanlı Camii şehrin beş asırlık nöbetini tutmaya devam ediyordu. *Eski Ankara* dimdik ayakta idi. *Yenisi mabetsiz* olsa da gün gelir her şey aslına rücu ederdi. Yarım asır geçti geçmedi, etti de. *Akif’in İstiklâl Marşı’nı kaleme aldığı* Tâceddin Dergâhı bile geri dönmüştü. Var olası TYB Camiasi. Sağ olası D. Mehmet Doğan Ağabey. Ve şürekâsı.

Bazen Bir Mekân, Bir Oda, Bir Kırathane Oxford’a Boğaziçi’ne Bedeldir

Sadece dinî yapılar, âbideler, camiler, saraylar, tarihî ve mimari binalar mı, şehir silüetler mi etkiler insanı?

Bugüne kadar okuduğum en güzel biyografi kitabı *Mehmed Akif’in* yazarı Şair Mithat Cemal Kuntay’a kulak kesilelim: “1903 senesinde *Beyazıt’ta Mercan yokuşunda*, *İbnülemin Mahmut Kemâl Bey’in evinde yazı odası*. Cuma günü bu odada toplananlar: *Tanzimat’ın ilân olunacağı günün gecesi Koca Reşit Paşa’nın sabaha kadar kaç kahve içtiğini bilen Aziziye fesli, Pertev Paşa torunu Aziz Bey (Meclisi Evkaf Azasından). Elinde pertevsizle Sahaf çarşısında Nedim’in kabrini arayan Ali Emiri Efendi (Fatih’teki kütüphanenin sahibi). Sesi ihtara benzeyen şair Adanalı Hayret Hoca. İki eliyle şalvarının iki dizinde dümtük vurarak İtrî’nin bestelerini okuyan, yetmiş yaşında Halil Efendi Hoca (Darümuallimat*

5 Turgut Cansever, *İstanbul’u Anlamak* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1998), 15-16.

6 Osman Yüksel Serdengeçti, *Mabetsiz Şehir* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1995), 28-29.

Farisi hocası). Muallim Naci’den başka büyük şair olduğunu kendisine ispat edilemeden ölen şair Halil Edip Bey (Meclis-i Maarif Başkâtibi). *Üç padişah devrinin içinden tertemiz alınla çıkan mutasarrıflardan (valilerden) Mehmet Emin Paşa (İbnülemin Mahmut Kemal Bey’in babası). Tanzimat devrinin vezirlerini sakal boyuna kadar tanıyan İbnülemin Mahmut Kemal Bey. (...)*

Burada her şey eskiydi. Okunan şiirler eski, oturu-lan sedirler eski, kelimeler eski, hatta sesler bile eski. Bu odadan sokağa çıktığım zaman bir devrin cenaze namazından dönüyorum sanırdım. Fakat lâakal (en azından) iki asır eski olan bu odanın mâziliğine rağmen burada manevi bir aydınlık vardı. Buraya gelenler Fuzulî’nin bir imâlesinden başka tûl-i emel bilmezler, burada Naimânın bir nüktesiyle bütün mahrumiyetler unutulurdu. Ve bu oda mukaddes bir mahrumiyetin rutubeti içinde yazın bile serindi. Ancak bu serinlik servilerden inen gölgeler kadar loştu. Buradan çıkınca sokaklara, insanlara şaşırarak bakardım. Bu odada mühim ilim vakaları olurdu: (...) Namık Kemâl’in temiz ve beyaz çoraba meraklı olduğunu da şair Adanalı Hakkı Bey’den yine bu odada öğrendim. Yine bu odada mühim politika meseleleri de geçerdi. Meselâ bir gün Adanalı Hayret Hoca, memleketi fena idare ediyor diye Sultan Hamit’e öfkelen-di; Yıldız’ın bahçe duvarına merdiven dayayıp Abdülhamit’in yatak odasına pencereden dalarak padişahı boğmaya kalkıştı. Hayret Hoca henüz elli beş yaşında olduğu için padişahın hakkından geleceğine odadakiler emindi. Yalnız Hoca o kadar miyoptu ki kendi kızını tanımak için burnuna yanağını yapıştırdı. Bu miyopluk meselesini, odadakilerin kulağına Hâfız-ı Kütüp Tahsin Hoca tebessümle fısıldadı ve Hayret Hoca bu niyetinden zorla vazgeçirildi. 10 Temmuz Meşrutiyeti de bu yüzden beş yıl gecikti. İşte ‘Safahat’ şairi Akif’i bu odada tanıdım.”⁷

İnsan ve şehir ikiz kardeşirler. Şehir, üzerinde yaşayan herkesin en yakın sırdaşı ve *arkadaşıdır* diyor Cihat Zafer ve ekliyor: “İnsan ve şehir arasındaki uyumun bir örneğidir İstanbul’da yaşamak.”⁸

Zaten ne diyordu Büyük Usta’mız Selahaddin Şimşek: Şehirler kültürleri kadardır. *Kültürleri, hafızaları, hatıraları.*⁹

Bir İnsan Tek Başına Bir Şehirdir Çoğu Kez, Hatta Bir Türkü

Evet, evet. Şehirleri bina eden insanlardır öncelikle. Bir insan tek başına bir şehirdir çoğu kez.

Sultan Süleyman ile Sinan olmasa muhteşem Süleymaniye, Sultan İkinci Selim ile Sinan olmasa medeniyetimizin yüz akı Selimiye inşa olunabilir miydi? Mustafa Paşa olmasa Üsküp’ün, Sinan Paşa olması Prizren’in,

7 Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Akif (İstanbul: LM Yayınları, 2007), 11-14.

8 Cihat Zafer, *İstanbul’a Aşk Mektubu* (İstanbul: Zafer Yayınları, 2004), 114-115.

9 M. Selahaddin Şimşek (ö. 1994), özdeyiş yazarı, 17.06.1992 tarihli özel söyleşide söylediklerinden.

Hüsrev Paşa olmasa Saray Bosna'nın sembolü bir güzel cami olabilir miydi?

Ya Diyarbakır ve Mardin Ulucamileri inşa edilmese, Damat İbrahim Paşa Nevşehir Ulucamii'ni, Yıldırım Beyazıd Bursa Ulucamii'ni inşa etmese.

Ankara Hacı Bayram Veli'dir, Kırşehir Hacı Bektaş Veli. Bursa Emir Sultan'dır, Edirne Hasan Sezai. Erzurum İbrahim Hakkı'dır, Konya Sadreddini Konevi. Eskişehir Yunus Emre'dir, Bilecik Şeyh Edebali.

Bu azizlerin, bu uluların, bu sultanların her birisi o şehirlerin banii sanileri (ikinci kez, yeniden kurucuları) hükümdedirler aslında.

Gazi Hüsrev Bey'siz ve Alia'sız Sarajevo Şehir, Huş'suz Yemen Ülke midir?

Saraybosna (Sarajevo) örneğin. Gazi Hüsrev Bey ikinci (baniyi sani), Aliya üçüncü (baniyi salis) kurucusudur onun. Şair seyyah Prof. Dr. Rıdvan Canım'a kulak kesilelim: " Kanuni döneminde en parlak yıllarını yaşayan Saraybosna, şehrin gerçek mimarı Gazi Hüsrev Bey'in büyük çabalarıyla kısa sürede dünyanın kışkırdığı bir şehir hâline gelmiş. Saraybosna kalesi, saray ve köşkleri, cami ve mescitleri, medreseleri, darülhadis ve darülkurraları, çocuk mektepleri, imaretleri, bekâr odaları, çarşı ve bedestenleri, tekkeleri, sebil ve çeşmeleri, köprüleri, han hamam ve kervansarayları, su kuyuları ve değirmenleri ile bir zamanlar Osmanlı'nın Rumeli'deki müstesna güzellerindenmiş."¹⁰

Gazi Hüsrev Bey ve Bilge Kral Aliya'da destur almadan Sarajevo şegrini gezemezsiniz. Gezseniz de açmaz ruhu- nu size o sokaklar, binalar, abideler. Camiler çarşılar be- destenler. Başlarını öne eğip, lâl kesilir, susar konuşmaz.

Bazen bir türküden ibarettir o şehir. O ülke. Örneğin Yemen. Ne diyor şehir portreleri yazarı Fahri Tuna: "Hacı Ahmetlerin *facialar fırtınasında* gönderildiği en uzak yer de Yemen'dir ya; nerede kalır bu Yemen? Bir rüya mıdır, bir kâbus mudur, bir masal mıdır Yemen;

sonu hep hüsrarla, hicranla, dramla biten yanık bir türkü müdür? Her dinleyişimizde gönül tellerimizin akordunu alt üst eden bir ağıt mıdır: *Kışlanın önünde redif sesi var / Bakın çantasında acep nesi var / Bir çift kundurayla bir de fesi var / Burası Huş'tur, yolu yokuş- tur, giden gelmiyor, acep ne iştir.* Unutmayalım: Yemen yüz kırk beş bin şehidimizin capcanlı yattığı yerin adı- dır. Yemen içimizde dipdiri yaşamaktadır."¹¹

Sait Faik'siz Adapazarı'nın Kargaları, Çınarlara Üşüşür mü Bir Daha

Bizim kasaba der doğup büyüdüğü Adapazarı'na hikâyeci Sait Faik. Çınarlarına kargaların üşüştüğü memlekettir de.¹² Sakarya'nın Hendek ilçesine bağlı Aktefek Köyü'nde doğan ve çocukluğu orada geçen ro- mancı Kerim Korcan, *Evet evet iki şeyin / İçimde dipdiri durduğunu görürdüm / Bunlardan biri siyasal inanç- larım / Biri de / Doğduğum yerlere duyduğum hasret / Sevgi ve saygıdır* demektedir İki Şey adlı şiirinde.¹³ 1922 Adapazarı doğumlu şair- öykü-roman yazarı Faik Baysal *Adapazarı kocaman bir aileydi çocuklu- ğumda. Tren İstasyonundaki ceviz ağaçlarının mis gibi kokusuyla Çark Gazinosunda içtiğim Olimpos Gazozla- rının o nefis tadını hâlâ unutamıyorum* demişti bir söy- leşide bana.¹⁴

Nereden Gelirsin? Kırım'dan! Ve Bir Türlü Sıla Pa- rası Kazanamayan Vardar Ovalı Genç

"Kırım'dan gelirim adım da Sinan'dır" ile Kırım'ı sev- dik biz, *Yine de şahlanıyor aman kolbaşının da kır atı* ile Estergon'u. *Vardar Ovası Vardar Ovası* ile Üsküp'e sevdalandık, *Yandi Kumanova, tutuşti Preşova, Priz- ren içinde Halil Beh hovarda* türküsü ile Prizren'e. Bi- liyoruz, hepimiz, herkes de biliyor zaten; *Bitlis'te beş minare, Diyarbakır etrafında ise bağlar var. Urfa'ya paşa geldi* diye haber aldık, *Maçka yolları da taşlıymış* hâlâ. *Espiye deresine taş köprü yapılacak* der dururlar. Artık yapılınsın be. Yeter yahu. Çarşambayı sel aldı, ne- den? *Ordu'nun dereleri yukarı akmadığından. Sivas'ın dağlarına çıkmak, Şen olan Mardin Kapıdan geçmek, Anteb'in hamamlarında yunmak* arınmak istiyoruz. *Kütahya'nın pınarları akışırken, Kırşehir'in gülleri aç- mışken, İzmir'in kavakları hışır hışır hışırdarken, aman dikkat, Çanakkale içinde vurmasınlar bizi. Arda boyla- rına ben kendim gittim* diyen göçmen kızı olduk bazen, bazen *Selanik içinde salamız* okundu. *Manastır'ın orta- sında / vardır çeşme / aman çeşme / şu Manastır kızları hepsi de seçme / yanmışım* dedik kimi kez, yüreğimiz ağzımızda. *Evreşe yolları dar, Adana'nın yolları taştan- dı, Bursa'nın ufak tefek taşları* Emir Sultan'a gidişimizi zorlaştırdı.

11 Fahri Tuna, Osmanlı Medeniyetinin İzinde 40 Şehir Portresi (İstanbul: Hayy Kitap, 2019), 82.

12 Tuna, *Sakarya Şairleri* (İstanbul: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2000), 25-26.

13 Tuna, *Sakarya Şairleri*, 35.

14 Tuna, "Faik Baysal ile Söyleşi," İrmak Kültür Sanat Dergisi 1 (Ocak 2001): 16-17.

10 Rıdvan Canım, *Hayal Şehirlerin İzinde*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2010), 65-66.

AVATAR BEDENLER VE DİJİTAL DÜNYA

■ Şeyma KARACA KÜÇÜK

Varoluşu tekâmül ettiren en önemli canlı değişim ve dönüşümün uygulayıcısı olan insandır. Çünkü insan aklını ve ruhunu bir araya getirdiğinde başka bir deyişle bu ikisi arasında denge kurduğunda tekâmül eder ve insan-ı kâmil noktasına ulaşır. İşte edebiyat da bu değişimi ve dönüşümü yansıtan en önemli malzemelerden biridir.

Campbell *Kahramanın Sonsuz Yolcuğu* adlı eserinde birçok mitsel anlatının odağında olan kahramanın yola çıkışını, bir sinava tabi tutulmasını ve sonunda bu sınavdan geçişerek ve dönüşerek çıkıp geri dönmesini ele alır. Bu açıdan baktığımızda edebi metinlerin kökeninde de yola koyulan bir karakterin başına gelenler, yolculuk sırasında ne tür evrelerden geçtiği ve sonunda yolculuğunu nasıl tamamladığı önem kazanır. Batı edebiyatında *Odysseus* destanından Kral Oedipus'un trajedisine, *Kırmızı Başlıklı Kız* masalından Doğu edebiyatındaki *Bin bir Gece Masalları*'na uzanan bir yelpazede kahramanın evrensel bir olay örgüsüne tabi tutulduğu ve belirli imtihanlardan geçerek kendisini gerçekleştirdiği görülür. Ancak durum modern zamanlara gelince farklılık gösterecektir. Zira kahramanın geçirdiği yolculuk onu tekâmül etmeye değil kendi tabiatını bozguna uğratacak bir olaylar silsilesiyle karşılaştırır ya da anti-kahraman zaten yolculuğa çıkmadan önce kendi tabiatına ya da fitratına uzaklaşmış olarak okuyucunun karşısında yer alır.

Kafka'nın *Metamorfoz* adlı modern dönem insanını en açık şekliyle anlatan romanını hatırlayalım. Reel dünyada fantastik bir biçimde böceğe dönüşen ve çevresi tarafından büyük bir vurdumduymazlıkla ötekileştirilen, şeyleşen insanın akıbetini anlatan bu metinde Gregor Samsa insanın kendinden/ gerçek benliğinden, egosundan nasıl kopabileceğinin göstergelerini taşır. Dönüp kendimizi baktığımızda - ki edebiyat bize böyle bir fırsat sunduğu için müteşekkirmeliyiz- yaşamımızda kendimizi nasıl konumlandığımızı sormak, kendimizi ne olarak tanımladığımızı araştırmak ve en nihayetinde daha özlü bir terminoloji kullanırsak *nefsimizi bilmek* en büyük insani vazifelerimizden biridir.

İslam ansiklopedisinde “marifet-i nefis” şeklinde karşımıza çıkan bu terkip hakkında Süleyman Uludağ “*felsefede zihnin varlığı kavrama sürecinin, ahlâkta insanın ruhunu kötü huylardan arındırıp üstün meziyetlerle donanarak kemale ulaşma gayretinin, tasavvufta Hakk'ın bilgisine ulaşma çabasının başlangıcı olarak gösterilmiştir*” şeklinde açıklama getirir. Öyleyse kişinin kendi nefsinin bilmediği sürece çıktığı yolculukta varmak istediği hedefe ulaşması mümkün görünmemektedir.

Peki ya zaten gayesini unutmuş bir insan güruhundan bahsediyorsak bunun sonuçları neler olur? Nihayetinde bir şeyleri dert edinmekten bahsedemeyeceğimiz için mutlu mesut bireyler ortaya çıkar gibi bir düşünceye kapılabiliriz. Ancak durumun hiç de öyle olmadığı kanaatindeyim. Üstelik kendimizden kaçmayı gaye

edinmişsek bunun sonuçları çok daha ciddi bir durum haline gelecektir.

Günümüzde özellikle kendinden uzaklaşmanın artık çok farklı mecralar aracılığıyla özellikle de dijital mekânlarda gerçekleştiğini görüyoruz. Bu anlamda Zygmunt Bauman'ın kendinden kaçan ve kendini başkaları gibi gösteren ya da göstermek isteyen sanal âlemin üyeleri hakkında sunduğu çok çarpıcı bir terim var. “Avatarlaşmak.”

Avatar Sanskritçe “avatara” kelimesinden gelir ve genel anlamda ilahi olanın insan ya da hayvan formuna bürünmesi anlamı taşır. Hint geleneğinde insanın bu dünyada nasıl yaşadığını modelleyen ancak kararsız ve askıda kalmış bir beden olarak avatar, dijital dünyaya adım atıldığı vakit geleneksel anlamından koparak başka anlamlara bürünür. İnsanın sanal dünyadaki dijital temsili anlamına gelen avatar, kişinin yine o dünyada kurduğu diyalog aracılığıyla oluşturduğu kimliğiyle başkalarını etkileme işlevi görür. Heim, “Sanalın Paradoksu” başlıklı çalışmada ilk oluşturulan avatarlar aracılığıyla kişilerin asıl kimliklerini ortaya çıkarmalarında isteksiz davrandığından bahseder (s. 120). Bunun da ironik biçimde kişilerin özgürlük alanlarını korumak istemelerinden kaynaklandığını söyler. Dolayısıyla mahremiyetin korunması de yine avatar kullanmanın bir başka biçimini alır.

Özgürlük ve mahremiyet bağlamında dijital dünyayı tekrar gözden geçirdiğimizde insana özgü bu iki vasfın yani özgürlük ve mahremiyetin ihlaline de tanık oluruz. Özellikle sosyal medyada sınırsız özgürlük alanına sahip olduğu düşüncesinin mahremiyeti delip geçtiği, özel yaşamın her türlü sunumuna yer verildiği ve hatta bir sunum kaygısına dönüştüğünü de eklemek gerek. Seçtiğiniz bir imge, bir avatar sayesinde filtrelendirilmiş, aydınlanmış bir beden imgesini kendiniz olarak kullanırken sınırları aşmanın garip hazzını yaşamamak da neredeyse imkânsız hale geliyor değil mi?

Depomin etkisiyle “like,” “dislike,” “retweet” gibi ödül ceza yöntemleri de eklenince seçilen avatarın *güç abidesine* dönüştüğünü görmemek elde değil. Şimdi avatarın ilahla özdeşleştirilen ilk tanımına bir kez daha dönüp kendimizle yüzleşelim öyleyse. Bir avatarın içine kendini hapsederek ilahlaşan, tanrılaşan insan yok mu karşımızda? Kendini bir bedene tutsak eden, başka bedenlere özenen ve yoldan çıkmış avatar bedenler Dönüş ancak O'nadır.

KAYNAKÇA

Heim, Michel R.(2014) “The Paradox of Virtuality”. The Oxford Handbook of Virtuality içinde. Ed. Mark Grimshaw. New York: Oxford University Press.

Uludağ, S. “marifet-i nefis.”TDV İslam Ansiklopedisi.cilt 28.s.56-57.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/marifet-i-nefis>

Bauman,Z. (2019). “Avatarlaşmak.” *Edebiyata Övgü* içinde. İstanbul: Ayrintı Yayınları.

DOĞASIZ EĞİTİMİN DOĞURDUĞU SORUNLAR ÜZERİNE

■ İbrahim GÖSTERİR

Son yüzyılın dünya genelinde gözlenebilen önemli olgularından biri de kırsal alanlarda yaşayan insanların kentlere göç etmesiydi. Göç dalgasının sonunda kırdan kente göç eden insanların orani ile kentsel alanlarda yaşayanların oranı tersine döndü. Bu olgu, gerek dünyada gerekse ülkemizde yeni sorunlar doğurdu. Çarpık kentleşme, işsizlik, gürültü, çevre kirliliği gibi sorunlar aldı yürüdü. Kentleşen insanın, özellikle de genç kuşakların, çocukların doğal yaşamla bağları koptu.

Artan konut gereksinimini karşılamak çarpık kentleşmenin gerekçesi olurken, kentte yaşayan çocukların ulaşabileceği doğal ortamlar, yeşil alanlar bu gerekçeye kurban edildi. Bu yüzden çocukların doğayla ilgili deneyimleri de giderek yok olmaya başladı. Kent yaşamının koşuşturmasında hem ana babaların hem çocukların zamanı azaldı. Oyun alanlarının azalması da buna eklenince bırakın doğayı, sokakta ya da parkta açık havada oynayamayan çocuklar ortaya çıktı. Öte yandan sokakların trafik açısından güvenli yerler olmaması, suç korkusu, yabancı korkusu gibi ana babaların sokağa yönelik endişeleri ya da son yıllarda hayvanlardan, böceklerden geçen hastalıklardaki artış çocukların sokakta ya da parklarda özgürce oynamasını engeller oldu. Böylece çocuklar, sokaklarındaki doğadan da uzaklaştı.

Ana babaların ya da toplumun kısıtlamaları yüzünden doğaya erişemeyen çocukların büyük bölümü ana babalarının çocukken oynadığı oyunları oynayabileceği alanlardan yoksun kalınca ekranları yerine ekranlara yöneldi. En önemli oyun alanları televizyon, akıllı telefon, bilgisayar ekranları ile alışveriş merkezleri oldu.

Doğadan uzaklaşma olgusunda okulların tutumunu da sorgulamak gerekir. Özellikle 1990'ların sonunda başkınılaşan sınıva dayalı eğitim dalgası, uygulamalı doğa

deneyimlerini tümünden göz ardı etti. Derslikler doğadan soyutlandı. Beton yapıların arasında büyüyen çocuklar toprağı, ağacı, börtü böceğı ekranlarda gördü. Bu yüzden kuzuyu şöyle böyle işitmiş, ancak danayı, düveyi tanımayan gençlerimiz var.

Ayağı toprağı değmeden büyüyen çocukların doğayla ilgili deneyimleri azaldıkça duyuşal dünyaları da daraldı. Betonlaşmış kent ortamlarında yarış atı gibi bir etkinlikten ötekine koşuşturan, yetişkinlerden daha yoğun programı olan çocuklar görmeye başladık. Başka bir deyişle, doğadaki özgür çocuk yerini duvar arkası çocuğına bıraktı.

Evet, çocuklarımızı daracık alanlara kapattık, duvarların arasında yetiştirir olduk. Maryland Üniversitesi'nin hareket bilimi profesörlerinden Jane Clark, böyle yetiştirilen çocuklar için "kutulanmış çocuklar" deyimini kullanıyor. Ona göre, çocukların yaşamı daha çok araba koltuklarında, mama sandalyelerinde, televizyon izlemek için yapılmış bebek oturaklarında geçiyor. Dışarı çıktıklarında ise, yine bir çeşit kutu olan pusetlere konup ana babalarca itilerek hareket ettiriliyor. Bu kutulama işlemi büyük ölçüde çocukları koruma güdüsüyle yapılsa da uzun erimde onların fiziksel, ruşsal sağlığını bozuyor.

Amerikalı gazeteci-yazar Richard Louv, Doğadaki Son Çocuk adlı yapıtında, sürekli dört duvar arasında büyüyüp doğadan kopuk yetişen çocuklarda görülen sorunları "Doğa Yoksunluğu Sendromu" olarak adlandırıyor. Yazara göre doğa yoksunluğunun, doğaya yabancılaşmanın yüksek maliyeti var. Zamanlarının giderek daha azını doğal ortamlarda geçiren çocukların fiziksel, ruşsal duyguları köreliyor. Bu yüzden fiziksel, ruşsal hastalıkların oranı artıyor. Duyuların daha az kullanılması dikkat sorunlarına yol açıyor. Suç oranları yükseliyor. Çocuklar küçücük yaşlarında, genelde yetişkinlerde görmeye alışık olduğumuz aşırı kilo, şeker hastalığı, depresyon gibi rahatsızlıklarla karşı karşıya kalıyor. Giderek artan kolesterol, sosyal becerilerin körelmesi, duygusal doyumsuzluklar, hırçınlıklar da çocukların yaşamında doğanın giderek daha az yer almasıyla ilişkili.

Oysa doğanın eğitici, yatıştırıcı, iyileştirici yanları var. Bilim insanları, eğitimciler değişik duyularımızı aynı anda kullandığımızda algımızın, sezgilerimizin daha çok geliştiğini öne sürmüyor mu? Bu bağlamda bilgisayar oyunları, teknolojik aletler görme-işitme olmak üzere yalnız iki duyumuza seslenirken, doğa beş duyumuzu birden geliştirme olanağı sunuyor. Bir çocuk, bir saatlik orman yürüyüşü sırasında birbirinden ilginç hayvanları inceleyip seslerini dinleyerek; binlerce çiçeğin kokusunu ayırt etmeye çalışarak ya da daha

önce hiç görmediği bir bitkiye dokunup onu tadarak doğayla iletişim kurabilir. *Çocuklar duyularının hepsini kullanabildikleri ortamlarda daha kolay, kalıcı, hızlı öğrenebilir. Çünkü öğrenimin temeli, dışarıdan alınıp önceden işlenmiş bilgilerde değil, çocukla çevre arasındaki etkileşimdedir.* Çocuk, çıktığı bir orman gezisinde sert bir kayayla uğraşırken yaşamın iniş çıkışlarında dik durmayı öğrenir. Yüksek dallara tırmanırken kendi sınırlılıklarını anlar. Engelleri aşarken özgüven kazanır. Öte yandan, görsel düş gücü ile duyularını tam kullanan çocuğun yaratıcılığı da gelişir. Bir anlamda doğayı tanıırken kendini de tanır.

Yeni araştırmalara göre, doğa ile yakın temas çocuklardaki hiperaktivite bozukluğunun etkilerini, dikkat eksikliğini, stresi azaltıyor. Bütün çocukların bilişsel yetilerini, yaratıcılığını geliştiriyor. Olumsuz baskılara, depresyona karşı dirençlerini artırıyor. Yıkıcı aile ortamında yaşayan çocuklara şifa dağıtıyor. Çünkü doğanın çocukların yaşamındaki duygusal yaraları iyileştirme gücü var. Bu nedenle çocukların doğada geçirdiği zamanı boş zaman olarak algılamak yanlıştır. Doğada geçen serbest zamanı çocukların sağlığı için bir yatırım olarak görmek gerekir. Elbette yetişkinlerin sağlığı için de.

Amerika'da yapılan bir araştırmanın bulguları, pence-relerinden ağaçlar, çalılar ya da geniş çimenlik alanlar gören çalışanların ötekilere göre önemli ölçüde daha az hoşnutsuzluk duyduklarını, daha çok çalışma isteğine sahip olduğunu ortaya koymuş.

On yıl süren başka bir çalışmada, safra kesesi ameliyatı geçiren hastalar iki kümeye ayrılmış. Bir küme ağaçlık alana bakan bir odaya, öteki küme ise tuğla duvara bakan bir odaya yatırılmış. Sonuçta ağaçlık manzaraya sahip hastaların ötekilere göre daha erken taburcu olduğu görülmüş.

Doğanın sağaltıcı gücü yeterince açık değil mi?

Doğanın eğitici, sağaltıcı etkisinin yanı sıra avutucu işlevi de var. Fin gençlerle ilgili yapılan bir çalışma, gençlerin üzücü olaylardan sonra genellikle doğal ortamlara gittiğini göstermiş. Demek ki doğanın çocukların yaşamındaki duygusal yaraları iyileştirme gücünü gözden uzak tutmamak gerekiyor.

Sözünü ettiğimiz araştırmalar yeni olsa da, doğal alanların, bahçelerin sağaltıcı bir etkisinin olduğu yeni bir bulgu değil. Günümüzden iki bin yıl önce Çinli Taocuların ayırdına vardığı bir durum bu. Bunun için eski Çin'de bahçeler, seralar yapıldığı biliniyor. Eskiden bahçe işlerinin Amerika'da akıl hastalıklarının sağaltımında kullanılmış olması da konunun başka bir boyutu.

Bu örnekler doğanın sağaltıcı gücünden yoksunluğun bedenimize, ruhumuza ne gibi zararlar verdiğini açıkça ortaya koymuyor mu? Bu zararların özellikle çocuklar üzerindeki etkisinin daha yıkıcı olacağını kestirmek güç olmasa gerek. Doğada zaman geçirmenin çocukların sağlığını geliştireceği, yaratıcılıklarını besleyeceği, düşünme yetilerini keskinleştireceği, çevreye karşı duyarlılıklarını artıracığı apaçık ortada.

Öyleyse eve kapanan, teknoloji bağımlısı olan çocuk-

larımızdaki doğa yoksunluğunu hızla gidermemiz, onlarla doğa arasındaki zedelenmiş bağı onarmamız gerekiyor. Çocukların nasıl yeterli uykuya, iyi beslenmeye gereksinimi varsa, doğayla temasa da var. Doğayı, doğal oyunu çocuklardan esirgemek onlardan oksijeni esirgemek gibidir.

İşe, çocukları doğadan giderek daha çok uzaklaştıran korkuları azaltarak başlayabiliriz. Zihinsel, fiziksel, ruhsal sağlığımız buna bağlı olduğu için bunu yapmak zorundayız. Çünkü çocukların doğaya, doğanın da gelecekte onu koruyacak elçilere gereksinimi var. Küçük yaşta doğayla bağ kuran çocuklar, yetişkin birer iş insanı ya da politikacı olduklarında doğayı bozacak kararları vermeden önce hiç kuşkusuz iki kez düşünecekler. İş insanı ya da politikacı olmasalar bile doğanın korunması için bunlar üzerinde baskı grupları oluşturabilirler. Çocukları doğadan uzaklaştırmak, gelecekte çevreci akımların da cılızlaşmasına yol açacaktır. Bugün doğayla içli dışlı yetişen çocuklar, gelecekte doğal yaşamın gönüllü savunucuları olacaktır. Doğaya bağlanmayan bir çocuğun, ona karşı sorumluluk duymasını bekleyemeyiz.

Doğa-çocuk bağının yeniden kurulması konusunda umut verici uygulamalar da var. "Yeşil Şehircilik" olarak tanımlanan, Batı Avrupa'nın kimi bölgelerinde doğanın korunmasıyla giderek daha yaşanılır duruma gelen kentler kuruluyor. Çocukların oynayabileceği, sakinlerin sosyalleşebileceği doğal, yeşil, arabasız alanlar tasarlanıyor. Yağmur sularının verimli kullanılması sağlayan sistemlerden, "yeşil çatılar" olarak adlandırılan, çeşitli bitkilerle kaplanan çatılar sayesinde morötesi ışınlardan koruyan, havayı temizleyen, yağış sonrası su kaçışını engelleyen sistemlere kadar her ayrıntı düşünülüyor. Kuşlara, kelebeklere yardımcı olmanın yanında evleri yazın serinletip kışın ısıtan sistemler geliştiriliyor. Yeterince istenirse doğaya dönüşün kentlerde de olabileceği düşüncesi ağırlık kazanıyor. Öğrencilere olduğu kadar öğretmenlere de iyi geleceği kuşkusuz eko-okullar açılıyor. Sağlıklı bir kent çevresi için yalnızca var olanları korumanın yeterli olmadığı, doğal yaşam alanlarının oluşturulması gerektiği, böylece doğa yoksunluğunun yerini doğa bolluğuna bırakacağı bir yönelim başlıyor. Doğayı korumak için doğadaki çocuğu korumak gerektiği daha belirgin olarak bilince çıkıyor.

Bizde bu yönelim ne zaman başlayacak, nasıl gelişecek bakalım?

Bizim de artık çocukların sağlığıyla yeryüzünün sağlığının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlamamız gerekiyor. Eğer gezegenimizin yaşamasını istiyorsak hemen bugün çocuklarımızı dört duvar arasından çıkarıp doğanın kucağına bırakmalıyız. Çünkü bizim doğayı önemseyen çocuklara gereksinimimiz olduğu kadar çocukların doğaya, doğanın çocuklara gereksinimi var.

Kaynak:

Richard Louv, Doğadaki Son Çocuk, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Çeviri: Ceyhan Temürcü, 5. Basım, Ankara 2018, 447 s.

ÇORUM'UN TARİHİ GELİŞİMİ

■ Ahmet PEKER

Coğrafi konumu itibariyle aynı ismi taşıyan tarıma elverişli düz bir ovanın kuzeydoğu tarafında, Çorum çayının doğusunda kalan ve denizden yaklaşık 800 metrelik yükseklikte yer alan bir plato görünümündeki şehrin hangi tarihte ilk kez kurulduğu ve isminin kökeninin nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda tarihçiler tarafından birçok farklı görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden öne çıkan görüş, Bizans dönemindeki Eukhaita şehrinin bugünkü Çorum olduğudur. Ancak bu görüş birçok kimse tarafından tam olarak kabul görmemiştir. Nedenine gelince Türklerin bu bölgeye gelişinden önce Bizans İmparatorluğuna bağlı olan Çorum, Nikonya (Yankoniye) adını taşımaktaydı. Çorum ismi konusunda gerçeğe en yakın olan görüş ise şöyledir: Danişment Ahmet Gazi, zorlu geçen ve uzun süren savaşlardan sonra Bizans'ın elinde olan Çorum ve civarını ele geçirir. Bölgenin Danişmentli Türkleri tarafından fethinden sonra Çorumlu adıyla bilinen bir Türkmen oymağının bu bölgeye yerleştiği; şehrin İslamlaşma ve Türkleşmesinde oldukça etkili olduğudur. Kesin olmamakla birlikte Osmanlı Devleti döneminde kaynaklarda bu bölgede de Çorumlu ismini taşıyan bir Türk oymağının bulunması, ayrıca XVI. yüzyıl sonlarına kadarki belge ve resmi devlet yazışmalarında şehrin adının Çorumlu olarak geçmesi bu fikri destekler mahiyettedir. XVI. yüzyıldan sonraki resmi devlet belgelerinde Çorumlu adı yerine zamanla Çorum şekli kullanılmaya başlanmıştır.

Çorum şehri çok eski zamanlara dayanan tarihi nedeniyle Anadolu'nun kadim şehirlerinden birisidir. Çorum bölgesinde yapılan arkeolojik kazı sonuçlarına göre en eski yerleşim yeri Kalkolitik Çağ'a aittir (M.Ö.6000-3000). Eski Tunç Çağında ise Çorum'un da içinde bulunduğu Anadolu'nun bu bölgesine verilen isim bilindiği kadarıyla "Hatti Ülkesiydi". M.Ö.

2000'den itibaren Anadolu'ya Kafkaslardan gelen Hattitleri savaşta yenerek Kızılırmak yayına yerleşen Kafkas kökenli Hititler de yeni yurtlarından bahsederken "Hatti Ülkesi" adını kullanmışlardır.

Dünyanın en köklü medeniyetlerinden biri olarak bilinen ve Anadolu'nun da ilk merkezi devletini kuran Hititlerin yeni anayurdu burasıdır ve bu şehir onların başkenti Hattuşas'tır (Boğazköy). MÖ 1650-1200 yılları arası Anadolu'nun çoğunluğunda hüküm süren Hititlerin diğer önemli şehirleri Alacahöyük ve Şapinuva'da (Ortaköy) Çorum'un sınırları içerisindeydi. Çorum bu konumu ve tarihiyle dünyanın da önemli tarihi ve arkeolojik yerleşim yerlerinden birisidir. Bu nedenledir ki Çorum'daki bu tarihi alanlar UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınmış ülkemizdeki 10 tarihi alandan biri olmuştur. Toprakdan yapılan bir tabletin üzerinde bulunan dünyanın ilk yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması, MÖ 13. yüzyılın başında, Kadeş Savaşı'nı sonlandıran, Mısır Firavunu II. Ramses ile Hitit Kralı III. Hattuşili arasında, kimi kaynaklara göre M.Ö. 1280, kimi kaynaklara göre M.Ö. 1285, diğer bazı kaynaklara göre ise M.Ö. 1286 tarihinde imzalanan ve Suriye topraklarının paylaşılması ile neticelenen barış antlaşması Çorum'da Boğazköy'de yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur.

Çorum'un Osmanlı İmparatorluğu öncesi devri tarihi yeterince bilinmemesine rağmen Çorum yöresinin tarihi antik dönemlere kadar iner. Bölgede yapılan arkeolojik kazılarda, yerleşmelerin Kalkolitik dönemde (M.Ö. 4000-3000 yıllarında) başladığı ve Tunç çağında (M.Ö. 3000-1200) giderek yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çorum bölgesinin milattan önce 2000 yıllarında Hattitler'in, daha sonra ise Hattitleri savaşta yenerek Kızılırmak yayına yerleşen Hititlerin hâkimiyetinde bulunduğu ve Hititlerin başşehrinin ise Hattuşas

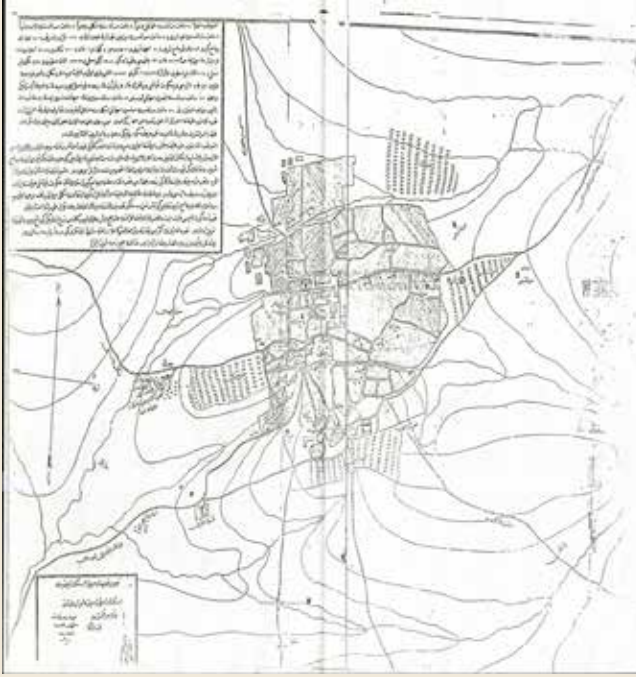
(Boğazköy) olduğu tarihi belgelerden bilinmektedir. Milâttan önce 1200'lü yıllarda Hitit Devleti'nin yıkılması ile bu bölge Ankara Gordion (Yassihöyük) merkezli Frig Devletinin hâkimiyetine girdi. M.Ö 676 yılında Frigya Devleti'nin Kimmerlilerin istilâsına uğrayıp zayıflaması üzerine bu bölgede Manisa Sard merkezli Lidyalılar üstünlük sağladı. Fakat bu üstünlük Perslerin Anadolu'ya saldırması sonucu çok uzun sürmedi. Ordusu paralı askerlerden oluşan Lidyalıların bu üstünlüğe M.Ö. 546 yılında Persler tarafından son verilince buranın da içinde bulunduğu geniş bir alan Kapadokya satraplığı adı altında Pers Krallığı'nın yönetimine geçti. Persler'in M.Ö. 332'de Makedonya Kralı Büyük İskender'e savaşta yenilmesiyle Kapadokyalılar İskender'in egemenliğini kabul etmeyerek bağımsız ayrı bir krallık kurdular. On yıl kadar ayakta kalabilen bu krallık, İskender'in ölümüyle birlikte Büyük İskender'in komutanlarının yönettiği Makedonların yoğun baskısına dayanamayıp ve Makedonların idaresine girdi. Kapadokya Krallığı, Makedonlularla yirmi yıl kadar süren savaş ve çatışmalardan sonra yeniden bağımsızlığını kazandı (M.Ö. 302). Ardından Anadolu'da Galatların yeni bir istilâsı başladı ve Çorum yöresinin güney tarafı bu kez de Galatların eline geçti. Kapadokya Krallığı ise sadece Çorum'un kuzey kesimlerini denetimi altında tutabildi. Kapadokya Krallığı iç çekişmeler ve dış saldırılar nedeniyle yıkılınca Çorum bölgesine bu kez de Doğu Karadeniz merkezli Pontus Krallığı hâkim oldu. Ardından bölgenin paylaşımı konusunda Roma İmparatorluğu ile Pontus Krallığı arasında yoğun savaşlar ve çatışmalar başladı; en sonunda bu çevrede Roma İmparatorluğunun nüfuz ve etkisi hâkim olmaya başladı. Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında Batı ve Doğu diye ikiye ayrılmasından sonra

Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan Çorum yöresi Emevi Devleti ve Abbasilerin Anadolu'ya yaptığı akınlardan etkilendiyse de Müslüman Türklerin 1000'li yıllarda Anadolu'ya girmelerine kadar Bizans hâkimiyeti bu topraklarda devam etti.

Çorum yöresini Türklerin ne zaman fethettiği kesin olarak belli değildir. Ancak 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı'ndan kısa bir süre sonra yörenin Danişmentliler tarafından fethedildiği ve Türkmenlere yurt ve otlak olarak kullanıldığı bilinmektedir. Çorum ve çevresi, XII. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti ile Danişmentliler arasında birçok defa el değiştirmesine rağmen uzun süre bu bölge Danişmentlilerin hâkimiyetinde kaldı. Bu hâkimiyet, Danişmentli Beyliği'nin topraklarının Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan (1155-1192) tarafından ele geçirilmesine kadar sürdü. Daha sonra Anadolu'da Baba İshak liderliğindeki Anadolu Selçuklularına karşı çıkan Babaî isyanlarından oldukça etkilenen yöre, 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu istilâ eden Moğol İlhanlılarının yönetimi altına girdi. Bu dönemde Moğollar, Çorum ve çevresinde göçebe hayata elverişli bütün yurt ve otlakları hızla işgal ettiler. Anadolu'da 1300'li yıllarda Moğol İlhanlı etkisi zayıflamaya başlayınca önce Sivas ve Kayseri'de hüküm süren Eretnaoğulları Beyliği, ardından da 1360'lı yıllarda Amasya'daki Emir Hacı Şadgeldi'nin yönetimine girdi. Emir Hacı Şadgeldi dönemi, Osmanlı Beyliği'nin bu bölge ile ilişkisinin arttığı bir dönem oldu. Nitekim I. Murad zamanında Karamanoğulları üzerine başarılı bir sefer yapan Osmanlı kuvvetleri Çorum civarına kadar ilerlediler. Ancak daha sonra Kadı Burhaneddin'in Eretnaoğulları Beyliği topraklarını ele geçirmesi sebebiyle, Osmanlılar ile Kadı Burhaneddin'i bu bölge için karşı karşıya getirdi. Çorum'un kuzeydoğusundaki Kırkdilim mevkiinde iki taraf ordusunun yaptığı üç gün süren savaşta Osmanlı Devleti yenilmiştir (Temmuz 1392).

Bazı kaynaklara göre Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Şehzade Ertuğrul bu savaşta ölmüştür bugün mezarı Bursa'da olmasına rağmen cenazesi geçici olarak ya da tahnit için çıkarılan iç organları gömülmesi suretiyle hemen oradaki bir tepeye defnedilmiştir. Diğer kaynaklara göre ise Emir Timur'un Sivas kuşatmasında vefat ettiğidir. Yaptığımız alan incelemelerinde Şehzade Ertuğrul'un mezarı halen günümüze kadar gelmiş yüksek bir tepede ağacın altında olduğuna inanılmaktadır. Civar köylülerce kutsal kabul edilip ziyaret edilmesi ve askerlerinin mezarlarının hâlâ aynı yerde olması burada öldüğü kanısını güçlendirmektedir. Kadı Burhaneddin, Çorum yöresinde yaşayan Moğolların da desteğiyle bölgedeki Osmanlı devletine bağlı bazı yerleşim yerlerini yağmaladı. Ancak 1398'de Akkoyunlu Beyi Karayülük Osman'a yenilip Kadı Burhaneddin Devletinin ortadan kalkmasından sonra ona bağlı bütün yöreler ve bu arada Çorum Osmanlı Devleti'nin idaresine girdi.

Çorum ve civarı Amasya'da bulunan Şehzade Çelebi Mehmed'in yönetimine bağlıydı. Çelebi Mehmed, Timur'un Anadolu seferinden ve Ankara savaşından sonra Çorum'u ve çevresini Osmanlı yönetiminde tutabilmek için birçok Türkmen beyi ile savaşmak zorunda kaldı. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Çelebi Mehmed tarafından tekrar Anadolu siyasi birliğinin sağlanmasına kadar devam etti (1413). Anadolu siyasi birliğinin sağlanmasından sonra Çorum ve İskilip taraflarında yaşayan Kara Tatarlar, Çelebi Mehmed tarafından Rumeli'ye gönderilip ve Filibe ve çevresine zorunlu iskân edildi (1416). 1461'de Trabzon fethedilince Çorum'dan Trabzon'a iskân siyaseti doğrultusunda nüfus nakli yapıldı.

XV. yüzyıl sonları ve XVI. yüzyıl başlarında Safevi Devletinin tahrirleriyle doğu bölgelerinde çıkan isyanların tesiri altına giren Çorum, 1509'daki Şahkuşu İsyanı'nın önemli merkezlerinden biri oldu. Ayrıca burası XVI. yüzyılın ikinci yarısında da Suhte ayaklanmalarının (Anadolu'da ilk büyük Celali isyanlarından biridir. Bu isyanlar medrese öğrencilerinin Suhte ya da sohta hareketi olarak ortaya çıktı. Medrese öğrencileri ve medrese bitirip iş bulamayanlar Yozgat, Çorum, Amasya, Adıyaman, Sivas ve Malatya yörelerinde büyük ayaklanmalar başlattılar. Bu ayaklanmalar tarihe Suhte ayaklanmaları olarak bilinir.) yoğun olarak ortaya çıktığı önemli yerlerden biriydi. Ardından XVII. yüzyıl başlarında Anadolu'yu kasıp kavuran Celâli isyanlarından da Çorum bölgesini oldukça etkiledi. XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılda ise Çorum ve civarı Yozgat merkezli meşhur Çapanoğullarının nüfuz alanında kaldı.

Osmanlı idaresine girinceye kadar düzenli bir gelişme

gösteremeyen Çorum Osmanlı Devleti idaresinde nüfus, fiziki yapı ve ekonomik yönden hızla gelişti. Burası önceleri sadece bir kale-şehir durumundaydı. Hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmeyen tarihi Çorum Kalesi, Dânişmend veya Selçuklu yapısı olarak değerlendirilir. Evliya Çelebi ise seyahatnamesinde kalenin bir Anadolu Selçuklu yapısı olduğunu belirtir. Kale XVI. yüzyıl ortalarında hâlâ mamur bir halde idi ve içinde insanların yaşadığı dört mahalle bulunuyordu. Bu durum yerleşmenin önce kale içinde olduğunu ve daha sonra alan yetersizliği nedeniyle kale dışına taştığını gösterir. Şehrin 1456'daki kayıtlara göre altı mahallesi vardı. Bunlar Debbâğan Mescidi, Alaca Mescidi, Cebelü Mescidi, Ahi Münevver, Ahmed Çelebi ve Makbere adını taşıyordu. Bu mahallelerden başka, çeşitli sebeplerden dolayı kendilerine özel bir statü verilen iki farklı zümre de yine şehirde bulunuyordu. 1521 yılında ise mahalle sayısı otuz bire yükseldi. Bu da şehrin 1456-1521 yılları arasındaki dönemde hızlı bir gelişmeye sahne olduğunu gösterir. 1576 yılında mahalle sayısının kırk sekize ulaşması, büyüme hızının 1521-1576 tarihleri arasında da devam ederek sürdüğüne işaret eder. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde yazdığına göre XVII. yüzyıl ortasında şehirdeki mahalle sayısı kırk iki idi. Muhtemelen XVIII. yüzyılda bu durumunu koruyan Çorum, 1824-1836 yılları arasında kırk yedi, 1876 yılında kırk altı ve 1900 yılında kırk sekiz mahalleye sahipti. XVI. yüzyıldan sonra yaşanan isyanlar ve karışıklıklar nedeniyle mahalle sayısının hemen hemen sabit kalması, şehrin XVII. yüzyıldan itibaren fiziki ve nüfus bakımından fazla bir değişikliğe uğramadığını düşündürmektedir. Bu yaşanan durum ayrıca nüfusla da bir denge oluşturmaktadır.

1456 yılında şehirde tamamını Müslüman halkın oluşturduğu yaklaşık olarak 2300 kişi yaşıyordu. 1521'de bu sayı artarak 5000 civarına ulaştı; bu tarihte altmış-yetmiş kişilik bir Yahudi grubu da yine şehirde bulunuyordu. Bunlar muhtemelen II. Bayezid döneminde Osmanlı ülkesine gelip çeşitli yerlerde iskân edilen İspanyol sürgünlerinden oluşan Sefarad Yahudilerine ait küçük bir cemaatti. Fakat bu Yahudi cemaat kısa süre sonra şehirdeki iktisadi ve sosyal ortamı kendileri için yetersiz bularak başka bir yere göç etmiş olmalıdır. Zira 1555'te şehri ziyaret eden Hans Dernschwam Çorum'u tamamıyla Müslüman Türklerin oturduğu bir şehir olarak andığı gibi 1576 tarihli Osmanlı tahrir defterine göre burada bulunan tahmini 10.000 kişinin tamamını Müslümanlardan oluşmaktaydı. Ayrıca nüfusa dair tespit edilen rakamlara dayanarak XV. yüzyılın ortalarından itibaren XVI. yüzyıl boyunca o döneme göre şehirde hızlı sayılabilecek bir nüfus artışının meydana geldiği rahatlıkla söylenebilir. Bu nüfus artışında özellikle diğer bölgelerden yapılan göçlerin de rolü olduğu anlaşılmaktadır. XVII. yüzyıl ortalarında Evliya Çelebi'nin şehri anlatırken, "Dört bin üç yüz

bağlı, bahçeli evleri vardır” demesi, şehir nüfusunun bu dönemde önceki dönemlere göre biraz daha arttığının işareti olmalıdır. Ancak genel olarak fiziki kapasitedeki gelişmeye paralel bir şekilde, şehir nüfusunda XVII. yüzyıldan itibaren pek fazla bir değişim olmamıştır. Nitekim XVIII. yüzyılda hemen hemen aynı kalan nüfus, 1850 yılında 8000-10.000 civarı, 1890 yılında 12.000-13.000 civarı ve 1907 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre 18.858 kişi idi.

Çorum, Anadolu’da bir iç şehir durumunda olmasına rağmen üretime ve ticarete dönük ekonomik faaliyetler gösteren bazı yapılara sahipti. 1456’da şehirde bir boyahane, XVI. yüzyıl ortalarından sonra ise bir bedesten, iki han ve vakıflara ait en az 148 civarında dükkân vardı. Çorum’un ekonomisinde özellikle dokumacılık sektörü ayrı bir yer işgal ediyor, 1456’da en az elli sekiz kişi bu meslek dalıyla uğraşıyordu. Bunların içinde en kalabalık grubu teşkil eden sofcuların (ham ipekten yapılmış astarlık kumaş üreten kimseler) sayısı yirmi dördtü. Bundan başka altı hayyât (terzi), altı külâhçı, altı bezzâz (Bez satan, Manifaturacı), beş cullâh (dokumacı) ve dört kuşakçı dokuma dalında çalışmaktaydı. 1456’da şehirde dokunan kumaşların hazırlanmasında kullanılan sof cenderesi vardı. XVI. yüzyılda bu cendereye rastlanmamaktadır. Daha sonraki dönemlerde de varlığını devam ettiren dokumacılık, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında önemli bir ekonomik faaliyet kolu idi. Dokuma tezgâhlarında özellikle çamaşırılık bez, şal kuşak, koyunyününden yapılmış abâ, siyah şalvarlık kumaş, kilim ve seccade dokunuyordu. Bu ürünler halkın ihtiyacını karşılayanın yanında çevredeki komşu şehirlere de satılıyordu.

Dokuma sektöründen başka diğer kalabalık bir meslek grubunu dericilik ve deriyle ilgili sanat dalları meydana getiriyordu. Bu meslek grubunun 1456’daki sayısı en az otuz beş kişiydi. Bunların arasında en kalabalık grubu, on yedi kişiyle debbâğlık (Debbağ kelimesi deri terbiye eden, sepici, tabak anlamındadır. Debbağlık ise deriyi terbiye ederek işlenmeye hazır hale getirme mesleğidir) yapanlar oluşturmuyordu. Bunu dokuz kişiyle keşger (ayakkabıcı), altı kişiyle saraç, iki kişiyle postindüz (kürk dikici) ve bir kişiyle pabuççu takip ediyordu. Dericilikle ilgili meslek grubunun ekonomik faaliyetlerde önemli bir yer tutmasında bölgede yapılan hayvancılığın rolü vardır. Küçümsenemeyecek bir debbâğ grubunun mevcut olması ise şüphesiz buradaki Ahilik teşkilâtının önemli fonksiyonu ile ilgilidir. Nitekim Osmanlı döneminde Ahiliğin gelenek ve kuralları Çorum’da da yaygın olarak uygulanıyordu. Oldukça küçük iş yerlerinden oluşan Çorum tabakhanelerinin XX. yüzyıl başındaki sayısı yetmiş üçtü ve buralarda işlenen deriler işlemeye hazır olarak civar illere de gönderilmekteydi.

Bu meslek gruplarının yanı sıra bakırcılık ve demir-

ciliğin Çorum’da önemli bir yeri vardı. 1461’de şehirde en az üç haddâd (demirci), bir tırger (okçu) esnaf teşkilatına kayıtlı idi. XVI. yüzyılda burada haddâd ve nalbantçılar çarşısının bulunması bu işi yapanların sayıya az olmadığını göstermektedir. Çorum esnafı bakır için gerekli ham maddeyi Elazığ Ergani’den sağlıyordu. Ancak XIX. yüzyılın sonlarında bu ham maddenin devamlı sağlanamaması bakırcılığın yavaş yavaş yok olmasına sebep oldu. Buna karşılık XX. yüzyılın başlarında Çorum’da özellikle demircilik ön plana çıktı. Demirciliğin öne çıkmasında yetiştirdikleri sebze, meyve ve tahıl ürünlerini dış pazarlara gönderen çiftçilerin üretimlerini arttırmak için daha fazla demir tarım aletlerine ihtiyaç duymalarının rolü olmuş, böylece demircilik ve tarım aleti imalâtı kolu gelişme göstermiştir.

Çorum günümüzde az da olsa geçmişe ait bazı tarihi eserlere sahiptir. Bu eserlerin azlığı, şehrin savaşlar nedeniyle çok tahrip edildiğinin bir işareti olmalıdır. Şehirdeki eserlerin başında şehir merkezinde bulunan Çorum Kalesi gelir. Şehrin en meşhur cami olan Ulucami’nin ne zaman yapıldığı kesin olarak belli değildir. Camideki 706 (1307) tarihli minbere dayanılarak Selçuklu devrinin sonunda inşa edildiği tahmin edilir. Bundan başka Hamid Cami (XVI. yüzyıl), Han Cami (XVI. yüzyıl), Hıdırlık Cami, Kubbeli Cami (XIX. yüzyıl), Kulaksız Cami, Paşa Hamamı ve Güpür Hamamı şehir merkezindeki önemli eserlerdendir. Ayrıca ilçe ve köylerde de bazı tarihi eserler de vardır. Alaca ilçesinin 3 km. güneyindeki Hüseyin Gazi Medresesi (XIII. yüzyıl), Mecitözü’nün kuzeyindeki Elvan Çelebi Zaviyesi (753/1352) ve İskilip’teki Şeyh Muhyiddin Yavsi Cami (XV. yüzyıl) bunlar arasında sayılabilir.

ÖMER B. ABDÜLAZİZ HAKKINDA NE DEDİLER?

■ Ethem ERKOÇ

Ömer b. Abdülaziz Emevi saltanatının ihtişamı içinde yetişmiş olmasına rağmen halifelik sorumluluğunun züht ve takva hayatını tercih ederek lüks ve israftan uzak durmuştur. Asr-ı saadetten sonra İslâm'ı tam anlamıyla yaşayan bir halifedir. İki buçuk yılda İslâm coğrafyasında zekât verecek, fakir bırakmayacak kadar gelir dağılımını dengeleyen bir liderdir. Ömer b. Abdülaziz'in Emeviler döneminde İslâm'ı yeniden yaşanabilir bir hayat tarzı olarak topluma takdimde örnek oluşu, istenirse her dönemde İslâm'ın bir sistem olarak yaşatılabileceği konusunda güzel bir model olmuştur. Onu tanıyan ilim ve devlet adamları hep takdirle anmışlardır. İşte onlardan bazıları:

Bizans İmparatoru III. Leon:

Ben, kapılarını kapayarak dünyayı bırakan, yalnızlığa çekilip ibadet eden bir rahibe şaşmam. Ama dünya ayaklarına geldiği halde onu Allah korkusuyla reddeden Ömer'e şaşıyorum.

Amr b. Meymun:

Ömer'i Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gittiğim zaman görmüştüm. Şişman ve kalın boyunlu bir insandı. Bir sene sonra Ömer'i halefeyken gördüm. Üzerinde bir dinarlık bir elbiseyle bize namaz kıldırıldı. Vücudu erimiş, boynu incelmisti.

Ebu Süleyman ed-Dârân:

Ömer, Üveys el-Karani'den daha çok zahitti. Çünkü o, dünyaya hâkimken gitti. Acaba Üveys, dünyaya hâkim olsaydı ne olurdu?! Denenmiş ile denenmemiş kimse bir olmaz.

Yunus b. Ebu Şebib:

Ömer'i hilafetten önce gördüğümde izarının orta dikişi, şişmanlığından dolayı karın eteklerinde kayboluyordu. Bir de onu halifeyken gördüm. O zaman göğüs kafeslerindeki kemiklerini, hiç dokunmadan sayabilirdim.

Malik b. Dinar:

Malik zahittir diyorlar. Bence gerçek zahit, Abdülaziz oğlu Ömer'dir. Dünya ağzını açarak kendisine geldi. Ama o, her şeyini reddetti.

Hanımı Fatıma:

Ömer gibi Allah'tan korkan bir kimseyi görmedim. Yatsı namazını kıldıktan sonra gözleri kuruyuncaya kadar ağladı. Beraber yataktayken aklına uhrevi bir mesele gelince derhal kuşun suda çırpındığı gibi çırpınır ve ağlamaya başladı. Ben de acıma duygusuyla yorganını üzerine örter ve kendi kendime "Keşke bizimle hilafetin arası, doğu-batı kadar uzak olsaydı" derdim. Vallahi, halife olduğundan beri hiçbir zaman sevinemedik.

Muhammed b. Ali el-Bakır:

Her kavmin bir necibi vardır. Emevilerin necibi de Ömer b. Abdülaziz'dir. O, kıyamet gününde tek başına diriltilecektir.

Abdülaziz ed-Devri:

Ömer b. Abdülaziz, şüphesiz ki tüm uygulamalarında başarılı olmuştur. İslami kavramlara uygun bir politika uygulayan Ömer, vergi sınırlarını belirleyici bir plan yapmış ve onu, kavramına uygun olarak yürütmüştür.

Kasım b. Muhammed:

Ömer'in devrinde eskiden birbirleriyle konuşamayan herkes konuşuyordu.

Ahmet b. Hanbel:

Sahabe kavillerinden sonra en geçerli görüş, tabiin görüşüdür. Tabiin kavilleri arasında da en çok tercih ettiğim, Ömer b. Abdülaziz'in görüşüdür.

Süfyan-ı Sevri:

Raşit halifeler beştir. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz.

Ahmet Cevdet Paşa:

Emevi Devleti döneminde Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti, yağız atın altındaki beyaz gibidir. İki sene beş ay devam hilafeti süresince nice sünneti ihya etti. Zulümle dolmuş âlemi, adaletle doldurdu. İşte bu nedenlerle onun halifelik dönemi, dört halifenin halifeliklerine katılmış ve Raşit halifelerden sayılmıştır.

Abdülhamit Cude es-Sahhar:

Ey Ömer, bu dünyadan göçüşünde insanları ne kadar üz-dün! Vallahi sen, adil halifeydin. Zahitliğinin sınırı yoktu.

Dünya, ağzını açmış, sana yönelmişti de sen, ondan ve lezzetlerinden yüz çevirmiştin. Hilafet, bütün yükleriyle sana gelmişti. Sen onu tertemiz ettin ve yücelttin. Hesaba çekilmeden önce kendini hesaba çektin. Selam sana ey Raşit halifelerin beşincisi.

Ahmet Eminoğlu:

Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti, İslam'daki ilk ihya ve tecdit hareketidir. Bu ilk hareket de hilafet makamını işgal eden deha bir şahsiyete nasip olmuştur. Ondan sonraki dönemlerde meydana gelen ihya hareketleri, hep ilim adamları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Halit Muhammet Halit:

Ömer b. Abdülaziz dönemi, yirmi dokuz ay görülen bir rüya gibi gelip geçti. Ne var ki bu aylar; valiler, diğer devlet görevlileri, haksız imtiyaz ve ayrıcalık sahipleri için korkunç bir kâbus olmuştur. Halkın babası Halife Ömer'in öncülüğünü yaptığı hak kafilesi, bu haksız imtiyaz ve ayrıcalıkları ayaklarıyla ezip geçmişlerdi.

Ahmet Ağırakça:

(Ömer b. Abdülaziz) dönemi, İslam'ın yeniden ihya ve inşa dönemidir. Bu dönemde İslami hayat ve siyasi düzenin yeniden dirilişi ve tatbikata konması, bu sistemin her zaman uygulanabileceğini kanıtlamaktadır.

Ebü'l-Üla el-Mevdudi:

İslam tarihinde müceddid olarak karşımıza çıkan ilk kişi, Ömer b. Abdülaziz'dir. O, cahiliye yönetiminin doğal sonucu olan hükümdarlığı bir kenara itti. Hilafetin tekrar oluşması için halkı tekrar halife seçimine davet etti. Bunun yapılmasının İslami bir idare için zorunlu olduğunu belirtti. Ama halk, halife olarak ona biat etti. Halife oluşuyla birlikte saltanatın sağladığı gurur, Firavunların simgesi olan zulüm, materyalist bir zihniyete sahip olan yönetici imajlarının hepsini yıktı.

Ali Muhammed Sallabi:

Ömer b. Abdülaziz, Peygamber (sav)'in ve Raşit halifelerin yolu üzerinde seyretmek isteyenler için ıslah konusunda çok güzel bir model tekil etmektedir. Çünkü o, ıslah projelerinde sadece Allah'ın rızasını ihlas ile gö-

zettiği için Allah da onu başarılı kılmıştır ve insanlar da ona övgülerde bulunmuşlardır.

Adil Akkoyunlu:

Hz. Ömer'in oğlu Asım'ın torunu olan ve yönetiminde Hz. Ömer'i örnek alan "5. Halife/2. Ömer" unvanına layık görülen Ömer b. Abdülaziz, örnek bir yönetim sergileyerek bütün yöneticilere ve siyaset dünyasına önemli mesajlar sunmaktadır.

Ömer b. Abdülaziz, ilk Cuma hutbesinde Hz. Ali'ye hakaret etmek yerine (İnnallahe ye'mürü...) diye başlayan ayeti okudu ve valilere de talimat göndererek İslam top- raklarında Hz. Ali'ye hakaret edilmesini yasakladı ve bu ayetin okunmasını emretti.

Prof. Dr. Ahmet Lütfi Kazancı:

Ömer b. Abdülaziz hazretleri, tam anlamıyla bir Halife'dir. Ancak onun yükü, diğerlerinden çok daha ağırdır. Çünkü diğer dört halife, Nebiyy-i Muhterem Efendimizle yıllarca beraber bulunmuş, onun yolunu başkasından duyarak değil, gözleriyle görerek ve beraberce yaşayarak öğrenmişlerdir. Bu bakımdan Büyük Halife'nin işi gerçekten zordur. Henüz kırkına bile ulaşmamış o alnı çökük, nur yüzlü insan, şüphesiz Yüce Rabbimizin izin ve keremi, yardım ve inayetiyle hem de iki buçuk yılda olmazların olmazı denilecek başarılarla imza atmış, hayallere sığması düşünülemeyen güzelliklerle karşımıza çıkmıştır.

Dr. İmadüddin Halil:

Raşid Halife Ömer b. Abdülaziz, tüm bozuk şartlara karşı, her alanda İslami bir devrimi yöneten insandır. Bu insan; zekâ, keskin inanç, esneklik, yetenek ve takvasıyla büyük zafer kazanan insandır.

Adalet ve denge esasına dayalı ekonomik programın üzerinden uzun bir süre geçmeden Müslümanlar, dört biryanyı kuşatan refaha kavuşmuş; devlet maliyesi üretken, geçişken ve teminatlı gelir kaynaklarına dayandırılmış, insanlar aradığı huzuru bulmuştur. Öyle ki zekât kabul edebilecek kimseleri bulmak zorlaşmıştır.

ÇORUMLULARIN LAKAPLARI

■ Mennan Tarık TÜFEKÇİ

18

Şehir Defteri
Eylül 2021

Belki de, her şey “Hangi Ahmet?” sorusu ile başladı. Kişileri birbirinden ayırmak için kullanılan lakabın ortaya çıkması için aynı mahallede birden çok aynı adı taşıyan kişinin bulunması gerekmektedir.

Çorum ve çevresinde yaşayan ailelere ait olan lakaplar binlercedir. Lakaplar genellikle kişilerin işlerini, memleketlerini veya fiziksel özelliklerini belirtir. Daha çok da baba adı belirtilerek kullanılır. En çok Hacı lakabı kullanılmıştır.

Çorum Şer'iye Sicilleri ve Çorum Nüfus Defterleri'nde anılan bu lakaplar arasından bazıları değişik ve ilginçtir. Soyadı kanunuyla kullanılmamaya başlayan lakaplar soy araştırması yapanlar için bir yol göstericidir. Lakaplar bir zorunluluk sonucu ortaya çıkar ve zeka göstergesidir. Halkımız kısa ve öz konuşmayı, diline uymayan kelimeleri yuvarlamayı adet haline getirmiştir. Bu sebeple bazı lakaplar şuan için anlamsız gelebilir. Çorum'un Miyane Sultan Köyü'nün adı 1576 yılındaki Defter-i Mufassal'da aslen Mennane Sultan olarak yazmaktadır. 300 yıllık zaman içinde köyün adının ne

hale geldiğine güzel bir örnektir. Lakapların sonuna -oğlu ya da -zade eki konulur. 16 ciltlik 1839-1911 yılları arasını kapsayan Çorum Şer'iye Sicilleri'nde 1700'ün üzerinde lakap bulunmaktadır. Bu lakaplar sadece kadınlara işi düşenlerin lakaplarıdır. Her köyün ayrı ayrı araştırılması gerekir.

Çorum yöresine ait ilginç lakaplardan bazıları;

Ahidedeoğlu, Akıldanazade, Atbaş, Azrailoğulları, Babasokmaz, Buçuk, Bulanık, Çıbıl, Cenazeoğlu, Devci-kirli, Dıbıllı, Dişdiş, Delisulu, Dilbilmez, Döngel, Eşbah, Fıçı, Fıfış, Gönülsüz, Gözyalayan, Gülüver, Hamuryutmaz, Herküloğlu, Host, Hoşveroğlu, İsrailoğlu, Kanısafi, Kopkop, Kaskuz, Kurukafa, Kalburkulak, Kelgezer, Kızkapan, Karyağdıoğlu, Kankurudan, Taşlıkyaran, Tehlikeoğlu, Tahtasakal, Tahtasız, Tokurdakçı, Sökükdede, Sirkulak, Şartlızade, Sinekoğlu, Merkepçekmez, Mestdudak, Meremmetci, Mümkünsüzoğlu, Umursuz, Ötebakmaz, Pateli, Pırtlıoğlu, Pırbabaoğlu, Pederöğlu, Varvarlı, Vergel, Vişviş, Yumuk, Yandım, Yatıroğlu, Yanaratesoğlu, Yekzar, Zühvarcı.

En uzun lakap; Ermeni Topaloğlu Demirci İnce Hacı...

Foto: Osman Keser

NOKTANIN HÂLLERİ VE HÂLİN NOKTALARI

■ Prof. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ

Foto: A. Ağâh Öncül

Nokta sevgilinin yüzündeki bendir, nokta var olmaya aday bedendir.

Kalemin kâğıda ilk teması, hilkatın insan soyuna iltiması ile belki binlerce yıllık birikimin mirası, belki de bir sırrın ifşası biçimini alır. Onunla zuhur eder derunumuz, onunla abat olur birunumuz.

Kâğıdın üzerinde önce bir nokta peyda olur; o nokta hisle dolar, süveyda olur. O nokta ki bazen bir devri bitirir, bazen bütün insanlığı sırtında götürür; söylendiği anda kaybolan sedayı ölümünden sonra yaşayacak abideler haline getirir.

Zihindeki belirsiz şekiller nefesle ve sesle görünür, ardından kelime libasına bürünür. Nokta tek başına manadır, söylenmemiş sözlere imadır. Salınıp giden bir ceylanın ayak izidir, Yusuf'un rikab altındaki yüzüdür. Nokta deveran içinde daimdir; saltanatı satırlarda kaimdir.

Nokta, geçmişin geleceğe bakan gözüdür; yaşanmış bir ömrün ilk ve son sözüdür. Onun ile başlar macera ve bir mana kazanır onda mavera. Akıp giden zamanı nokta kaydeder, zihni noktaya dökmeyen geçmiş de kaybeder. O bir penceredir ki mana âlemine açılır, onun kılavuzluğunda yedi iklimte uçulur.

Kurak topraklar, dökülen yapraklar yeniden dirilişi bekler ve yeni doğanlar son adımı öğrenmek için emekler. Attığımız ilk adım nokta, ilk adımı atarken gözlerimiz ufuktur. Yol uzar gider, sel akar biter, gül açar solar, can iki kara noktadan âlemi izler; görür ki bunca hareket yalnızca bir sebatı gizler.

Kıvrılmış giderken satıhta kalem, maneviyatın tecelliğine tanık olur âlem. Bir noktadan çoğalır varlık yazısı ve bir noktadan ibarettir levh-i mahfuzda kâinatın yazgısı. Nokta sevgilinin yüzündeki bendir, nokta var olmaya aday bedendir. Onunla âdem insan olur, söz irfan olur, kelimeler ihvan olur...

Nokta yol üzerinde bir menzildir, yokluktan varlığa nüzüldür. Bidayettir ki ardından gelir şuur, nihayettir ki önünde varlık ardında hiçlik durur. Nokta besmele-nin “be”sindedir, ilmin cehle galebesindedir.

“Sen”i “şen” yapar, “ben”i “ten” yapar. Noktalar mabe-de sütun olur, fikir düşer kâğıda mütûn olur. O, dört yanı bayındır bir ülkenin kapısıdır; kapıda bekleyen âsâr-dîde bekçinin sopasıdır, kapının ardındaki ülkenin en muhteşem yapısıdır. Nokta o ülkeye girişin icazeti, oradaki yapının tapusudur.

Gün olur satıhta pek çoğu yan yana gelir hat olur, hatlarda mana tecelli eder hayat olur. Hayat döner başladığı noktada son bulur. Dönen noktadır, merkez noktadır, daire noktadır, nokta vardadır ve yoktur. Tohum düşer çorak topraklara; toprak yaprak olur, yaprak toprak olur. Tohum noktadır, toprak noktadır, yaprak noktadır. Nokta yakındadır ve uzaktadır. Damlalar düşer damlara, oluklar uzanır kaldırımlara. Sular birikir göl olur, göller coşar seyelan olur, seyelan ruha akse-der heyecan olur. Seyelan ve heyecan noktadır. Nokta içte ve dıştadır.

Âdemoğlu emekler, yol alınır tarih içinde. Nokta ayak izidir insanın tarihteki göçünde. Emekleyen medeniyet ayaklanır onunla. Cahil cühela ayıklanır onunla. Nokta âlimin koynundaki incidir, şuurun şuursuz sevincidir.

Kurak topraklar, dökülen yapraklar yeniden dirilişi bekler ve yeni doğanlar son adımı öğrenmek için emekler. Attığımız ilk adım nokta, ilk adımı atarken gözlerimiz ufuktur. Yol uzar gider, sel akar biter, gül açar solar, can iki kara noktadan âlemi izler; görür ki bunca hareket yalnızca bir sebatı gizler.

Nokta imandır, nokta mizandır; nokta hilkattir, nokta hakikattir; nokta kaderdir, nokta haberdır; nokta hitabettir, nokta beşarettir; nokta irfan dolu gönüllerin ayinidir, nokta o ayinde okunan duanın âminidir.

KALBİN ODACIKLARI

■ Ethem ERDOĞAN

Yağmur bir mısrada geçmemeli
Kavruk bir imge gibi delici
Hiç bir şey olmadı
Dişil ve yeni bir hikâyeden
Sanırdık şah damarını keserek hecelerin girecek söze
Kalbinde değme güneşler

Gökyüzü delinir kargışlı söz gibi
Temmuz yağar
Sırnaşık bir tarih gibi girer adamın koynuna
Arsız mayıstan ve eylülde tereke...

Ölümü bir yangın sanmanın ayıp yanı, aşkı ceza saymaktır
Yangın ölümün kendisidir
Hep ölüdür insan, çok ölüdür, kendine gömülüdür
İnsan insanın çölüdür

Kalbin odacıkları gibi kandan sızan geceler
Kasılıyor ve pıhtı atıyordu büyük
Dört kitaba dört odaya kasemdir!

Hayır, yağmur bir mısrada geçmemeli
Kavruk bir imge gibi delici
Hiç bir şey olmadı zira

O mevsim deliliğe eski bir evrak bilenir
Kızıl ve siyah zordur, katı kalp olur hani
Bir o kadar da yorucu belki ibretlik bir miras dedemizden
Belki bir üçgene sığmaz iç acılar
Bendeniz yağmur değilim,
Her defterde ibare her zemberekte eş genel rüya
Gibi ve kadar asliyim(!)

Aklı olan delirir, bu gerçeği bileceğiz evvelen
Dünya bir gülün yaprağında durur, bunu öğrenecek insan

MİSAFİR KUŞ

■ Osman ÇEVİKSOY

İlk Yağmur görmüştü.

Sevinçle, heyecanla, gözlerinden ışıklar fışkırarak yanıma geldi. Elimden yakalayıp bilgisayarımın başından zorla kaldırdı ve yatak odasına doğru adeta sürükledi beni. "Pencereye kuş konmuş, çok güzel! Şimdiye kadar gördüklerimin en güzeli!" diyor, peşinden ekliyordu: "Yakalayabilir misin dede? Beslemek istiyorum."

Hiç şaşırıyorum. Yağmur bu... Fil görse ona da "çok güzel" der, onu da beslemek ister. Bütün hayvanları ölçsüz seviyor. Kedi beslenen eve gitmek istemeyen babasını evde kedi beslemeye ikna etmiş bir kız.

Gerçekten de daha önce hiç görmediğimiz, gördüysek de güzelliği dikkatimizden kaçmış bir kuş. Duvarla pencere pervazının birleştiği köşede. Oraya rüzgârdan ve yağmurdan korunmak için sığınmış gibi. Kıpırdamadan duruyor, göz kırpmadan içeriye bakıyordu.

"Güzel değil mi?" dedi Yağmur.

"Çok güzel!" dedim.

"Yakalayabilir misin?"

"Hayır!"

"Niye?"

"Bak şakır şakır yağmur yağıyor. Rüzgâr da var. Kendine öyle güzel bir yer bulmuş ki ne yağmurdan, ne de rüzgârdan etkileniyor. Pencereyi açarsam korkar, kaçır. Böyle korunaklı bir köşe bulamayacağı için ıslanır, üşür, belki de hasta olur. Sen ister misin hasta olmasını?"

Düşündü.

"İstemem!" dedi.

"O halde uzaktan, korkutup kaçırmadan, gözlerimizle sevelim."

"Tamam, korkutmayalım."

Oturduk yatağın kenarına, ilk defa gördüğümüz güzel kuşa bakmaya başladık. Açık kahve renkle uyumlu koyu gri renk onu birazcık keklığe benzetmişti. Keklikten iriceydi. Gagası doğan gagasını andırıyordu. Doğandan epeyce ufaktı. Gagasının üst kısımları, gözlerinin çevresi, ayakları sapsarıydı. Pençeleri kar-

tal pençesinin küçüğüydü. Siyah mı, koyu kahverengi mi olduğunu anlayamadığımız gözleriyle sürekli bize bakıyordu. Gerçekten de ne kadar güzel, masum, tatlı görünüyordu.

Kalktım pencereye iyice yaklaşıp gözlerine baktım.

Korkmadı, kıpırdamadı.

Gözleri kahverengiydi.

Yağmur'da baktı, döndü, ondan da korkmamıştı.

Bizden korkmayışına sevindik.

"Aç olabilir. Yiyecek verelim." dedi Yağmur.

Gitti babaannesinden isteyip bir avuç iri bulgur getirdi. Pencereyi ben yavaşça açtım. Yağmur pencere aralığından elini kuşa doğru uzatarak avucundaki bulguru mermer üzerine bıraktı. Pencereyi kapatınca gelip yiyeceğini sanıyorduk, yemedi. Yağmur sırasıyla mercimek, nohut, kuru fasulye getirdi korkutmadan önüne koydu. Yemedi. Hatta hiç bakmadı bile. Acaba bizden korktuğu için mi yemiyor diye düşünüp odadan çıktık, dakikalarca uzaktan gözetledik, görünmedik. Yemiyordu. O yemedikçe Yağmur üzülüyordu. Serçe, kumru, güvercin olsa bir tanesini bırakmazdı. Evde kaşar peyniri yoktu, beyaz peynir verdik, onu da yemedi.

Yağmur ve rüzgâr olanca şiddetiyle devam ediyordu.

Hiçbir şey yemeyişi sadece Yağmur'a değil bana da dert olmuştu. Sonra Yağmur'un babaannesi de ilgilenmeye ve yemeyişine üzölmeye başladı. Verdiğimiz yemediği gibi uçup gitmeyi göze alamadığı da belliydi. Kuytu köşesinde kıpırdamadan duruyor, bize bakıyordu. Doğrusu, gitmeyişi ailecek sevinliyorduk. Hava bu haldeyken nereye gidecekti hayvancağz? Yağmurdan rüzgârdan korunuyordu işte, ne güzel. Onu artık misafir gibi görmeye başlamıştık. Kaçmayacağını bilsek, uzanıp içeriye alabilir, içeride ağırlayabilirdik. Gerçi nasıl ağırlayacaktık, bir şey yemiyordu ki...

Birden aklıma geldi. Fotoğrafını çekip sosyal medyaya koydum. Altına da "Bu kuşun adını, neyle beslendiğini bilen var mı?" diye yazdım. Çektiğim fotoğrafta, yesin diye verdiğimiz tahıllar da görünüyordu. Kısa sürede "Emin değilim ama..." diye başlayan pek çok yorum yapıldı. Çeşit çeşit kuş adları ve yiyecekler yazıldı. "Ne kadar sevimli... Ne kadar da ciddi... Keşke benim pencereye konsaydı, içeriye alır beslerdim." diye yazarlar oldu.

Bartın Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi Gül Banu Hanım yazdıklarından son derece emindi. Adına "Kerkenez" diyordu. Kerkenezler hakkında birkaç cümlelik bilgiden sonra tahılla değil, etle beslendiklerini yazıyordu.

İnandık rahatladık, sevindik.

Ancak Nuh Tufanı'nı çağrıştıran bu yağmurda et almak için markete gitmek büyük meseleydi. Öte yandan misafirimize ikramda bulunmamak da büyük ayıptı. Yağmur

ağlamaya hazır gözleriyle gözlerimin içine bakıyor, yalvaran sesiyle “Hadi dede, misafirimize et al!” diyordu. Babaannesini kaşlarını kaldırıp başını “olmaz” anlamında iki yana sallayarak “Bu havada dışarıya çıkılmaz!” diyor, “Deli olan çıkmaz!” diye de pekiştiriyordu.

Ben, arada kalmıştım.

Gönlüm torunumdan yanaydı. Et satan en yakın markete kadar gidip dönmeyi göze almıştım. Bu rüzgârda şemsiye kullanamayacağıma göre, koşarak gidecek gelecektim. Islanmak sorun değildi; dönünce giysilerimi değiştirdim. Sonuçta torunumun isteği yerine gelir, kuşun karnı doyardı.

Çıkmak üzere hazırlanmaya başladım.

“Gitme!” dedi eşim.

Yağmur babaannesine küsmek ve ağlamak üzere olduğunu belli eden gözlerle ters ters baktı.

“Misafirimiz aç, gideceğim!” dedim ben.

“Evde et var, gitmene gerek yok. Şimdi çıkarırım!” dedi eşim.

Kapalı balkona yürüdü. Derin dondurucuyu açıp bir tabak donmuş hindi eti çıkarttı.

“Donmuş et yer mi?”

“Çözdürürüz.”

Misafirimize yetecek miktarda et dilimledik. Mikro-dalgada çözdürdük.

Korkutmadan, kaçırmadan, iyice uzanarak etleri önüne sıraladım.

Hepimiz ilk defa bir kuşun nasıl et yediğine tanık olacaktık. Pencereden biraz uzaklaşıp heyecanla beklemeye başladık.

Yemedi.

Hatta yerinden bile kıpırdamadı.

“Belki de hindi eti sevmiyor.” dedi torunum.

Bazı insanlar gibi kerkenezler de beyaz et yemiyor, kırmızı et yiyor olabilir.

Babaannesini karşı çıktı.

“Et, ettir. Yerse önünde, yemezse kendisi bilir.”

Bekledik, yemedi.

Yağmur ve rüzgâr dindi. Misafirimiz ne kanat çırpıp gitti, ne de önündeki etleri yedi. Yerinden bile kıpırdamadı. Akşam oluncaya kadar öylece bekledi. Odaya girdiğimizde o bize baktı, biz ona baktık.

Akşam annesiyle babası işten dönerken Yağmurunu bizden aldılar. Yağmur olup biteni onlara anlatmış ve babasına kırmızı et aldırış. Evlerine gitmeden tekrar bize uğradılar. Onlar da misafirimizi çok sevdiler. Rengine, duruşuna, bakışına bayıldılar. Kırmızı et dilimlerini de önüne sıraladık. Geri çekilip yemesini bekledik, yemedi. Odanın kapısını çekip, yalnız bıraktık, bekledik, yemedi. Önüne dizdiğimiz kırmızı ve beyaz etlere dokunmadı, bakmadı bile.

Hepimizin içinden geçen olasılığı ilk Yağmur dillendirdi: “Hasta mı acaba?”

Sırf Yağmur üzülmesin diye “Değildir!” dedik. Onu,

misafir kuşun hasta olamayacağına dair mantıklı cümleler bulup söyledik. Hasta olsa buraya kadar uçarak gelemezdi. Yağan yağmurdan, esen rüzgârdan saklanamazdı. Tıpkı insanlar gibi anlamlı anlamlı yüzümüze bakamazdı. Hasta olsa göz kapaklarını açık tutamaz, kendisi de dimdik ayakta duramazdı. Pat diye aşağıya düşüyordu. Hasta filan değildi. Demek ki henüz acıkmamıştı. Acıkmadığı için verdiklerimizi yemiyordu.

Bu söylediklerimiz Yağmur’un aklına yattı. Yine de evlerine gözü arkada kalarak gitti. Uyku saatine kadar da babasına iki kere telefon ettirdi, bana kuşu sordu. İkisinde de telefon kulağında gidip kontrol ederek aynı raporu verdim: Kuş yerinde duruyordu, sağlıklıydı, yiyeceklere henüz dokunmamıştı.

Torunuma “sağlıklı” desem de kuşun hasta olduğuna ben de inanmaya başlamıştım. Sağlıklı bir kuş, gelip konduğu noktada saatlerce hareketsiz durabilir miydi? Önünde çeşit çeşit yiyecekler varken hiç değilse birazını yemeden durabilir miydi? Bu kuşun mutlaka sağlık sorunu vardı, bu yüzden hareket etmiyor, yemiyordu. Ölecek olursa bunu Yağmur’dan saklamalı, “gece uçmuş, gitmiş, görmedik!” demeliydik. Öldü dersek çok üzülmüş, çok ağlardı.

Gece yatmadan önce baktım, yerindeydi. Yiyeceklere dokunmamıştı.

Sabah güneşli, güzel bir güne hayli geç uyandım. Uyanır uyanmaz, ilk işim misafir kuşumuza bakmak oldu. Yerinde değildi. Pencere önü mermerinin ortalarına kadar gelmişti. Mermer üzerine sıraladığım beyaz ve kırmızı et parçaları yoktu. Hepsini yemiş, daha da aranıyordu. Bulgur, mercimek, nohut, fasulye tanelerine dokunmamıştı. Tahıl cinsinden yiyecekler olduğu gibi duruyordu. Serçeler, kumrular, güvercinler, saksaklanlar da kerkenezden çekindikleri için sokulup yiyememişlerdi.

Hemen mutfağa koşup kahvaltı hazırlığına başlamış olan eşimi çağırdım. Kerkenez’in et cinsinden bir şey bırakmadığını o da gördü.

“Hepsini yemiş!” dedi.

“Demek ki hasta değil!” dedim.

Kendimizden önce ve en çok Yağmur adına sevindik.

Tavşanlı okuldan gelir gelmez kuşu soracağından emindik.

“Anlat, sevin!” dedim.

“Anlatırım!” dedi.

Gözlerimiz kuştaydı.

Birkaç saniye kuş bize, biz kuşa baktık.

Meğer vedalaşma bakışymış bu. Bahçeden yana döndü, mermerin kenarına iyice yaklaştı, kanatlarını açtı, bırakıverdi kendini boşluğa. Ağaçların arasından, park halindeki arabalarımızın üstünden, Süleyman Uyar İlköğretim okulunun çatısına doğru uçtu, gitti. Çatıya konacağını sandık, konmadı. Sola tatlı bir kavisle Yağmur’un iki yıldır devam ettiği “Tavşanlı Okul” dediği Maya Koleji’ne doğru döndü, görüş alanımızdan çıktı. Biz, yüzlerimizde donuk bir gülümseme, yüreklerimizde hafif bir hüznle ardından bakakaldık.

HEDİYE

■ Erhan ÇAMURCU

Foto: A. Ağâh Öncül

24

Şehir Defteri
Eylül 2021

Şehir ve Edebiyat

_ Şu mesailer de olmasa pazar gününün ne kıymeti kaldırı ki!

_ Hiç sorma! Şimdi mesai olmasaydı, Allah muhafaza, ailece pikniğe falan giderdik!

_ Şu abine söyle artık, kaç aydır maaşlara zam yapacak diye bekliyoruz.

_ Söylemiyor muyum sanıyorsun Salih? Her seferinde "Tamam, az daha sıkın dişinizi!" deyip duruyor.

_ Ulan dua etsin ki senin abin, yoksa ben söyleyeceğimi bilirdim!

_ Söyle dostum, ne olmuş sanki abim olunca!

Salih ve Zeki dört yıldır bu atölyede birlikte çalışıyordu. Zeki, patronun kardeşi ama atölyede işçi olarak çalışıyordu. Gençliği çok hızlıydı. Kaç kez nezaretten aldılar, zil zurna sokaklardan topladılar, kavganın ortasından çekip çıkardılar... Sonunda bir gün öldürseye dövüp ormana attılar. Allah biliyor ya, ailesi bu sefer ölse de kurtulsak diye dua etti. Bir hafta arayıp sormadılar Zeki'yi. Salih, onu gecenin bir yarısı beş kilometre yoldan sırtında taşıdı. Üç gün yoğun bakımda kaldıktan sonra kendine geldi. Hastaneden çıktığında eski Zeki değildi artık. Önce alıp başını İstanbul'a gitmek istedi ama anasına dayanamadı, bir de Hacer vardı tabi. Seviyordu onu. O dayağı da onun için yemişti zaten. Hacer'in annesi haber yollamış; serseriliği bırakıp düzgün bir işe girerse kızın babasını ikna ederim diye. Hiç düşünmeden tamam dedi Zeki. Ertesi gün tu-

lumlari giyip iş başı yaptı. Bir hafta sonra da arkadaşı Salih'i aldirdi yanına.

Makineleri kapatıp kıyafetlerini değiştirmeye giderlerken Zeki, arkadaşına soruyor:

_ Ne yapacaksın bugün?

_ Oğlana sözüm var, parka gideceğiz. Bir de ne zamandır kitap isteyip duruyor. İnternette uygun oluyor fiyatlar. Kredi kartına biraz para yatırıp internetten üç beş kitap alacağım.

_ Ulan her haltı internetten ala ala küçük esnafı batır-dınız be! Adamlar kaç zamandır dükkân açmıyor. Sen bırak internet işini. Kendi esnafına böyle bir zamanda omuz atmayacaksın da ne zaman omuz atacaksın?

_ Bırak Allah'ını seversen Zeki, bizde atacak omuz mu var?

_ Sen beni dinle, kitap alacaksan kırtasiyeye git. Adam da sevensin.

Birkaç saat sonra Salih, oğlunun elinden tutmuş çarşıda yürüyor. Küçük çocuk birden heyecanlanarak,

_ Baba, bak burası açık!

Pazar günü açık kırtasiye bulabileceğine pek ümidi yoktu aslında ama okulların açılışı iyice yaklaşmıştı demek ki. Oğlunun peşinden içeri girdi.

_ Selamünaleyküm!

Bilgisayarın ekranından kafasını güçlkle kaldıran dükkân sahibi,

_ Aleykümselem, buyrun!

_ Biz kitap bakacaktık.

Sandalyesinden memnuniyetsizliğini belli eden bir homurdanmayla kalkan adam, Salih'e hiçbir şey söylemeden alt kata doğru yürümeye başladı. Salih, sözsüz bir komut almışçasına dükkân sahibini izlerken bir yandan da oğlunu bir şeyleri karıştırmaması için gözüyle uyarıyordu. Küçük çocuk da iki yetişkini izleyerek alt kata indi. Kitapların bulunduğu rafların başına gelen dükkân sahibi, Salih'e göz ucuyla kitapları gösterip tekrar yukarı çıktı. Salih ve oğlu, kitapları bir süre inceledikten sonra küçük çocuğun yaşına uygun beş tane kitabı satın almak üzere ayırdı. Salih, oğluna çaktırmadan bir yandan kitapların arkalarındaki fiyatlara bakıyor bir yandan da internet satış fiyatlarına. Kabaca bir hesap yaptıktan sonra cebindeki paranın yeterli olacağını düşünerek rahatladı. Gerçi Salih, çocukların eğitimi için harcadığı paraya üzülecek adam değildir ama şu son zamlardan sonra onun da hesapları iyice şaşmıştı. Bazen şu pazar mesailerini canına tak etse de bu zamanda mesailer olmadan asgari ücretle değil iki çocuğu okutmak boğazlarını bile zor doyuracaktı.

Kitapları çocuğun eline verdi ve çocuğun başını gülümseyerek okşadı.

_ Hadi koş bakalım, hesaplatalım şu kitapları!

Çocuk, kitapları kucağına bastırarak, sevinçle merdivenleri çıktı. Kasaya geldiklerinde küçük çocuk, kucağındaki kitapları özenle masaya bıraktı. Bilgisayar ekranına gömülmüş adamdan sevecen bir tepki beklercesine adamın yüzüne gülümseyerek baktı. Adam tepkisiz bir yüz ifadesiyle başını kaldırdı ve küçük çocuğa hiç bakmadan,

_ Bunları mı alıyorsunuz?

Salih, utana sıkıla cevap verdi:

_ Ne kadar tutuyor, hesaplayabilir misiniz?

Adam, aynı tepkisizlikle kitapların barkotlarını okutup hesap makinesiyle topladı.

_ Toplam 116 lira 50 kuruş, siz 115 lira verseniz yeter.

Salih, bu kadar yüksek bir fiyat beklemiyordu. Hem kitapların üzerindeki fiyatlar hem de internet satış fiyatları çok daha uygun görünüyordu.

_ Bir yanlışlık olmasın, kitapların üzerinde yazan fiyatlara göre hesaplamıyor musunuz?

_ Onlar eski fiyatlar abicim, tedarikçi siteden güncel fiyatlara göre hesaplıyoruz.

Salih, bu durumdan hiç hoşlanmamıştı. Kendisi de çocukluğunda esnaf yanında çalışmıştı. Malın etiket fiyatını değiştirmek ayıp sayılırdı o zamanlar. Malın fiyatı yanlışlıkla düşük yazılsa dahi müşteriye satılırken etiket fiyatı değiştirilmezdi. Salih; biraz mahcup, biraz

da kızgın,

_ Kusura bakmayın, bu fiyata alamam. Ben üzerindeki fiyatlara göre hesaplamıştım.

Küçük çocuk babasının canının sıkıldığını anlamıştı. Orta yolu bulabilmek ümidiyle dükkân sahibine bir teklif sundu:

_ Biraz indirim yapamaz mısınız?

Adam, çocuğu duymamış gibi Salih'le konuşmaya devam etti:

_ Piyasadan haberin yok mu senin abicim? Her gün her şeye zam! Bu dükkân bir buçuk yıldır yarı kapalı sayılır!

_ Doğru söylüyorsun kardeşim ama ben bu kitapları internetten çok daha uyguna alabiliyorum. Biz istedik ki kendi esnafımız kazansın ama esnafımız kazansın diye de göz göre göre zarar edemem ya! Bak, senin 115 lira değin kitaplar internette toplam 63 lira. Daha geçen gün sizin 14 liraya sattığınız 80 yapraklı defterin aynısını internette tanesi 4 liraya aldım. Bir buçuk yıldır kapalısanız diye bütün hıncınızı vatandaştan çıkarmanız doğru mu?

Küçük çocuk, son zamanlarda babasının böylesine sinirlendiğine daha sık tanık oluyordu. Babasının konuşmalarından kitapları almayacağını anlıyor ama ona itiraz etmeye gönlü el vermiyordu. Dükkân sahibi, Salih'in söylediklerini hiç ciddiye almadan azarlar gibi cevap verdi:

_ O zaman git, internetten al abicim! Sana zorla mı satıyoruz! Hesabına nasıl gelirse!

Foto: A. Ağah Öncül

Salih söylene söylene çıktı dükkândan.

“Kabahat bende. Adam haklı. Hesabına nereden gelirse oradan alsana sen! Neymiş efendim, küçük esnafa destek olmak gerekmiş. Küçük esnafın da çok umuruydu sanki. Ne diye uydum ki zaten Zeki’nin aklına. Adam’ın tuzu kuru tabi. Üçe beşe bakacak değil ya! İsteddiği yerden alır. Sen öyle misin ulan! Ay sonunu zor getiriyorsun, bir de tutmuşsun küçük esnafa omuz atacaksın!”

Salih, sinirden hem homurdanıyor hem hızlı hızlı yürüyordu. Babasına yetişmeye çalışan küçük çocuk küçük esnafın kaldırımı işgal eden tezgâhları yüzünden iki de bir yola inmek zorunda kalmıştı. O sırada acı bir fren sesiyle kendine geldi Salih. Arkasına döndüğünde oğlunu bir arabanın önünde gördü. Neyse ki arabanın frenleri doğru zamanda durmayı başarmıştı. Salih, koşarak oğlunun yanına geldi ve elini sıkıca kavradı. Sürücünün özür diledi. Hatanın kendisinde olduğunu anladığından oğluna kızamadı. Küçük çocuk, bütün üzüntüsünü unutarak,

_ Dondurma yiyelem mi baba?

Oğlunu bir kez daha kırmak istemeyen Salih, gülümseyerek başıyla onay verdi. Saatine baktı. İkinci ezanı okunmak üzere:

_ Gel, namazı camide kılalım. Oradan parka geçeriz.

Bu sefer çocuk, başıyla onay verdi.

Salih, önce kendisi abdest aldı, sonra oğluna tarif etti. Birlikte girdiler caminin büyük kapısından, yan yana diz çöktüler. Yanlarından geçen cemaat, küçük çocuğun başını okşuyordu. Namazın ardından eller hep birlikte Allah’a açıldı. Küçük çocuk, babasının bütün borçlarından kurtulmasını diledi ve daha mutlu bir baba olmasını. Salih, günahlarının affını diledi ve Allah’ın rızasını. O sırada Salih, az önceki dükkân sahibini gördü. O da ellerini açmış dua ediyordu. Salih, Allah’tan onun dualarını da kabul etmesini diledi. Camiden çıkacakları sırada imam seslendi küçük çocuğa:

_ Delikanlı! Gel bakalım, sen bugün camimizin en güzel konuğusun. Bizi şereflendirdin, biz de sana küçük bir hediye verelim. Kabul eder misin?

Çocuk, “hediyeye” sözünü duyduğuna memnun olsa da “evet” demeden önce babasına baktı. Salih de tebessüm ederek onayladı. İmam odasına girdiklerinde küçük çocuk hayretini gizleyemedi. Karşı duvar boydan boya çocuk kitaplarıyla doluydu. İmam, çocuğun şaşkınlığını fark etti:

_ Kitaplar benim çocuklarındı. Büyüyüp sırayla yuvadan uçtu ikisi de. Hanım kaç zamandır, “Şu kitapları ya birine ver ya da ben hepsini atacağım çöpe!” deyip duruyordu. Ben de hepsini aldım, buraya getirdim. Camiye gelen çocuklar istediği kitabı alıp götürüyor.

Dilerse okuyup yenisiyle değiştiriyor, dilerse bir arkadaşına hediye ediyor.

Çocuk imamın sözlerini hayranlıkla dinlerken bir yandan da kitaplara bakıyordu. Çocuğun gözlerindeki ışığı fark eden imam,

_ Adın ne bakalım senin delikanlı?

_ Yusuf.

_ Memnun oldum Yusuf, adını aldığın güzel yüzlü peygamber gibi güzel ahlâk sahibi olursun inşallah. Benim adım da Muhammed. Hadi seç bakalım kendin için bir kitap!

Yusuf, babasının da tebessüm ederek onay vermesiyle kitapların başına geçti. Bir süre inceledikten sonra bir kitap seçti. Kitabı eline almasına rağmen kitapların başından ayrılmıyordu. Muhammed Hoca, Yusuf’un bekledişiindeki hikmeti anladı:

_ Kardeşin var mı Yusuf?

_ Evet hocam!

_ Hadi bir kitap da onun için seç!

Bir kitap kardeşin için, bir kitap arkadaşın için, bir kitap kuzen için derken Yusuf’un kucağı o gün ikinci defa kitapla doldu. Salih Muhammed Hoca’ya minnet dolu gözlerle bakarken Muhammed Hoca,

_ Kitap seçimi bittiğine göre hediyeni alabilirsin artık! Yusuf’un şaşkınlığı bir kat daha arttı. Muhammed Hoca, dolaptan bir dondurma çıkarıp Yusuf’a uzattı. O an Yusuf’la Muhammed Hoca, gönüllerinde bir ömür boyu sürecek bir anlaşmaya imza atıyordu.

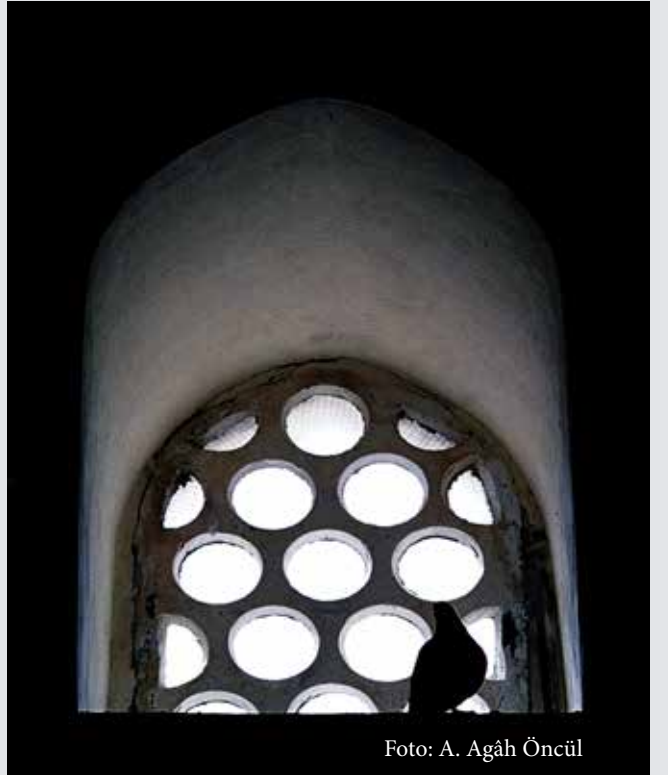

Foto: A. Ağâh Öncül

ZAMANDAN MÜLHEM

■ İlkey Coşkun

zaman herkes için aynı derin bir deniz
sırtında taşıdığı her can kendine ram
halinden memnun sanki diken yarası
gözlerini kısıan için gönlünde gömülü
karanlığın eliyle maktul başını okşayan

yenilgiye eren insan kavi görgü tanığı
yollara vurulup inkıtaya uğrar da elbet
yeni istasyon yeni kavuşmalara gebedir
ki zaman bütün kuytuları boşaltacaktır
ah bir bilse müdavimlerin boşa çıktığını

nasıl bir haddehane ki gerisin geri döngü
sanki bir değirmen öğütüyor çarklarıyla
can iptilas bir anlamda ayakta tutuyor gibi
musiki aynı, uvertür kulaklarda. cızırtısıyla
yolun da duruyor an, mania tökezliğiyle

bu günde poleolitik çağın insanı hep aynı
benzer açlık ve susuzluğunu düşünecek
birer acı göğsünde gözyaşı yine görülecek
giriş sekansında bedel elem burgacıyla
ödenecek zaman aynı uykuya gömülüp

hoy günü gibi derya da gemiler salınacak
ibretamiz carpe diem, son ucu dokunaklı
yoldaşlığı refik künhüne vakıf masivanın
timar edecek ölüm elbet sonuç ne olacak
zamanda soluklanıp biraz temaşa, su/sat

ellerini uzat yüreğinden gül sarkıt biraz
öldüremez hiç kimse seni sen doğmadan
paslı heves, hırsmış, çabaymış ne çıkar
israfil'in suruyla, yunus'un sabrıyla sarıl
yaşamak denin zamanın dünya telaşına

ANNECİĞİM

■ Songül ÖZEL

Ben yapayalnız kaldım anneciğim.
Sensiz ne gülerim ne de mutlu olurum.
Kim beni doyurur, kim beni uyutur?
Kim saçlarımı okşar, kim bana sevgi ile bakar?

Her gece hıçkırıklara karışır dilim,
Minicik ellerimi dua dua açarım Allah'a.
"Güzel Allah'ım annesiz bırakma çocukları.
Onlar da benim gibi ağlasınlar,
Gülücükler eksik olmasın yüzlerinden.
Her gece annesine sarılıp uyusunlar,
Sabah annelerinin sesiyle uyansınlar,
Yumuk yumuk ellerinde çiçeklerle
Annelerini sevindirsinler.
Ne olur ey güzel Allah'ım!
Ayrılık olmasın yüreklerde
Ne olur ey Allah'ım!
Annemin hayalini ayırma benden!"

VAKTE NİDA!

■ Nilüfer Zontul AKTAŞ

Damardan sızacak kan
Çağlara nefes olmalı
Deryalarda saklı inci
Çıkmak için yalvarmalı

Mülk devrana isyan ile
Yürekleri doyurmalı
Özlem yurdu salah ile
Bedenlerde hür olmalı

Athıların ayakları
Kutsal bir ilmek atmalı
Aşkla yoğrulmuş mayası
İlahi'den dem vurmali

Yürüyüş! Kanatlarıyla
Gök kubbemiz sallanmalı
Ru(hu)ndan nakışlı akit
Kendini hatırlamalı
Kendini hatırlamalı...

BÜYÜSÜ VAR DİYE KELİMELERİN...

■ Nuray ALPER

Foto: Erdal Baykara

Kelime insandan incinir mi? Vara yoğa çağırılrsa, bir cümlemin ortasına alelade bırakılrsa, ehemmiyet gösterilmezse incinir insandan kelime... Sesimizi duyamazsa, sesini duyuramazsa incinir. Bir de yüksek raflarda tozlanıp unutulmuş kitaplar gibi uzağına düşünce lisanın, incinir kelime insandan. Bir canı vardır her kelimenin; yaşanmışlıkları, tesir alanı, tıpkı kişiler gibi hatıraları...

Klasik, hassas, sevgili... Kaybettiğimiz çok şey var. Bugünkü mimarimiz, edebiyatımız, musikimiz de hep o kaybolan şeylerin izleri üzerine inşa etmeye çalışıyor kendisini, bir yitik üzerine. Hasret yeter mi bazı şeyleri imar etmeye; demek yetiyor. Aramaya mecal bulmak, hasret duymakla başlıyor. Kaybedilene hasret. Estetiğimiz, rüyamız, renklerimiz, gayretimiz gibi. Köşe başında bekleyen ve pencere önünden geçemeyen uysal ve sabırlı sevdalarımız gibi kaybettiklerimiz de sadece beşerî kimliğimizi değil, toplumsal kimliğimizi zaafa uğrattıyor.

Ne zaman öğrendim hatırlamıyorum. Nerede ve nasıl öğrendiğimi hatırlamıyorum. Bir dem, derin bir boşlukta sıkışıp kalmış kelimelerin kökleşmiş ama kilitli bir tesirle bana seslendiğini ve o muazzam çağrının zaman içerisinde bir melodi gibi benliğime yayıldığını biliyorum sadece. Köy yüzünde ihtiyar bir çınar ağacı. Paslı zincirlerle tanışmamış halat salıncak. Birinin, diğerinin derdine hıçkırarak ağladığı fasıl. Hatıra defteri arasına bırakılan gelincik tanesi. Bir ırmağı gözyaşıyla sulayan kadın. “Ey büt-i nev edâ olmuşum müptelâ/ Âşıkım ben sana iltifât et bana” ile başlayan ve hicaz makamına süs olan şarkı... Her biri derin boşluklar

arasına sıkışmış ve insandan uzaklaştırılmış eski kelimelerin çağırdıkları. Her biri o kelimelerin çağrışım dünyama taşıdığı. Demek kaybettiğimiz her şeyle kayboluyor kelimeler yahut kelimelerin yitirildiği yerde başlıyor kaybedişler. “Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.” demiş Haşim. Ne onlar bize âşinâlar, ne biz onlara vakıf. Söz her hâlükârda kaderini yaşıyor.

Mana itibariyle yorgun da olsa melâlin getireceği o zengin alan bugün usanç ve bıkkınlık gibi ruhsuz ifadelerle karşılaşmaya çalışılıyor. Tahayyül görüntüyle, ihata kavrayış ile, irade istenç ile, yâr sevgili ile, teselli avunma ile yer değiştiriyor. Âlem bazında kullanılan dünya kelimesinin âleme seviye kaybı yaşatması gibi, yerleri doldurulamayan kelimelerin usulca çekilişi ile sahnedeki, daralıyor dünyamız. Eski diye kâinatın çöp kutusuna attığımız “bahtiyar” kelimesinin tınısına ulaşamıyor “mutlu” sözcükler. Bellek hafızanın, anı hatıranın, yakıcı hârın, denge muvazenenin asaletine yetişemiyor. İfadelerimden çağdaş sözcüklere savaş açtığım manası çıkarılmasın. Ben sadece bizde kalması muhtemel kelimelerin bir derinliği olduğunu ve bu derinliğin şuura hükmedebilecek bir potansiyel taşıdığını anlatmaya çalışıyorum. Hiç değilse edebî metinde göz önünde bulundurulması gereken ve yazarı kıtlık psikolojisi(!)ne sokmayacak olan bir unsurdan söz ediyorum. Asli olanlara neye ve kime göre eski dediğimiz hususunun bizleri düşündürmesi gerektiğinin altını çizmeye çalışıyorum. Tefekkürün, teessürün, tahakkümün, teveccühün, tahassürün, tahammülün, tecessüsün, tenezzülün özünde zengin bir dünya taşıdıklarına inanıyorum. “Rakik” kelimesinin muhteşemliğini karşılayabilecek ifade arayışına girdiğimde daima yorgun çıktığımı fark ediyorum.

Halkın hafızası kelimeleri ile doğru orantılı. Kelimeleri eksilince hatıraları da eksiliyor insanın. Uzak bir dünyaya göç etmiş ataları ile arasındaki münasebet eksiliyor. Tarihi, coğrafyası, duyusu, kavrayışı eksiliyor. Kelimelerin taşıdıkları asırlık tecrübeden uzağına düştükçe insan, maneviyatı eksiliyor. Gürültülü değil de kuvvetli kelimelere duyduğu hasrete olan farkındalığı eksiliyor. Sükûtun karşısına bırakılan susku kelimesi gönlü mutmain edemiyor.

Demek, susabilmek için bile kelimeye ihtiyaç duyuluyor.

Ezelî bir aşinalıkla, kelimelerin bir büyüğü olduğuna iman ettim. Her insanın bir kelime ile mündemiç olması, hiç değilse bir kelimeye benzetilişi bundan. Kişinin ismindeki manayı taşıyacak kıvama gelmesi de bundan.

KUM TANESİNDEN GEÇEN

■ Mustafa UÇURUM

Birazdan geçer dedim, birazdan geçer. Zamanı nasıl böyle bir çizginin içine sığdırabileceğimi düşünmeden, “birazdan, az sonra, bir saniye” diyerek geçiştirdiğim zamanları toplasam elime oldukça birikmiş zamanlar kalacak.

Hadi kalk biraz da kendimize vakit ayıralım dedi içimdeki ses. Bir de bu var. İç ses, dış ses, uzak ses, yakın ses. Sesleri ve zamanları birbirine karıştırıp ortaya şöyle evvel zaman içinde okunacak masallar getirmeyi çok isterdim. Masal iyidir. Zihni açar, hayal dünyasını genişletir insanın. Gücüne güç katar kendi toprağıyla yoğrulmuş. Hayallerinin sınırlarını aradan kaldırarak Kaf Dağı’nın gölgesinde soluklatır insanı.

Bir masal kahramanı olmayı çok isterdim. Zaman yok, mekân yok, yenilmek yok. Elbette iyi tarafta olmaktı muradım. Hatta padişahın verdiği her görevi yapmaya kendimi en az Keloğlan kadar hazır hissettiğimi de söyleyeyim.

Sihirli vakitlerimiz olsa. Geçmeyen zamanlar, istediğimizde geçmiş zamana gidebileceğimiz bir ayna, istediğimizde geçmiş zamandan çekip alabileceğimiz sevdiklerimiz olsa. Çölü Leyla’ya, dağları Şirin’e bırakırım da kendi sevdamin ardına düşerim ben. Geçmeyen zamanlardan, bitirilmeyen vakitlerden, uzaklardan ve yakınlardan sevdalar biriktirerek geçerim masal ülkelere. Tâ ki karşıma Deli Dumrul çıkana kadar.

Geçmem köprülerden. Irmaklardan, derelerden, çaylardan geçerim de geçmem hiçbir köprüden. Gün sayarım, hafta sayarım, ay sayarım; ayaklarım suyun direncini kazanana kadar çıkmam sulardan. Tâ ki denize ulaşana kadar.

Biliyorum, birazdan geçer. Yol geçer, yolcu geçer, acılarımız geçer.

Tren geçer bir de. Ağırlığını üzerimize bırakarak trenler geçer katar katar. Köylerden geçer buram buram çiçek toplar, kasabalardan yarım kalmış umutları biriktirir, şehirlerden çokça ayrılık ekler ağırlığına.

Ne olursa olsun geçer zaman. Adı hız çağı olsa da yaşadığımız günlerin herkesin içinde yavaşlığa öykünen bir taraf vardır. Zaman geçmesin, geçsin ama yavaş geçsin, içimize derin izler bırakmasın zaman diye diye tüketiriz vakitleri. Bir lambanın içinden çıkacak cin olsa ve ne istediğimizi sorsa elimiz ayağımız birbirine dolanır. Dindiremediğimiz hırslımız ile öylesine imkânsız servetler isteme derdine düşeriz ki uzun ömür, sağlıklı yaşam, bereketli vakitler istemek aklımıza bile gelmez.

Çünkü birazdan geçer geçmekte olan. Hüzün geçer, terk edilmenin dayanılmaz acısı geçer. Direnişimizin heybeti geçer. Dünyanın çektiği acıların hepsi bir kenarda durur. Mazlum bir bakış geçer.

Ellerimin uzaklığı, gözlerimin gideceği yer, ayaklarımla bir direnişi bilemesi ve güneşin bir muştı coşkuyla doğması ne kadar manidar bir iç geçirme. Gölge düşen duvarların arasından, ağaç serinliklerini arayarak, ayaklarımla cıplaklığı betonlara gömerek bir vakti çağırıyorum kendime. Çağırıyorum ve bir seher vakti çıkıp geliyor yanıma. Baş köşeme, boş köşeme. Gün ile birlikte ayağa kalmak, bir günün vaktinin kıymetini yüceltmek ve az sonra kalabalıklaşacak dünyanın üstüne bir örtü gibi sermek sözü; “Tan yerinin ağarmasına and olsun.”

Elbette geçecek her şey. Hiçbir şey yerinde kalmayacak. Hallaç pamuğu gibi savrulacak evren. Ağaçlar tutunamayacak köklerine. İnsan, insan olduğu için çaresizliğiyle baş başa kalacak. Dağ, dağ olduğu için kavuşamayacak karşıdaki dağa. İnsan, insan olduğu için katlanacak her derde.

Kırılmalarımın bir köşk yapacağım kendime. İncinmelerimden bir çöl. Her derdin bir eskiyişi var ki her derde yeni bir yüz ekliyor. Dünya değişiyor, renkler çoğalıyor kâinatta. Köşüm kırılmasın yeter ki. Çölüm çöl olarak kalsın.

Dudağımın kıyısına gelip konan bir tebessümü alıp dünyanın ortasına savuruyorum. Dünya iyi oldukça ben de iyi olacağım.

Geçer diyerek o kadar çok bekledim ki zaman kavramı kendini bir kuma hapsetti. Her kum tanesi bir balyoz gibi indi göğüs kafesime. Her kum tanesi bir asır oldu adı zaman olan.

BU BİR ÇOKPARASIZ YATILI OKUL ŞİİRİDİR

■ Cafer PETEK

Siz ağlayan ranza gördünüz mü hiç
Ben çok gördüm, pas tutmuştu kahrından

Biz çok çalışıp parasızlığı sınavla kazanan çocuklardık
Sadece parasızlığı değil elbette
Yetimliği ve öksüzlüğü de aynı zamanda
Koruyup kollayanımız dört duvar bir çift battaniye
Bir de devletten emanet ceketimiz vardı
Taze ekmek için dövüşmek gerekiyordu sabahları
Yemeğe kıyamadığımız üç çürük zeytinimiz ve
Metal tabakların kaldıramadığı hüznümüz bir de

Biz çok çalışıp parasızlığı sınavla kazanan çocuklardık
Ateşli aşklarımız olmazdı mesela onun yerini
Çok ateşli hastalıklarımız alırdı
Gençliğinden önce gözyaşını keşfedenler olarak
Hayata itiraz hakkımız da yoktu onun yerine mesela
Elle tutulmaz titremelerimiz gözle görülmez sancılarımız vardı
Bulvarların vitrinlerinde saklı göz izlerimiz
Elma bahçelerine gizlediğimiz hayal ağacımız bir de

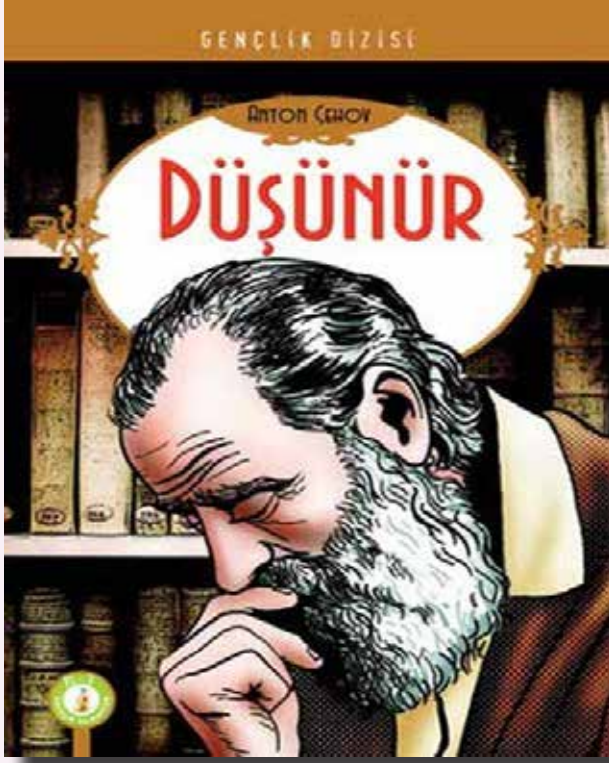
Biz çok çalışıp parasızlığı sınavla kazanan çocuklardık
Bir dal Samsun'da altı dudak izi bırakırdık çoğu zaman
Üzerimize kapanan kapılar gidememek ağrısıyla gıcırdarken
Taşhan'da söylenen bütün çayların kaderiydi yarım kalmak
Gençliğimiz serpilirdi koridorlarda da ah bir türlü büyüyemezdi
Perdesiz camlardan sızan ay ışığı sarmasaydı gövdemizi ya da
Meydan camiiinde saba makamında bir ezan yetişmeseydi imdadımıza
Yeşilirmak ırmak olmaktan çıkıp boğardı bizi belki de

Şimdi diyorum gidip, bir gece vakti söndürmek zorunda kaldığım o cigarayı yeniden yaksam, yasaklanmışlığına
inat; çeksem ciğerime işlemiş hatıralara doğru, içimdeki kuş seslerine karışsa dumanı... Gaziosmanpaşa
Bulvarı'ndan Behzat'a kadar bütün sokaklar duman olsa... Ay gülümsese Gijgij'dan... O yarım cigara hiç bitmese,
sen gitmesen gözümün önünden ve hiç sabah olmasa...

Biz çok çalışıp parasızlığı sınavla kazanan çocuklardık
Lambalar söndüğünde salıncaklar kurulurdu kalbimizde
Her akşam ellerimiz annemizin ellerine değer geri gelirdi
Kış geceleri bacaları tüten evlere bakıp buğulu camlardan
Sıcak sınısıcak odalar düşlerdik sarılıp yalnızlığımıza
Yedi yirmi dört zillere ayarlı zamanlardan geçerken
Ağzımızı açıp gözümüzü kapattık Allah'a sığınarak
Fırar ettiyse açık kalan ağzımdan bütün cümleler işte bu yüzden
Biz çok çalışıp parasızlığı sınavla kazanan çocuklardık

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV VE “DÜŞÜNÜR”

Can YOKSUL

32

Şehir Defteri
Eylül 2021

Geçen günlerde kitaplığımda Dünya Klasikleri'nin ağırlıklı olduğu bölüme göz atarken elime birden Anton Çehov'un "Düşünür" adlı kitabı geçti.

Çehov'un Türkçeye çevrilen bir iki kitabını ta gençlik yıllarımda okumuş, onun olayları anlatım yöntemine ve diline hayran kalmıştım. O yıllar, İlköğretmen Okulu'nun son yıllarında mıydım, yoksa öğretmenlik yaptığım ilk yıllar mıydı, kesin anımsayamıyorum. Aradan elli yılı aşkın bir zaman geçti.

Gorki, Şolohov gibi kimi ünlü Rus yazarlarını da o yıllarda okumuştum. Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan meşhur Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un 1970'li yıllarda Türkçeye çevrilen kitaplarını da o yıllarda okumaya başlamıştım.

Saniyorum Cengiz Aytmatov'un Türkçeye çevrilen ilk kitabı "Öğretmen Duyşen"di. Daha sonra "İlköğretmen" adıyla yayımlanan bu kitap da dâhil Cengiz Aytmatov'un tüm eserleri yalnız Türkiye'de değil, yayımlandığı tüm ülkelerde çok büyük ilgi görmüştü.

Anton Çehov'un "Düşünür" adlı kitabının Türkçe ilk baskısı 2003 yılında, İstanbul'da Tomurcuk Yayınevi'nce yapılmış. Demek kitap ülkemizde yayımlanmalı 18 yıl olmuş. Benim elimdeki baskıyı ise 2010 yılında İstanbul'da Kutup Yıldızı Yayınları yapmış. Ki-

tabı dilimize Volkan Ünal çevirmiş. Kimi yerlerde ufak tefek yazım yanlışları olmasına karşın iyi bir çeviri; temiz, düzenli bir baskı.

152 sayfadaki kitapta toplam 26 öykü yer alıyor. Her biri birkaç sayfa tutan bu öykülerin okunması ne insanı yorup bıktırıyor ne de kişinin okuma zevkini kıırıyor. Tam aksine okura büyük bir okuma zevki veriyor. Yeterince yabancı dil eğitimi almayan kimi okurlar, karşılaştıkları yeni Rus isimleriyle veya Rusça makam adlarıyla, Hristiyan - Ortodoks dinsel gelenekleriyle, onların ayinleriyle veya gelenek görenekleriyle ilgili bölümlerde belki zorlanabilirler. Fakat usta yazar Anton Çehov, bunları öyle akıcı ve sürükleyici bir dille anlatmaktadır ki okuyucunun kafasında bir anda şimşekler çakmaktadır.

Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nun son birkaç yüzyılında olduğu gibi, Çarlık Rusya'sının son dönemlerdeki kokuşmuşluğunu da açıkça dile getiren Çehov, bir zamanlar Çinlileri afyona alıştıran İngilizler gibi, Çarlık Rusya'sında da alkolün, özellikle votkanın toplum yapısını nasıl bulandırdığını küçük örneklerle anlatan öyküleriyle çok ilginç sınıfsal farklılıkları ortaya sermektedir.

Bir yanda Rusya'daki soylu ailelerin görkemli, kitlelerden kopuk, lüks yaşamları...

Bir yanda din adamlarına verilen tavizler...

Bir yanda toprak ağaları ve çiftlikleri...

Bir yanda asıl güç sahibi fabrikatörler...

Bir yanda ordu, polis ve sivil bürokratların hükümdarlıkları...

Öbür yanda ezilen işçiler, köylüler, sokakta yaşayanlar, emir kulları ufak memurlar, zengin ailelerin yanında hizmetçilik yapanlar, dilenciler vb. daha nice alt tabakadan ezilen insanlar...

Bana göre bu kitapta tek bir eksiklik şudur:

Antoh Çehov'un yaşamını ve dönemini içeren kısa da olsa bir yazı yer almalıydı. O konuyu ele almadıkları için burada yazar hakkında birkaç söz söylemek bana düşer mi acaba diye düşünüyorum.

II.

Yazının bu bölümüne başlamadan önce aklıma şu geldi:

Çehov'un ölümünden sonra Çorum'un yanı başındaki ufakık bir köyde doğup büyüyen, Anton Çehov'u yalnız yazdıklarından tanıyan bir insanın 106 yıl sonra Çehov

hakkında bir yazı yazacağını bütün falcılar, dini bütünler, dini darlar söyledilerdi buna ne Çehov ne de bir başkası inanabilirdi.

Demek ki bazı insanlar ölse bile ölümsüzleşiyorlar. Çehov da bunu hak etmiş biri olduğu için bu düşüncelerimi yazmaktan dolayı gurur duyuyorum. Ölmüş olan Çehov'un manevi huzurunda saygıyla eğiliyorum. Onu yetiştiren, bağrında barındıran Rus milletine de saygılarımı sunuyorum.

III.

Çehov, 1860 yılında Almanya'da, Badenweiler'de doğdu. Toprak köleliğinin kaldırıldığı bir dönemde ailesi kısmen özgür kaldı. Akrabalarından birinin girişimiyle aile, Moskova'ya taşındı. Burada korkunç sıkıntılar ve yoksulluklar çektiler. Ailesi Moskova'da kalırken Çehov Taganrog'da kaldı.

Bu sırada mizah dergilerine yazılar yazarak Moskova'da yaşayan ailesine maddi destek olabilmek için çabaladı. 1879'da Tıp Fakültesi'ni girdi. Maddi sıkıntılar içinde fakülteyi bitirmeyi başardı. 1884'ten itibaren çeşitli hastanelerde görevler üstlendi.

Kimi zaman varlıklı olarak dostlarıyla güzel günler geçirirken, kimi zaman da büyük sıkıntılar çeken Çehov'un yaşamı inişli çıkışlı günlerle geçti. Yaşadığı dönemdeki toplumsal acılar, bireysel acıları onun yüreğinde derin izler bırakmış, kalemine güç katmıştır.

IV.

Bazı insanlar ölmüyorlar. Yaptıklarıyla, yazdıklarıyla toplumun bağrında yaşıyorlar. Ama o insanların aramızdan ve toplumun bağrından ayrılmaları yalnız yakınlarını değil, toplumun ve dünyanın birçok kesimini yasa boğuyor. Birçok çalışma yarı başlı kalıyor. Böylesi dönemlerde o kişilerin eksiklikleri daha çok ortaya çıkıyor.

Şöyle düşünüyorum:

Eğer Anton Çehov yaşasaydı da 1905 Devrimi'ni, Potemkin olaylarını, 1914-1918 arasındaki I. Dünya Savaşı'nı,¹ Ekim Devrimi'ni, Sovyet iç savaşını, II. Dünya Savaşı'nda Sovyet halklarının Alman faşizmine karşı nasıl bir ölüm kalım savaşı verdiklerini görseydi kim bilir daha ne şaheserler üretti diye düşünüyorum.

V.

İyi niyetli olan her sanatçı kardeşimizin toplumla bütünleşmek için bir yolu yordamı olduğuna inanıyorum. Geçmiş günümüze, günümüze yarına taşıyan her sanatçı arkadaşına başarılar diliyorum. Şu bilinmelidir ki göğsünü emperyalizmin saldırganlığına karşı direnmeye açmayan bir sanatçıdan halkımızla bütünleşecek bir sanat yapımları beklenemez.

1 Birçok tarihçi I. Dünya Savaşı'nın 1914-1918 yılları arasında, II. Dünya Savaşı'nın 1939-1945 yılları arasında olduğunu dile getirmektedir. Ben bu görüşe katılmıyorum. Başka Kadeş ve Troya Savaşları olmak üzere bugüne değin dünya üzerinde 20 civarında dünya savaşı olmuştur.

VI. ÇEHOV'UN ÜLKEMİZDE YAYIMLANAN KİMİ KİTAPLARI

1. Düello, Çeviren: Zeki Baştımar,
2. Martı, Çeviren: Nihat Yalaza Toluy - Kemal Kaya,
3. Vanya Dayı, Çeviren: Gaffar Güneş,
4. Üz Kızkardeş, Çeviren: Hasan Ali Ediz,
5. Vişne Bahçesi, Çeviren: Erol Güney - S. S. İlter,
6. Hikâyeler I, Çeviren: Servet Lunel,
7. İstiridye (Hikâyeler II), Çeviren: Servet Lunel,
8. Aşçı Kadın Evleniyor (Hikâyeler III), Çeviren: O. Peltek - E. Güneş,
9. Bozkır (Hikâyeler IV), Çeviren: Oğuz Peltek,
10. 6 Nolu Koğu, Çeviren: Hasan Ali Ediz.

VII. KAYNAKÇA

1. Düşünür, Anton Çehov, Çeviren: Volkan Ünal, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 2010, 152 s.
2. Düşünür, Anton Çehov, Çeviren: Derya Günay, Birleşik Tomurcuk Yayınevi, İstanbul 2011, 174 s.
3. Çehov'un Hayatı, Çeviren: Oktay Akbal, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1950, 160 s.
4. Meydan Larousse, Sabah Gazetesi Yayını, Cilt: 4, s. 375.
5. Meydan Larousse Büyük Sözlük ve Ansiklopedi, Cilt: 3, s. 161-162.
6. Tschechow: Aufbau-Verlag: Berlin und Weimar, 1987.

GÜNEŞİMİN YERİ

■ Ahmet Yaşar GÜNDÜZ

Bir adam güvercin tutan elleriyle
Haber alıp o ince toprak işçileri gibi
İşleyip dem ve damarlara bakışları
Islak ayaklarının izlerini bırakıp
Kalp çarpıntısı duyarak avuçlarında
Tutsak edilmez o kanat çırpışları
Uçarak ulaştıran damlalar gibi
Bir adam özlem tutan nasırlı ellerinde
O ince bakışları taşıyan
Dudaklarından dökülen cümleleri
Öperek emanet edip Allaha
Toplayıp heybesine saklamak için
Anılar ve unutulmazlar kesesinde
Biriktirip süresiz ve bitmez cümleleri
Gövdesinde açılan o derin yara
Yârin elleriyle...

Ne kadar sürer bu özlem
Gözlerini kapatınca gelen o hayali
Kim bilir ne zaman bulacak bir daha
Yârin dokunuşlarını avuç içlerinde
Bir adam çağırıp bir kadını sevdalar ülkesine
Onunla dolu ve emin olarak
Tepeden tırnağa hazır, adım atarak
Yaşlan omzuma ve yaşlan omzumda ki gel
Gül ve otur başköşeme
Kopmak bu düğüme ters...
Ve onunla bir sonsuzluğu dileyerek
Ama birbirinden habersiz mektuplar gönderip
Anlamayı beklemek

Boş zarflarla gelen ıslık seslerini
Gerilir ayrıldıkça bir yayın iki ucu
Ama daha tiz ve derinden
Ve ileriye gören gözleri ile atılır
Titreyerek yerinden
Uçarak bir an önce hedefine
Ve dönerek şöyle diyecek
En seçkin yerindeki kadına ulaşıp
Sen gelmesen bilir miydim kalbimin yerini
Ve gitmesen duyar mıydım sesini?
Bir adam sabır taşı olmuş yüreğiyle
Ve nasır tutmuş bekleyişleriyle
Göğsünden çıkarıp haberleri
Bir serçe kuşunun kanatlarına sarıyor
Yalnız seven gözlerin gördüğü o sır
Güzelim can parçam
Şifan olayım ve katıksız ekmegin ve aşın
Sevdanın ağına takılı yüreğim
Çırpınıyor ellerinde can bulmak için
Kırlarında adım attığımız günleri düşünüyor
Ve anlatıyorum kaleme şiir olsun diye...
Güzelim can parçam
Karanlık odama giren tek güneş
Şimdi bir önemi var mı?
Mum ışıklarının, el fenerlerinin, ateş böceklerinin
Şimdi sokak lambaları yitirmede mi sanırsın
Gülüştünle aydınlık olmuş
Bu karanlık odamda hükmünü...
Dahası yok aydınlığının bendeki yerinin

34

Şehir Defteri
Eylül 2021

BİR EVDE BİR ANA VARSA

■ İbrahim ŞAŞMA

Foto: Erdal Baykara

Bir evde bir ana varsa, o evde sessiz bir sabrın nöbetçisi vardır. O ki sevdadır, aşktır, yardan da öte yar'dır. Bir evde bir ana varsa, o evde yüreğini cennetin dal uçlarına asan bir kadın vardır. O ki pak-tır, aktan da aktır, namustur, şereftir, ardır. Bahar, ince ince filizlenir onun avuçlarında. Hatice'nin tebessümü vardır o evde. Ve cümle yıldızlar onun kirpik uçlarına kondurulmuştur. Billur avizeli köşklerin odaları, onsuz yüreğime dardır. Virane de olsa bir evde bir ana varsa, o evde cennet kokusu vardır. Söz ana olunca şu benim aciz gönlüm haklıdır da haklıdır. Çünkü hazineler, harabelerde saklıdır.

Bir evde bir ana varsa, hasret vardır o evde. Bezm-i Elest'ten beri yanan bir yangının külleri vardır. Tandır ekmeginin kokusu ve ekmekle pişen, kadının elleri vardır. Avuçlarından içildikçe anlam bulur suyun varlığı. Yeryüzünde görmedim, görülmemiştir, derin vadilerin çizdiği alını kadar ak olan. Suyun dokunduğu yer değil, onun elinin değdiği sudur, pür-i pak olan. Onsuz ki dağlar cüruf olur, okyanuslar küflenir. Bir evde ana varsa, ayın şavkı vurur yüzüme ve ruhuma aşk üflenir.

Bir evde bir ana varsa, üryan yüreklerle merhamet ipiyle ve sabır çilesiyle örgüler ören biri vardır. Aşıkârsındır, ama gören gözler görmezken, seni kalp gözüyle gören biri vardır. Bitimsiz dualarla semaya açılıp uyuşan ellerin çatlağı, İhlara'dan derindir. Onun kucağıdır vatanın. Ezeli ve ebedi yerindir. Zemheride can sıcaklığıdır. Ağustosta gül dalı gölgesidir, serindir. Ve kalp çarpar senin için, kendisi için çarpmayı unutan. Ve sen hala onun bir tek ve bir tel saçını aşkına bir ömür feda edemeyeceksen, utan ey kalbim utan... Bir evde bir ana varsa o evin saçağına yuva kurar güver-

cinler. Pencerenin pervazında kuru ekmek kırıntıları, mutfak balkonunun altında sarı bir kedi vardır. Varsın olsun zemheri olsun kapıdan dışarı, o evin içi bahardır. Varsın gece olsun cihanda, bir ana varsa bir evde, o evin bahtı nehardır. Kadın ki sessiz bir kalp işçisidir, Hacer misali su taşır çatlamış dudaklara. Ve bir kadın vardır, peşi sıra melekler yürür akın akın. Bir kadın vardır kalbine senden, sana kalbinden de yakın. Bir evde bir ana varsa cümle hasretlerin kalbe ateş diye düşme vaktidir. Gönüllere merhamet ve şefkat mayasının çalınma vaktidir. Derunuma doğru gergef gergef işlenir sevdâ nakışları. Ve yıldızları mahcup kılar, güneşi utandırır o kadının gözlerime, gözlerime bakışları.

Bir evde bir ana varsa, Hüsn-ü Yusuf çiçekleri boy verir bahçesinde. Guzum kelimesi şaha kalkar sevdâ lehçesinde. Ve kara bir lastik bekler o evin kapısını. Vermez kadın, kimseye vermez hem de, sevginin sevdanın emeğin sabrın tapusunu. Bir evde bir ana varsa, çivit mavisi gecelere şavkını düşüren isli bir çıra yanar o evde. Sabahın seherinde sihirli bir el örter üzerinizi. Ruhun bütün söküklüklerini diken bir terzi sabahın ilk ışıklarında kaldırır kepenklerin. Bir evde bir ana varsa bir su sesi duyulur o evden... Avuçlarını Zemzem membainâ çevirir. Bir Kemal doğurur kadın, güneş onun yüreğinden doğsun diyerek, mavi gözleriyle yılanmış bir karanlığı boğsun diyerek.

Bir evde bir ana varsa, latif bir boyun eğişi vardır kadının, canından can bildiklerine. Evladının yüreğinde tutsak bir gönlü vardır onun. Şiirin kalbe dokunuşu gibi saçlarıma naiften bir el dokunur. Bir evde bir ana varsa, o evde sevdâ yazılır, aşk okunur. Bir evde bir ana varsa, yanaklarımda dokunur yeryüzünün en nazenin busesi. Kevser ırmakları akar evimin orta yerinden ve gönül çeperlerimde yankı bulur su sesi. Sevginin yağmurları bir tek kadında bulutlanır. Cemre de düşer, dallar meyveye durur. Mevsim hep bahar olur. Üşümez adam, bir evde bir ana varsa. Hele bir muhabbet hırkasıyla bir ana evladını sarsa. Bir evde bir ana varsa şairimdir ben ozanımdır. Yüreğime damlamış taze bir mürekkep lekesiyle, muhtaçlığımla, mahcubiyetimle yazanımdır. Ben geldim anne. Yokluğunun sindiği köhnemiş kapını aç artık.

Ben geldim anne. Yüreğimde bıçak izleri. Heybemde sancılı bekleyişler. Aç kapıyı anne. Açsan da göğsüne yaslısam. Gönlümün çorağına indirilen sağanaklarda ıslansam.

BİLMECE

■ Cemal KARSAVRAN

Aksam hüznlerindeyim
Bir tatlı söze muhtaç
Ezikliğini yaşıyorum günün
Parçalanmış, bölünmüş ayrılıkların, özlemlerin
Mabetler mezarlıklar kadar sessizim
Kırk yılda bir ziyaret edilen
Dardayım; kafese kapatılmış kuş gibi
Nefes alışverişlerim darda
Yüreğim darda
İçtiğim su bile ferahlatmıyor
Gözlerimden okunuyor sıkıntıları
Yıllar, yıllar içinde
Gece ışıkları ölü
Ben cansız
Başım boşlukta düştü düşecek
Kendimle değilim bugünlerde
Alıp başımı gitmek bilinmezlere
Yem olmak kurda kusa
Ya kalbim sıkışsın
Ya bir kaza olsun
Hedef olayım kör bir kurşuna
Nasıl olsa sonunda ölüm var ya!
Hayat anlamsız özleyişler umutlar nafile
Yalnızım.

Bu son olacak dediğin
Her seferde sevdalarım
İki yani keskin bıçak doğuruyor
Onulmaz yaralar çılgık çılgına
Ölüm bu kadar yakın değil dünden
Gözlerim ışığa kapalı
Dostlarım yok elimi tutacak
Yüreğimi ferahlatacak
Ben yalnız
Gece yalnız
Yalnızlıklarımda yalnız
Bir başımayım başsız
Kalemim kara
Ak kefen kâğıdım
Gözlerim ölü, bakışlarım kayıp
Ya bedenim
Yasıyor muyum ki?
Var mıyım?
Varlığım la yokluğum
Bilmece.

36

Şehir Defteri
Eylül 2021

ÇEKİLMEZİN BİRİ MİYİZ (!)?

■ Osman ŞİMŞEK

37

Şehir Defteri
Eylül 2021

Yolculuk, düşünmek için iyi bir fırsattır bilene. Tek başına yapılan yolculuktan değil, yol arkadaşıyla beraber yapılandan bahsediyorum. Benim yol arkadaşım trenler.

Bu yolun usanmaz, çilekeş yol arkadaşları kendilerine ayrılmış inişli çıkışlı, kıvrımlı yollarda ilerliyorlar. Bazen otobüs yoluna yaklaşıyor bazen uzaklaşıyorlar, ama varacakları yere doğru, tabiatın tepelerini büyük bir azimle aşıp gidiyorlar. Önde lokomotif, arkada bazen içleri dolu bazen boş vagonlar. Hiçbir vagon diğerinin önüne geçmiyor ve hepsi de arkadakini çekiyor. Hepsi lokomotif muhtaç olduğu gibi önündekine de muhtaç. Arkadaki de ona. İlginç bir diziliş ve yol arkadaşlığı. Ancak bazen en son vagona acırsınız, belki. Aradaki çekemeyenin biri(!) onu yolundan etmeye yetecektir.

Bu dünyada da biz, belki içi boş belki de dolu yaşıyoruz. Bize ayrılmış yolda bilerek ya da bilmeyerek ilerliyoruz, vagonlar misali. Başkaları da var bizim gibi, ama biz çoğu zaman bunun farkına varamıyoruz. Hâlbuki bu dünyada, tren vagonları gibi birbirimize muhtaçız. Aksini düşünmek, bizi yolda bırakabileceği gibi arkamızdakini de yolundan edecek. Herkes birbirine muhtaç. Öğrencilik hayatında, evde, işte, fabrikada, okulda... Böyle olmazsa hayatımızın düzeni ve ahengi bozulacak.

Hayat, uzun mu bilmem, ama bir tren yolu gibi ince, kıvrımlı ve azim gerektiriyor. Bu ince yolda birbirimizi çekmeye ihtiyacımız var. Düşünelim... Birbirimizi çekiyor muyuz, çekiştiriyor muyuz? Çekiştiriyor olmak bizi yolda bırakacak. Çekiştirenler ve ÇEKİLMEZİN BİRİ olanlar trenlere baksınlar (!)

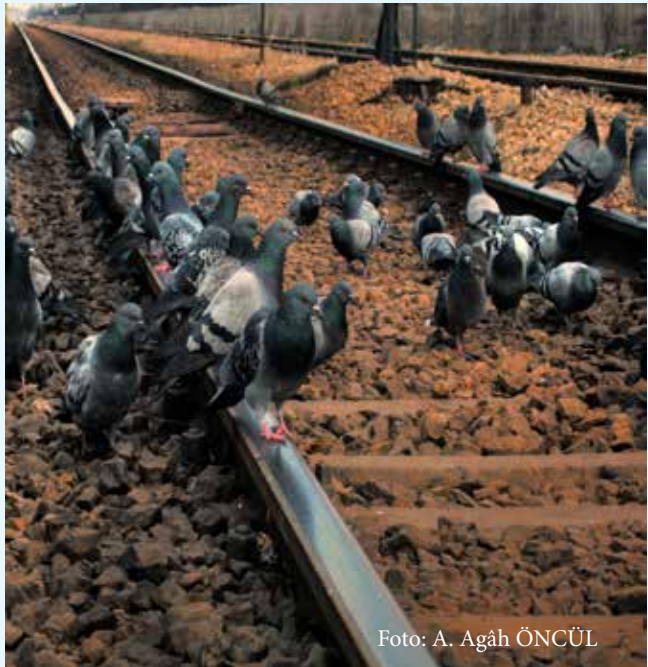

Foto: A. Ağâh ÖNCÜL

KÜLAHLI DONDURMA

■ Gülçin Yağmur AKBULUT

Foto: Ahmet Erdem

Yanaklarıma kondurduğu bir öpücükle yine beni kandırmayı başarmıştı küçük gelinciğim. Sağımızı solumuzu iyice gözetledikten sonra gizlice çıkıverdik evin kapısından. Her defasında yakalanıp fırçayı yesem de kıramamıştım badem gözlümü. Maa-zallah, bu defa yakalanmasak bari annesine. “Ah baba, İsra senin yüzünden hasta olacak. Bu kızı sen şımartıp tepemize çıkarıyorsun.” sözlerini şimdiden duyar gibi oluyorum. İyi de nasıl yok diyebilirim ki kalbimin tek şenliğine. Son yıllarımın güneşli suflesi, gençliğimden esen lirik mevsimlerin sesiydi küçük İsra’m. Dede torun hesapsızca dondurmacının yolunu tuttuk.

Kuşların uçuğu yöne doğru yarıştırdık uçurtmalarımızı. Hasan amcanın bağırtısını duyar duymaz soluğu evin bahçe kapısında alırdık. Her ne kadar azar işitsek de anamızın ekmek parasından tırtıkladığı üç beş kuruşu kapar kapmaz doğru Dondurmacı Hasan amcanın arabasına koşardık.

Nasıl bir lezzet, nasıl bir haz alırdık dondurmaları yerken. Öyle şimdiki gibi envayı çeşitte değildi dondurmalarımız: Sade, kakao. Hele bir de limon ve vişne varsa değmeyin keyfimize. Ahududulusu, orman meyvelisi, fıstıklısı... Bin bir çeşit olsa da şimdiki dondurmalar, Hasan amcanın dondurmalarının yerini doldurmuyor bir türlü. Yeşil renkli tahta arabası mıydı, yoksa yüzünden akan ılık nehirlerin sıcaklığı mıydı dondurmaları lezzetli kılan bilmiyorum.

Ah çocukluğum! Ah tahtadan binek atım! Çemberim, topacım. Öyle uzaktan kumandalı arabalarımız, ağlayan bebeklerimiz yoktu. İçine sevgi düşen arkadaşlıklarımız vardı. Belki bilgisayardaki üç boyutlu savaş oyunları yoktu. Lakin sevinçleri göğü kaplayan sak-

lambacımız, yakan topumuz vardı. Pencere arkasından izlemek zorunda değildik uçan kuşları. Mavinin sayısız tonlarını taşırdı umutlarımız.

Çocuk cıvıltıları kaplamıyor artık sokakları. Dört duvar arasında sıkışmış kızancıklar asık suratlı. Fay hattı çatladı. Saçıldı şatır şakrak dünün kahkahaları. Nerede o gaz lambası altındaki doyulmaz sohbetlerimiz. Evlatlar anne babalarının şefkat ve ilgilerine yitik ve masalımsı. Ellerde cep telefonu her biri ayrı bir köşede dağılmış boncuk taneler gibi aile bireyleri.

Kalplerin kapıları mühürlendi. Çiçekli bahçelere açılmıyor. Yaşamlar sinik ve kaygılı. Kızmiyorum parkların eksik çıgıllıklarına. İnsanlık üç yaşındaki çocuğa tecavüz edecek kadar adi ve bayağı. Gökteki güneş bile karanlık ve yağmurlu. Soruyorum kendime kötülükleri görünce. Bir ben mi kaldım eskimeyen vakitlerden.

Yalnızlığımız heybetli dağlara çarpsa un ufak olur yalnız sıra dağlar. Kutsuz cümlelerle flört ediyor simalar. Geçmişin cesedi gömülüyor tarihe. İçimiz yanlış tebesümlemlerle doluyor. Gök gürültülü doğuyor sabahlar. Azgın okyanuslar yutuyor bilumum ümitleri.

Komşu komşunun kardeş kardeşin yabancı... Günlük aktivitelere programlı birer robotuz her birimiz. Gülmek kadar ağlamayı da unuttu insanoğlu. Yan apartmanda ölü mü var? Aç mı az ötemizdekiler, farkında bile değiliz. Sevincimiz de birdi oysa kederimiz, tasamız da. Gül kırıklarını beraber tamir eder, yıldızı semaya beraber bakardık.

İsra’mın sevinç çıgıllıkları dondurmacıya geldiğimizin işaretiydi. Rengârenk, iki çubuklu dondurmayı alıp dede torun dönüş yoluna koyulduk. Üstü çikolata ve fıstık kaplamalı. Tadı buruk ve kekremsi... Var mı ki Hasan amcanın külahlı limonlu dondurması gibi.

DÖRT YANIM

■ Ahmet Yılmaz TUNCER

Dört yanım duruyor bir yanımda
Duvarları atlayarak koşuyorum
Ömrümüm içine bir yanımda sen
Tanımlanamayan bir cisim gibi duruyorsun
Karıncanın sessizliğinde kalıyorum
Aşk için
Duvarları kıramıyorum
Dört yanım duruyor bir yanımda
Anlıyorum gidenler aşk için
Kalanlar aşk için

HAKİKAT

■ Fatih KIZILARSLAN

Ne ilk ne de son,
Uzaktaki gölgeler.
Bu son bitiş değil,
Yeniden dirilişler.

İşleyiş zamanda,
Dakika dakika.
İşleniş dokumak,
İnce ince nakışla.

Hakikattir hakikat,
Nereye bakarsan bak.
Bu hat bir varıştır,
Çamurdan yollara inat.

O SES

■ Fatih TEZCE

Foto: Erdal BAYKARA

40

Şehir Defteri
Eylül 2021

Kulaklarımda kar sesi birikti. Pencerenin soğukta üşüyen kısmından içeriye doğru karlar bakıyor. İçerisi sıcak. Turkuaz mavisine boyanmış kalorifer peteklerinden dizlerimizi ve ellerimizi ısıtan bir sıcaklık yayılıyor. Gözlükler buharlı, gözler uzakta.

Kapıdan girer girmez gözlük camları buharlaşıyor. Titreyen parmak uçlarımızı hohladıldıktan sonra gömlek cebine sığan gözlük beziyle siliyoruz gözlükleri.

Gözlüğümü sağ dizime koyup dışarıya bakıyorum gözlerimi kısarak. Kar, soğuk ve Kars... Şu çalan ders zili nerede olduğumu hatırlatıyor bana. İçime bir sıcaklık geliyor.

Okula yürüyerek gidiyorum. Yürümeyi, yağın karı, sokakta donmuş söğüt ağacının dallarını silkelemeyi çok seviyorum. Bir de odamdaki *-elektrikli de olsa demlediğim çaydan çıkan-* sssss sesini.

Şehrin işlek sayılmayacak caddesindeki elektrikçi dükkânlarından birinden almıştım el yapımı çay kaynatıcısını. Adı neydi unuttum ya da adını hiç bilmiyorum. Demliğimi de yanımda getirmiştım kaç kilometre öteden. Yanımdan ayırmadığım bir kitaplarım var bir de demliğim. Hangimiz normaliz ki?

İşte o demlik zamanla siyaha kaçmaya çalışsa da, ben her çay demledikten sonra iyice yıkıyorum sabunla ağzını, yüzünü, gözünü demliğin. Baharda açan papatya gibi kokuyor demliğim o anda.

O demlikten çıkan sssss sesi, dışarıda sessizce yağın kardan çıkan sssss sesi, istasyon mahallesinden kal-

kan Arpaçay Treni'nden çıkan sssss sesi. Nasıl unuttum bu sesleri?

Dışarıdaki aceleci otomobillerin sesleri giriyor kulaklarıma bir yandan. Trafik lambasındaki renk kırmızıdan yeşile döner dönmez basıyor şoförler kornaya. Ssss sesleri oradan kaybolup gidiyor.

Öte yandan tren sesini de duyamıyorum, o da gitmiş oradan. Şu çalan okul zili bitiriyor bu ses cinayetini. Otomobil sesi, korna sesi, insan sesi... Tren sesi, demliğin sesi, kar sessizliği...

Ne zaman bir demlikte çay demlesem o ses uyandırır beni. Beni kaldırır yatağımdan. Nerede olduğumu unutturum birden o sesle. Anılar dürter beni. Heyecanlanırım, dilim damağım kurur. Aklıma bir bardak çay düşer.

Yıllar sonrası... Bu defa okul penceresine bol bol yağmur damlaları vuruyor. Misafirlerim bu sefer yağmur tanecikleri. İnsanın gözlerinden akan damlalar gibi pencerelerin en üstünden aşağıya doğru akıyor yağmur damlaları.

Sanki bir yol çiziyor, sanki bir haritada yer gösteriyor bana yağmur tanecikleri camda kayarken. Bir yağmur damlasından diğer yağmur damlasına bir yol var. O yolu takip ederek mutlu oluyorum.

Bir de odamda elektrikli ısıtıcıyla yaptığım çaydan çıkan sssss sesiyle...

Zaman değişiyor, mekân değişiyor ama mutluluğun sesi değişmiyor.

HAİKULAR

■ Hızır İrfan ÖNDER

✧

Sessiz şiiri
Hiç yazmadım, yazmam da-
hayat çılgıkken!..

✧

Zamana usta
Oldum, hayata çırak
Yolcu olsam da...

✧

Gayem, İsmail
Olabilmeştir, ya da
Halil İbrahim...

✧

İstim üstünde
Bir hayat sürüyorum
Ecel tepemde!..

✧

Gözlerime bak!
Kalbime şifa veren
Gamzelerin var...

✧

bu nasıl iklim?
dört mevsim kar yağıyor!-
her yer Kerbela!..

✧

Bu dünyanın bir
Geleceği yok! Kalbim
Ukbâya bağlan!..

✧

Baktım aklımdan
Düşünceler geçiyor-
bendini yıkmış!..

✧

Toprağa düşen
Canlara, ağıt yakar
kara serviler!..

✧

Ölümü düşünmek,
Ne zamandan beri
genç işi oldu?..

✧

Aylan bebeye
Nasıl kıydınız? Siz de,
muhacirsiniz...

✧

Şair yazmalı
Kuşun gibi olmalı
her bir sözcüğü!..

✧

Yalnızlığım
Bir ceket diker misin?
Ey İdris Nebi!

✧

Her ölüm erken midir
acaba? yok mu
yolu gözlenen?..

✧

gözlerinde kar,
saçlarında ayaz var-
çok üşüyorum...

✧

ölümü andım
bahar geçip gidince
güz yaşlarımla!..

✧

zamanı kesip
kupon gibi biriktir
ki ömrünü al!..

✧

gök gürlemesi
çılgıdır içimin
hiç duyulmayan!..

ÖZDENÖREN'DE SANAT, EDEBİYAT Ve İSLAM

■ Durdu ŞAHİN

Rasim Özdenören, 1940 Kahramanmaraş doğumludur. İlk ve orta öğreniminden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi. Devlet Planlama Teşkilatı deyince sanatkarların çoğu onu hatırlar. Çeşitli gazete ve dergilerde yüzlerce yazısı yayınlandı. Kendisiyle birçok mülakatlar gerçekleştirildi. Hakkında onlarca yazı yazıldı, araştırma yayınlandı. Ansiklopedilerde detaylı bilgilerle tanıtıldı.

Hikâyecidir, romancıdır, deneme yazarıdır, fikir adamıdır, gazeteci ve yazardır, araştırmacıdır. Yazdıkları okunur, anlaşılır, konuştuklarını muhatapları ilgiyle dinler. Yerlidir, millîdir, derinliktir, sadece fikirleriyle değil yaşantısı ile de ilgi odağıdır.

İslam dinini iyi bilir, doğru anlatır, sanatın diliyle dinin dilini birbirini kavracak şekilde sunmayı başarmıştır. Sadece kendisi gibi düşünenler değil kendisi gibi düşünmeyenler tarafından da okunur, ilgi ile izlenir.

Beyefendi adamdır, sessiz ve sakin yapısı konuşmalarında ve yazılarında çok seslidir, yüreklidir. Yüzüne dikkatli bakanlar ondaki derinliği ve davasına adanmışlığı görür. Kararlıdır, istikrarlıdır, günöbirlik düşünmez. Hadiselerin görünmeyen kısımlarını sıcak, etkili kelimelerle, kendine has cümlelerle anlatır, aydınlatır. Yolunu izler, yönteminden şaşmaz.

Dostlarının da düşmanlarının da takdirlerini kazanan bu prensipli ve prestij sahibi iman, gönöl ve fikir adamının yazılarında değinmediği konu yoktur denilebilirse de biz daha çok onun SANAT, EDEBİYAT VE İSLAM konusundaki görüşlerini kendi cümleleriyle anlatmaya çalışacağız.

Rasim Özdenören elbette ki önce Müslüman, sonra da

iyi bir sanat, edebiyat adamıdır. Hikâyeleri, denemeleri, araştırmaları ne kadar düşünce yüklüyse, İslami anlayışı da o kadar berraktır. Sanatıyla İslam'ı anlatmış, İslami düşünceleriyle de sanatını belirginleştirmiş ve sanatını İslam'ın hizmetine sunmuştur.

Sanat konusunda, Batı'ya öykünmeye karşıdır. Sanatın her şeyden daha çok milli bir öze sahip bulunduğunu söyler mütemadiyen. Eğitimde ve sanatta Batı taklitçiliğinin bizi kendimizden kopardığını haykırır her muhitte.

Sanatın dilini her usta gibi o da hakkıyla önemser. **“İnsanlar arasındaki iletişim esas itibariyle dil ile kurulur.”** der ve dile hâkimiyetin sanat eserindeki önemini dillendirir. **“Her dilin kendine has bir iç mantığı vardır”** ve ona göre bu mantığı kavramak çok önemlidir.

“Bu mantığı kavrayan her sanatçı kendi çağının türküsünü söyleyecektir ister istemez. Elbet yüklendiği sorumluluğun farkındaysa. Değilse, eskiden söylenmiş türkülerini yinelenmekten başka bir şey gerçekleştiremeyecektir.”

Değerli fikir adamına göre edebiyatın kuvveti, dediklerini aksiyom halinde sunmasındadır.

“Güdümlü edebiyatta, yapaylık, iğretilik hemen sırtır.”

Edebiyat eserinin kuvvet ve tesiri, fikirleri, kendi hayatıyetleri ile bize telkin eylesindedir.

Hakiki manada edebiyat, hakiki manada edebî eser, fikirleri yaşatır, o fikirleri şuurumuzun bir parçası şeklinde korur.

Edebiyat eserinin yerliliği kendi kültürel çevresine ait unsurlarıyla, evrenselliği, insanoğlunda ortak olan hislerin, tavırların, davranışların dillendirilmesiyle mümkündür.

“İslamî edebiyat, konusu ne olursa olsun, yazarın İslamî bilincini yansıtan, konusuna İslamî optikle yaklaşan ürünlerdir.”

“İslamî motiflerin bir eserde malzeme olarak kullanılmasının, o eserin İslamî sayılabilmesi için yeterli olmayacağını gösteren tipik örneklerden biridir İlahi Komedi.” diyen yazarımız; **“Sanat milli bir öze sahiptir. Bu özden yoksun olan beşeri olamaz, yani evrenselliğe yükselemez. Hayatının özünü milli kökten almayan roman kişisi, içi saman dolu mankenler gibidir. Romancının isteğince hareket eden kuklalardır”** diyerek konuyu anlayacağımız bir biçimde anlatıyor.

Edebiyat, sanat ve dil konusundaki kıymetli görüşleriyle tanıştığımız Rasim Özdenören eserlerinde, İslam ve Müslümanlar konusundaki kıymetli görüşlerini de bizlerle paylaşıyor. İslam, Müslüman, Müslümanların günümüzdeki meseleleri üzerinde açıklayıcı ve aydınlatıcı bilgiler sunuyor.

Batı kültür sistemlerinin yapısını ve bu sistemlerin insan ve toplumun mutluluğunu sağlamaktan yoksun özelliklerini kitaplarında detaylı bir şekilde anlatan değerli düşünüre göre, İslam'ı anlamak onun kavramlarını anlamaktır. İslamî kavramları bilmeyenlerin İslam'ı hakkıyla bilmeleri mümkün değildir. Ona göre batılı kavramlara yerli kıyafetler giydirmek son derece sakıncalıdır ve Tanzimat'tan itibaren aydınların en çok düştüğü hatadır, bu durum.

Batılılaşmış aydınının yanılgısı, batılı kavramlarla İslam'ı anlayacağını zannetmek yanılgısıdır çoğu zaman. Böylece ne Batı'yı ne de İslam'ı anlayamamışlardır. Felsefenin kavramlarıyla, birtakım "izm"lerin ölçüleriyle, İslam'ı anlama çalışmaları da böyledir ve o tür çabalar da düşünen insanlara sadece kıymetli zamanlarını boşa harcatmıştır. Kendisini vahiy'le tanımlayan İslam'ı felsefe ile, batılıların **"Vahiy'e karşı insan aklının meydan okuması"** şeklinde algıladığı Hümanizm ile tanımak ya da tanımlamak abesle iştigaldir.

İslam'ın ve Müslüman'ın kendine has anlayışı vardır. Ne bir dine benzemeye çalışır, ne de başka bir dinin mensubuna... İslam, nasıl sadece kendisine benziyorsa, Müslüman da sadece Müslüman'a benzer. Müslüman'ın duyusu, düşünüş, konuşuş, dinleyiş ve an-

layış farklılığı onun Müslümanlığının belirtileridir.

Rasim Özdenören'e göre din, **"Ne mücerret bir mamevi tatmin vasıtasıdır, ne de insanların fitratında mevcut bir haldir."** Din derken kastımız elbette İslam dinidir ve İslam dini, başlı başına bir disiplindir, sistemdir, vahiy kaynaklı şüphesiz bir hakikattir.

İslam hakkındaki düşünce yanlışlarının esas kaynağı, İslam'ı, İslam dışı anlayışla kavramaya çalışmak, onu onun kavramlarıyla anlamaya çalışmamaktır. **"İslam'ı kendi mantığının dışındaki bir mantıkla kavramanın imkân ve ihtimali yoktur."**

Özdenören'in tespitiyle, Müslüman'ın İslam'a bağlılığı Allah'a kulluğunun gereğidir ve Allah'a kulluk ancak ve ancak bu yolla gerçekleştirilebilir. İslam dışı yollara sapanlar Allah'a kul değil, kula kuldurlar ve bunun binlerce örneğini İslam dışı toplumlarda görmek mümkündür.

Yazıyı daha fazla uzatmadan şöylece noktalayabiliriz sanırım:

Rasim Özdenören sanatı, edebiyatı, İslam'ı çok iyi bilen, bu konulardaki bildiklerini sanatın, edebiyatın ve İslam'ın kurallarına göre anlatan, anlattıklarıyla okuyucularını etkileyen, aydınlatan, yazdıkları ile yaşadıkları birbirini besleyen, doğru bildiği çizgiyi bütün samimiyetiyle izleyen bir sanatkâr ve edebiyatçıdır.

Sözün ve sözünün ustasıdır.

Hakiki manada bir iman, fikir ve gönül adamıdır.

Saygılar ustaya...

EMMOĞLU

■ Vedat ÜNAL

Sen açtın konuyu ben anladayım
Nice hallar geldi başa Emmoğlu
Sözüm uzun, neresinden dutayım
Girdik işte elli yaşa Emmoğlu

Sıralasam lafı, lafın ucuna
Sitekler karışır sohbet harcına
Yarım asır bitti geçim borcuna
Goyamadık daşı, daşa Emmoğlu

Geçim telaşa goşdurup durduk
Goşdurduk da anca bedeni yorduk
Böyle gelmiş böyle gider diyorduk
Harcadık yılları, işe Emmoğlu

Kazanç alın teri, zorudu emek
Hiç nasip olmadı hazırdan yimek
Eti, ekmeği geç, sulu mercimek
Gayrı dokanıyor dişe Emmoğlu

Cızılgılar belirdi şimdi yüzümde
Gençlikdeki guvvet yokdur dizimde
Dünya dedikleri boşdur gözümde
Ermedim hayale, düşe Emmoğlu

Hayat sisli gece, çıkış garanlık
İlahi tecelli, her şey bir anlık
Eskisinden daha zalim insanlık
Kederi doldurdu döşe Emmoğlu

Göçdü yakınlarım, birer ikişer
Vakti gelen hemen yollara düşer
Gidenler gitse de anılar yaşar
Boşaldı dört bucak köşe Emmoğlu

Demem o ki işte, umudu kesdim
Kimine gırıldım kimine küsdüm
Eledim unumu, eleği asdım
Daha ne söylesem boşa Emmoğlu

KULAK VER BU SÖZE

■ Hasan KORKMAZ

Kulak ver bu söze dikkatle dinle
Dikkatsizde özen bulunmaz imiş
Derler ki damlalar dönüşür göle
Dipsiz gölde yüzen bulunmaz imiş

Bal eyle sözünü gönüle batma
Bilip bilmediğin kişiye çatma
Helâl kazancına haramı katma
Er kişide hizan bulunmaz imiş

Düşeni elinden tutuver kaldır
Müşkülün var ise mürşide bildir
Sözden anlamayan kişi cahildir
Cahillerde izan bulunmaz imiş

Olmayacak işe hiç verme emek
Düşürür, tutmaza sırrını demek
Kurulan sofrada haramsa yemek
Lokmasına uzan bulunmaz imiş

Danış ha yolunu yardan aşırma
Hileye tuzağa düşüp şaşırma
Sakın muhannete işi düşürme
Arayınca kızan bulunmaz imiş

Nefsine uyarsan olursun azan
Başına dert açar yanlış tozan
Güzele yakışır pulluca kozan
Her güzelde kozan bulunmaz imiş

Sözü yerince de, işe yarasın
Kaşıma kimsenin gizli yarasın
Bin bilsen de bir bilene sorasın
Yanlış işte mizan bulunmaz imiş

Korkmazî her söze itibar etme
Ölçüyü kaçırıp ileri gitme
Ozanım diyerek fazla da ötme
Gevezede ozan bulunmaz imiş

ŞİİR VADİSİNDE BİR ŞEYHÜLİSLAM: EBUSSUÛD EFENDİ VE OĞLU İÇİN YAZDIĞI MERSİYE

■ Selim ÜMÜTLÜ

45

Şehir Defteri
Eylül 2021

O smanlı toplumunda şiir, edebiyatın bir şubesi olmaktan çok daha fazla bir anlam ve öneme sahiptir. Farklı meslek gruplarından ve mesreplerden yüzlerce şair, günlük hayattaki gerçek kimliklerinden sıyrılmışlar; şiir vadisinde duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri özel bir alana kavuşmuşlardır. Bu toplumda şiir, elif görse mertek sanacak derecede eğitimsiz kişilerden ilmiye sınıfının zirvesine kadar uzanan perspektifte birçok insanı bir araya getiren ortak bir hevesin, merakın, arayışın ve coşkunun adı olmuştur. İlaç tarifinden namazın, abdestin esaslarına, çocuğu uyutmak için söylenen ninniden mezar taşına varıncaya kadar insanın olduğu her yerde şiir de var olmuş; şiirin sesi toplumun şarkısına dönüşmüştür. Sözelimi Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i, namıdiğer *Vesiletü'n-necat*, dünyanın en çok okunan, hatta toplu olarak okunan şiiridir. Yaklaşık altı yüzyıl boyunca doğumda, sünnette, düğünde, cenazede her vesileyle

dillerde, gönüllerdedir. Ve şairler, yani şiir vadisinin mahir oyuncularını, mana denizinin cesur dalgıçları... Sahi kimdir onlar? Padişah, vezir, nişancı, defterdar, müftü, kazasker, kadı, müderris, demirci, buhurcu, attar, şekerci, yorgan dikicisi, ayakkabıcı, terzi, sarraf, çiftçi, cambaz, tüccar... Aslında onların hepsi hayatın içindedir. Yorgan dikerken, şeker imal ederken, tuğra çekerken, tarla ekerken bir yandan da şiiri düşünürler. Mustafa İsen tezkirelerde geçen 3182 şairin 108 çeşit mesleğe mensup olduğunu ortaya koymuştur. Şiir, bu insanları sadece saray ve çevresinde değil, konaklarda, bahçelerde, kahvehanelerde, dükkânlarda, tekelerde buluşturmuş; sözün büyüğü bütün mesleklerin önüne geçip onları peşinden koşturmuştur. Şiir konuşulurken makam ve mevkii susmuş, sadrazamın bile çekinerek girdiği padişah huzurunda şairler daima el üstünde tutulmuştur.

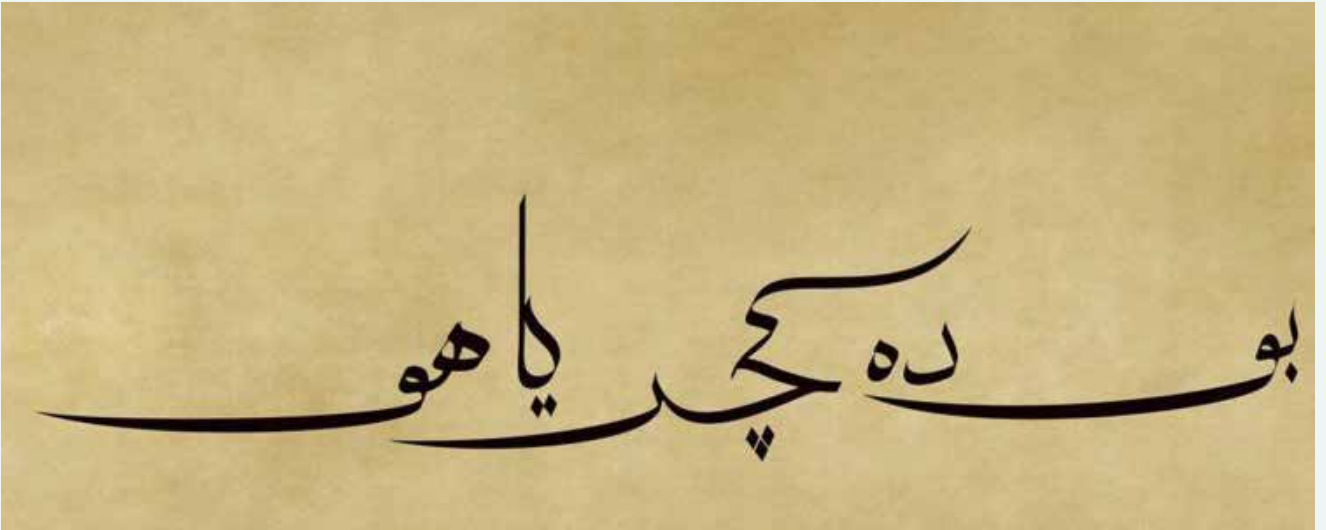
İşte şiir vadisinde kalem oynatmış, ilmiye mensupla-

rından birisi de ailesinin kökleri Çorum'un İskilip ilçesine dayanan Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'dir. O, hem yaşadığı dönemde hem de sonraki dönemlerde ilim ve sanat ehline daima saygı görmüş mümtaz bir şahsiyettir. Her bakımdan kâmil bir insan olması hasebiyle padişah nezdinde de büyük bir itibar kazanmıştır. Kanunî, bir mektubunda ona hitap ederken şu ifadeleri kullanmıştır: *"Hâlde hâldaşım, sinde sindaşım, ahret kardaşım, tarîk-i Hâk'da yoldaşım Molla Ebüssuud Efendi Hazretlerine duâ-yı bî-hâd iblağından sonra nedir hâliniz ve nedir mizâc-ı lâzımü'l-ımtizâcınız..."* Tezkire yazarları eserlerinde ona genellikle *"Hâce Çelebi"* başlığıyla yer vermişlerdir. Sehi Bey, onu tarif ederken *"döneminin en faziletlisi, âlemin en olgunu, hoş yaratılışlı, ilme ve doğruluğa değer vermiş, idrak sahibi, pak zihinli"* gibi sıfatlar kullanmıştır. Kınalızâde Hasan Çelebi, onu *"Rum ulemâsının en önde geleni"* olarak görmüş, Ahdî de güzel ahlâkı ve dinî ilimlerdeki üstün derecesinden dolayı onu *"ikinci Ebû Hanife"* olarak vasıflandırmıştır. Nev'izâde Âtâyî'nin Âşık Çelebi'den naklettiği rivayet Ahdî'nin bu benzetmesini doğrular niteliktedir. Buna göre Ebussuûd Efendi'nin sabah namazı sonrasında ikindi vaktine kadar olan sürede yazıp imzaladığı fetva sayısının bir seferinde 1412'yi diğerinde ise 1413'ü bulduğu olmuştur. Âtâyî, onun Osmanlı kanunlarını şeriata tatbik etmesindeki başarısından övgüyle söz etmiştir. Riyâzî, *"bî-sütûn-ı şerî'atün 'imâdî"* (şeriat göğünün direği) olarak nitelediği Ebussuûd'un "tefsir-i şerîf"ini Sultan Süleyman'a sunması neticesinde maaşına zam yapılmasına değinmiş; onun talebeliğinden ayrılmayanların kadılık, kazaskerlik gibi önemli makamlara geldiğini ifade etmiştir. Tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda Ebussuûd Efendi'nin Arapça, Farsça ve Türkçe şiir söyleme konusunda yetenekli olduğu belirtilmiş, özellikle Arapça şiirlerinden övgüyle söz edilmiştir. Ne var ki tezkirecilerin onun şiirlerinden verdiği az sayıdaki örnekler birbirinin tekrarı mahiyetindedir. Bunlar arasında

oğullarından birinin vefatı üzerine, samimi duygularla yazdığı mersiye hemen hemen bütün tezkirelerde yer bulması hasebiyle dikkat çekmektedir.

Mersiyeler, ölüm acısının en katıksız hâli, gönüldeki ateşin dildeki en saf ifadesidir. Kaynakların belirttiğine göre yeryüzünde ilk söylenen şiir bir mersiyedir. Bu şiirin muhtevasını Kâbil, Hâbil'i öldürdüğünde bu manzarayı gören Hz. Âdem'in yüreğinden dökülenler oluşur. O günden bu güne gelinceye kadar geçen süreçte mersiyeler, ölen kişinin hatırasının yaşatılmasını ve yaşanan acının paylaşarak hafifletilmesini sağlayan bir tür olarak varlığını devam ettirmiştir. Öte yandan hissedilen duyguların gelecek kuşaklara aktarımına da vesile olmuştur. Örneğin Kaşgarlı Mahmud'un derlediği Alper Tunga Sagusu'nu düşünelim. Hükümdarlarını kaybetmiş bir toplumun yaşadığı şaşkınlığı ve acıyı anlatan bu manzume tarihe düşülmüş silinmez bir kayıttır. Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi üzerine söylenen Kerbela Mersiyeleri ise Müslümanların kalbinde bin dört yüz yıldır kanyan bir yaranın dışı vurumudur. Kimi zaman herkes susar, bir mersiye konuşur: *"Meded meded bu cihânın yıkıldı bir yanı / Ecel Celâlîleri aldı Mustafa Hân'ı"* diyen Taşlıcalı Yahya sürgünü, hatta ölümü göze alarak tercüman olur halkın duygularına. Öylesine ince bir medeniyetimiz vardır ki vefat eden kedisi için mersiye yazan şairlerimiz dahi olmuştur. Meâlî'nin mersiyesinin ilk iki dizesi şu şekildedir: *"Çıkdın elden nidelüm eyvâh pisi / Yandun ölüm oduna derd ile nâgâh pisi"*.

Tezkire yazarlarının ilgisine mazhar olan, Türk edebiyatının önemli sayılabilecek mersiyelerinden birisi de Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'nin oğlu Ahmed Çelebi'nin vefatı üzerine yazdığı mersiyedir. Ebussuûd Efendi, büyük başarılarla dolu seksen yedi yıllık ömründe büyük acılar da yaşamıştır. Dört oğlundan üçünün vefatını görmesi bir baba için oldukça ağır imtihanlardır. Bu vefatlar arasında Ahmed Çelebi'ninki biraz daha acı olmuştur. Kaynakların verdiği bilgiye

göre Ahmed Çelebi, ilim ve şiir sahasında son derece maharetli, gelecek vadeden bir medrese hocası iken kötü alışkanlıklarının ve arkadaşlıklarının kurbanı olarak henüz yirmi altı yaşında vefat etmiştir. Ne yazık ki babasının ona yönelik bütün uyarıları ve çabaları sonuçsuz kalmıştır. Oğlunu kabre yerleştirirken Ebussuûd'un yüreğinde "Oğlum Hâbil'e yazık!" diye yas tutan Hz. Âdem'in hüznü vardır. Şimdi o, ne fetvalarıyla girift meseleleri çözen bir şeyhülislam ne de padişahın dahi kendisine akıl danıştığı bir bilgedir. O, şimdi dünya misafirhanesini terk edip ahirete kanat açan evladına "Gel!" diye seslenen bir babadır:

Gel ey huçeste hisâl ü melek-cemâlim gel

Tükendi hasretle tâkât ü mecâlim gel

Gerçek hayatta giden gelmez, lakin muhayyileye seslenen şiirin dünyasında her şey olasıdır. Bu yüzden "Gel!" diye seslenir baba oğluna. Bekler ki oğlu babasının sözünü tutacak ve ansızın gelip onu mutlu edecektir. Çünkü o, bir mektubunda belirttiği üzere dünyanın malıyla, makamıyla huzur bulan bir insan değildir. O, çocuklarının saadetini kendisine cennet bilen bir babadır. Ne var ki bu ölüm hadisesi, onu dünyadaki cennetinden ayırmış, gücünü ve mecalini tüketmiş, çaresiz bırakmıştır. Yine de ümitle seslenmeye devam eder:

Seni bekâda koyup ben fenâ bulam dir idüm

Vücûd bulmadı endîşe-i muhâlim gel

Bu toplumda "Allah sıralı ölüm versin!" diye dua eder anne ve babalar. Çünkü içlerinde bir yerlerde hep evlat acısı yaşamanın korkusu gizlidir. O anne ve babalar ki yaşamaktan çok yaşatmak isterler. Çünkü yiğit iken ölmenin Yunusçası, yani halkçası "gök ekini biçmek" gibidir.

Senünle mülk-i vücûdum temâm âmir idi

Yıkıldı cümleten oldı harâb hâlim gel

Oğul, bir babanın vücudunun azaları gibidir. Kolları, bacakları, elleri... En çok da gözleri... Çünkü baba, oğlunda kendi geleceğini görür. Hz. Yakup'un gözlerinin Yûsuf'un gömleğinin kokusuyla açılması belki de bu yüzdendir. Baba için "kurretü'l-ayn" demektir evlat. Hüzünler kulübesinde Yûsuf'u bekleyen, gönül evi vuran olmuş bir Yakup hüznüyle seslenir şair: "Gel!".

Bu rüzgâr ise ey ebr iden yaşun seyl-âb

Beni de ağladan oldur gel ağlayalım gel

Ve an gelir, şair aradığı teselliye tabiatla bulur. Yağmur dolu bulut ile hem-hâl olur. Nasıl ki rüzgâr onun gözyaşını akıtıyorsa şairi de ağlatan odur. Rüzgâr denildiyse devirdir, felektir şikâyet edilen. Rüzgâr denildiyse kadedir onları önüne katıp sürükleyen... Gam-zededir gökkubbe altında bulut ve şair... Kaderleri birbirine sınıksı sarılmıştır. Ahlarının dumanı gökkubbeyi sar-

mıştır.

Niyâz u da'vet ise eyledün temâm iy dil

O yâr gelmedi gel yâra biz varalım gel

Şair susmuştur, onun gönlüdür şiir boyunca konuşan. Ne var ki o da yorgun düşmüştür konuşmaktan. Çünkü ne kadar içten davet etse de, "Gel!" diye seslenişleri en acı şarkının nakaratına dönüşse de giden sevgili geri dönmeyecektir. Gönlün bu sesleniş beyhudedir. O hâlde yine kavuşmalar mahşeredir.

Asıl şöhretini fıkıh sahasında kazanan Ebussuûd Efendi, şiir vadisinde "Hâce Çelebi" adıyla tanınmıştır. Tezkirelerde yer alan şiirleri incelendiğinde onun vehbî (doğuştan gelen, Allah vergisi yeteneğe sahip) bir şair olmaktan ziyade kesbî (ilimle ve çalışmayla şiir yazabilen) bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim şiirin sesinin güçlü çıktığı, nesrin nazmın gölgesinde kaldığı, şair sayısının binleri bulduğu bir toplumda onun şiirden hâli kalması düşünülemezdi. Bu bağlamda kendisine "şiir" hakkında sorulan bir soruya verdiği cevap dikkat çekicidir: "*Terk it hevâ-yi şî'ri ki sevdâ-yi hâmdır / Sihr-i halâl olursa da dime harâmdır*" [*Şiir yazma hevesini bırak, çünkü bu ham hayalden başka bir şey değildir. Yerinde söylenmiş, güzel şiir olursa da ona haram demem.*] Başka bir fetvası sayesinde ise Hâfız Divanı'nı yakılmaktan kurtarmış ve bu durum Alman şair Goethe tarafından övülmüştür. Onun çiçek yetiştiriciliğine ilgi duyması ve şiirlerinde çiçeklere dair mazmunlara yer vermesi dahi estetik anlayışındaki ve hayata bakışındaki inceliği göstermek için yeterlidir. Sözlerimizi Ebussuûd Efendi'nin, namıdiğer Hâce Çelebi'nin Ahdî tezkiresinde yer alan bir beytiyle noktalayalım: "*Hâb-ı gafletden uyan fehm it cihânun hâlini / Ey zamâne devlet ü iqbâline mağrûr olan*" [*Ey şimdiki zamanın makam ve mevkisi ile gururlanan kişi! Gaflet uykusundan uyan ve cihanın hâlini, akıbetini anla!*]

Kaynakça:

- Ateş, Süleyman (2012). "Ebu's-suûd Efendi", *İstanbul Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, ss. 39-77.
- Aydemir, Abdullah (1989). *Ebussuûd Efendi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Dağlar, Abdulkadir (2015). "Yûnus ve Hâfız ile Goethe ve Nüzhet Erman Dörtgeninde Ebussuûd Efendi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol.8, S. 41, ss. 144-153.
- Demir, Abdullah (2017). "Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Oğlu Şemseddin Ahmed'e Mektubu", *ASEAD*, C.4, S. 1, ss. 74-81.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (t.y.). *Türk Şairleri*, C. 4. Yayın yeri ve yayınevi yok.
- Gökay, Orhan Şaik (1987). "Divan edebiyatı kimin?", 26 Şubat 1987 günü TDK'de yapılan konuşma.
- İsen, Mustafa (1989). "Divan Şairlerinin Meslekî Konumları", *Millî Eğitim*, S.83, ss. 35-41.
- Not:** Tezkireler için <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html> adresinde yer alan çalışmalardan istifade edilmiştir.

EBUSSUÛD EFENDİ'NİN TEZKİRELERDE GEÇEN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Kıt'a

Mahv olup gitmez mürûr-ı dehr ile bâkî kalur

Hâme ile safha-i evrâkda mezbûr olan

Safha-i âlem ne resme levhdür kim altına

Neşf eyler bir nefesde üstine mestûr olan

Bî-ser ü sâ mân gider nâ-bûd ü nâ-peydâ olur

Îaşmet ü câh ü celâl-i âleme mesrûr olan

Hâb-ı gafletden uyan fehm it cihânun hâlini

Ey zamâne devlet ü iqbâlîne mağrûr olan

(Solmaz, Süleyman (hızl.) (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. s. 65)

Kanuni Sultan Süleyman'a

Değmeye hacletine rûz-i kıyâmet olıcak

Tutalım zulm ile sen âleme sultân olasın

Adl ile işle işi tâ bulasın kadr ü şeref

Bir işi işleme kim sonra peşîmân olasın

(Ergun, Sadeddin Nüzhet (t.y.). *Türk Şairleri*, c. 4. Yayın yeri ve yayınevi yok. s. 1206.)

Kaside

Gitti hengâm-ı şebâb elden dem-i vuslat gibi

Geldi eyyâm-ı meşîb irdi şeb-i fûrkat gibi

Sarsar-ı bâd-ı fenâ yıktı saâdet haymesin

Çâk çâk itti revâkın câme-i sıhhat gibi

Kâmetimden âfiyet dîbâsın aldı rûzgâr

Eğnime virdi palâsın câme-i hil'ât gibi

Gerdîş-i eflâk tayy itti sicill-i ömrümi

Şol sutûrî mahv olup ebter kalan huccet gibi

(...)

(Ergun, Sadeddin Nüzhet (t.y.). *Türk Şairleri*, c. 4. Yayın yeri ve yayınevi yok. s. 1205.)

GÜZÜN ATEŞİ

■ Ahmet DOĞRU

Gizli bilgiler saklamakta hünerli
Kasketini yan takmasına aldırma
Çünkü durmaz maske üstünde maske
Aldırma güzün yollara düşmesine
Peşi sıra sürükler öfkeyi, hırsı
Kehribar tesbihin tanelerince
Sarının her tonu
Dağılır durunca dört bir yana

Ağaçlar kaçmı kez öpüyor yapraklarını
Kaçmı kez yürek burkan feryatlar
Beton suratlı şehirlere güvenim yok
Gömleğimi çekiştiren dikenler bile
Daha güvenli gökyüzü kuşlarına
Yaprak ölülerine okuyorum banklarda
Ayakaltında kalan cesetlere bakarak

Asyahız göç diye ulularız kaçmağı
Biliriz sığağı gelmez menevşe
Soğuktan hazzetmez kırlangıç
Apolitik essin isteriz sabahın yeli
Asyahız canımız sıkılırsa savaşırız
Sonra savaşları uzatmak isteriz
Akan kanla coşsun Yenisey, Sarı Irmak
Asyahız isteriz kızıla kessin sular
Güze ne diyebilirim şimdi

Makedonyalı III. Aleksandros mu Cengiz mi?
İçimde yunani moğol esintileri dolandıkça
Banka oturmak terk etmek göçebeliğı
Yürümek için göğüs göğüse rüzgârla
Simitçi seslerine siperlenerek
Umut ışığı bilmek sokak lambalarını

Bütün günleri karıştırırım ilaç diye
Macun gibi sanırım haftalar aylar
Gözümü karartıp bir zombi gibi
Çelişkinin kucağına yürürüm bilaistisna
Güzün ellerine sığınırım korkusuz
Ölü yaprakları kardeş bilerek
Sarılırım çünkü güzün ateşi yüksek

Dudağının kenarından sızan kızılık
Gizli bilgiler saklamakta hünerli
Sana diyecek bir sözüm var mı hiç
Mevsim geçişlerine dolanan kumru
Sıcak çökünce dağılır serinliğiyle su

GİTTİN DE BİR AH MI KALDI?

■ Reşit Güngör KALKAN

Foto: Erdal BAYKARA

50

Şehir Defteri
Eylül 2021

Şehir ve Edebiyat

Gittin de, bir ah mı kaldı, bir yaş mı yoksa bir bahar mı? Kimsenin sesinde yittim de, sesimde bir bahar yitti sonra, bir can yongalandı canımda, bilmedin... Bir karanlık vakitle uzarken sesim boşluğa, canımda bir ahla efsûnlanırken günler, bir yağmur bir çölü sıkıştırırken canımda, bir trenle yoldaş olduğunda bir bavul, artık bir karanlık yasla hatırla beni... Beni çünkü o leş gibi geçip giden bir baharla aramızda, bir engerek korkusuyla kıvrılıp duran şey, ölmekle sancıdı işte kalbimin dingin kuyusu. Şimdi bende, bir ah tadıyla yokluğunu örseleyen o ergen günlerin aksiyale duran hayat, bütün geçmişimi yani, seninle temize çekmeye çalışan yılğın takvimler içinde yıkıldı bir bir üstüme. Yıkıldı ve bir trenle yoldaş, o bulanık zamanlar içinde akan hasret; şehirler, kuşlar ve mevsimlerle tütsüledi kalbimi. Bilirim, yaşamakla yokluğunu unutturmaz hiçbir çağdaş roman. Hiçbir modern zaman atlası sesimi ulaştırmaz artık sana. Ben ki, her otobüs kalkışında ağlayanım, değil mi ki dilim şiirlerle güzelleşir de, sesim kösnürken sesine doğru; o ince, kadim ağrıyla alıp gidemem başımı, neyleyim! Uzak iklimlerle kanatırken şimdi ruhumu günler, başım yastıkta, gözlerimde buruk zamanlardan birkaç damla yaş ve koynumda o solgun menekşeler...

Gittin de, bir ah kaldı, sonra birkaç damla yaş, ezgin bir bahar sonra... Durup durup sesimde durula bulana

akan o gizli ırmak, şan olsun diye Mecnûn'u kıskandı benden, biliyorum. Dilimde acıyan güneşler içinde hatırlarken seni, şan olsun içinmiş Leylâ'yı düşünmek çöl kurusu yalnızlıkla bir de. Kapandığım dizlerimde o tutuklu kılındığım geçmiş baharların yası, dilimde çilingirler koştururken uzayıp giden geceler içinde, yaşamak, hayıflanmakmış bir tutam papatyaya ağlar-ken hıçkırıklar göğerterek. İşte sesimde o çöl kurusu yalnızlıkla ben, bırakıp mânâlı sevinçlerimi fesleğensiz pencere önlerine, kalbimde dağlanmış bir kuyuyla birlikte hatta, çok oldu boğuldum çarşafalara gömüp başımı. Beni artık, o asma altı yaz günlerini hatırlatan yangınlardan uzakta, bir uzak iklimde ararken sararan fotoğraflar, ıssız bahçelerle anımsatır sana. Yüzümü sana, loş bir karanlıkla dökerken aynalar, gençsin bilirim, güzelliğin diriltir o solgun menekşeleri koynumda. Üstelik, ne aramızda uzayıp giden o Erzincan kadar karlı dağların turnaları, ne de bırakıp giderken Erzurum zamanı gibi simsiyah kesilmiş yazlar var artık. Ben ki, her vapur düdüğünde ağlayanım, değil mi ki dilim ayrılıklarla küser her mevsim sesime doğru; o ince, kadim ağrıyla alıp gidemem başımı, neyleyim!

Bir yağmur bahanesiyle ıslak, kirpiklerinde hüznün son vedası, sessizce düşüverdin yollara, biliyorum. Masada sahtiyan bir sabırla dalanmış dün korkusuyla bir de, solgun aynalarda şenliksiz hüseyini âşiran ma-

kamında bir bozgun şimdi her şey. Ten kızılığında buruk bir şafakla gittin üstelik; aklımda uzunca bir hayret, kalbimde Zeki Müren söylüyordu biteviye... Hem biliyorum, sen beni ellerin olayım diye sevmedin. Ellerin olan o billûr desenli aşk yumağıyla sen, her şeyini uğruma boş yere verdin diye de sevmedin, bunu da biliyorum. Aramızda fasılasız bir baharla bitişen aşk, bir yağmur bahanesiyle ıslak, ıslak kirpiklerinle bir de hüznün son vedası kadar derin ağrılar bıraktı işte. Gittin ve kederden bir atlasla çevrildi bütün şarkılar! Gittin ve zamanı zılgıtlayan izbelerde üstelik, öksüzlüğüm rehin kaldı. Sen o öksüzlüğümle içimde, canıyor, canıyor, canıyordun!

Bir ırmakla sevişen yılgın gençliğim boyunca, bütün fotoğraflarda sararan adın kaldı bir de. İçimde kır-langıçlar aç bir çıplaklığa seğirtirken üstelik, denizler çarpardı rüyalarım, sesinle solgun kılınmış denizler. Şimdi alnacımda özlemekle büyüyen kadife sesli bir şarkı, bütün yollarımı sana getiren buruk bir enfiye tadıyla her akşam, ben odamda gizli gizli ağlar, kararlar bağladım. Haberin yok üstelik, her tren çığlığında sana koşan dalgınlığımla ben, her vapur homurtusunda sahiller boyu hep ergen, avuçlarımda hep aynı yorgun dualar bulaşığı; tanrıyla aramda aşk bundan sonra. İşte sonra, Ferdi Tayfur söylerken içimde, yazlar, bulutlar ve salıncaklarla avuturken böyle serazâd, omuzlarım çöker, ellerim ufalanır, dilim bir boşluğa kuyu olurdu artık. Tadı yok demiştin gittiğinde yazların, bağçede gündönümü, tarlada tırpanlanmış bir hüznle canıyor, canıyor, canıyordum!

Bir yağmur bahanesiyle ıslak, kirpiklerinde hüznün son vedası, sessizce düşüverdin yollara, biliyorum. Masada sahtiyan bir sabırla dalanmış dün korkusuyla bir de, solgun aynalarda şenliksiz hüseyini âşiran makamında bir bozgun şimdi her şey. Ten kızılığında buruk bir şafakla gittin üstelik; aklımda uzunca bir hayret, kalbimde Zeki Müren söylüyordu biteviye... Hem biliyorum, sen beni ellerin olayım diye sevmedin. Ellerin olan o billûr desenli aşk yumağıyla sen, her şeyini uğruma boş yere verdin diye de sevmedin, bunu da biliyorum. Aramızda fasılasız bir baharla bitişen aşk, bir yağmur bahanesiyle ıslak, ıslak kirpiklerinle bir de hüznün son vedası kadar derin ağrılar bıraktı işte. Gittin ve kederden bir atlasla çevrildi bütün şarkılar! Gittin ve zamanı zılgıtlayan izbelerde üstelik öksüzlüğüm rehin kaldı. Sen o öksüzlüğümle içimde, canıyor, canıyor, canıyordun!

Bir ırmakla sevişen yılgın gençliğim boyunca, bütün fotoğraflarda sararan adın kaldı bir de. İçimde kır-langıçlar aç bir çıplaklığa seğirtirken üstelik, denizler çarpardı rüyalarım, sesinle solgun kılınmış denizler. Şimdi alnacımda özlemekle büyüyen kadife sesli bir şarkı, bütün yollarımı sana getiren buruk bir enfiye tadıyla her akşam, ben odamda gizli gizli ağlar, kararlar bağladım. Haberin yok üstelik her tren çığlığında sana koşan dalgınlığımla ben, her vapur homurtusunda sahiller boyu hep ergen, avuçlarımda hep aynı

yorgun dualar bulaşığı; tanrıyla aramda aşk bundan sonra. İşte sonra, Ferdi Tayfur söylerken içimde, yazlar, bulutlar ve salıncaklarla avuturken böyle serazâd, omuzlarım çöker, ellerim ufalanır, dilim bir boşluğa kuyu olurdu artık. Tadı yok demiştin gittiğinde yazların, bağçede gündönümü, tarlada tırpanlanmış bir hüznle canıyor, canıyor, canıyordum!

Sen şimdi, bir vakti çarşılarda hüznle satılan o kırılmış canla hatırlanansın içimde, yalan değil. Çarşılarda çivit nalbur, bakır sahan, kekre sebil; çarşılarda üzerlik otu nazar için, ayrılığa birebir... Kefenlenmiş o sası yaz içinde ikimiz, iki örme, iki ömre kilimdik uzak ülkelerden gelen. Uzak ülkelerden yani, bir yorgun hüznle satın alınmış, o bin hazla tenhalanan çarşıların duldasında kalbimiz, aynı kilimle renklenirdi bir vakit. Bir vakti işte, o bin hazla tenhalanan çarşılarda, iki can içre tek kalpte taşınan bir buselik fasılla hatırlarsın üstelik. Ah ki, dem bitmiş, aşk hırpalanan ten içinde yılgın, heves nefeste murad olmuştur artık. Kızgın bir kuzgun gibi kızılca kıyametle döner de başımda, işte, ah o hatırlamak ölüsü yok mu, kıskırtılmış tanıklıkla her an kokar burnuma... Sesini şimdi, aklımda kalınlaşan özlemek örtüsüyle kime toplatırım bilmem. Aramızda, çok yakınımızda, buhurdanla telaşlı bir kavuşmak arzusu dururken böyle, başını uzaklara yatıran o adam, ötelere çevirdiği yüzünde damlalaşan tadıyla ılgın ılgınkan yutmaktayken, söyle, keder mi sana? Kimin ırmağına dökülür artık o gümrak sesin bilmem... Kimin sesinde buseleşir usaresi yangınının, bunu da... Bulgurlaşan yıldızlar altında bir vakit, titrek bir mum alevine teslim olmuş, iki can sermayesi yitirdik, yıldızlar kayıp giderken birer birer...

Ben şimdi, çarşılarla ve korulara, çıra tutuşturan o bozlaş haykırıslı yazlara, kırılmış canla ten taşırım, yalan değil. Aklımda, eskimiş yazlardan kalan ikinci kırgınlıklarına çağrılı, sancılanan sarışın bir Kamber; gönlümde, unutulmuş sundurmaların kesif güneşiyle heyecansız o mağrur ırmaklar... Kimseler duymazdı bilirim, yazdı çünkü niyazdı; yüzümü/ yüzümle, kapayıp/ kapanıp avuçlarına gözleri cıngılı, bulutlanmış bir annenin, dağıtıp salaş zamanlarını sevdanın o yaban taşlığında, ağrılar içinde hıçkırıklarla bölüşmek gibiydi unutmaya çalışmak o eski, provasız fotoğrafları... Tenimde solgun haziran suskunluğuyla ben, kapandığım bir annenin avuçlarına abanarak, yepyeni bir yorgunlukla başladım hayatla yazıklanmaya. Yolculanmış o bütün sarışın bir Kamber eskisiyle ben, ağrıyan tenimi yatırlara, kubbe gölgelerine, çınarlara düşürür oldum. Nice zamanlar Meryemoğlu İsa'yla bir kadına tutkun, Yahudalığın kibirli havariliğiyle içimde, bütün inançlar aynı anda kalbimi gösterdi, mahzun duruşumla bana. O solgun haziranla bana, işte ah o hatırlamak ölüsü yok mu, kıskırtılmış tanıklıkla her an kokardı burnuma... Sessizliğe boğulmuş gülkurusu hatırlamaklarla sen, alıp gittiğinde başını içinde haziran olan bir şehre, ben yeniden o füsunkâr sevgiyle hatırlarım belki seni...

ŞİİRİN ŞAIRLE ŞAIRİN ŞİİRLE İMTİHANI

■ Necat YAZICI

Şiir, insanoğlunun yalnızca bu dünyaya ait olmadığının, olamayacağının en kadim göstergelerinden birisi...

Nebilerin sözlerinin şair sözü diye nitelenmesinde bile buna bir işaret var gibidir. Ama ne peygamberler şairdir ne de şairler peygamber, zinhar. Lakin şairler de ilhama maruz kalırlar. Üstelik taşımaya takat yetiremeyecekleri bir ilhamdır bu. Şairleri iflah olmaz dertlere salan da işte bu çözümü olmayan fiili durumdur.

Şiir, farklı bir âlemle olan irtibatın bir neticesidir, oradan/öteden yahut içeriden bir şey gelmedikçe yapılmayan, yapılamayan sanat eserinin adıdır şiir...

Şiirin şuurla ilgisi kurulur genellikle ve bu ilginin çoğu zaman müspet olduğu vehmedilir. Oysa bir şiir bir şaire ne kadar ait olabilir ki? Şaire dahi ait olmayan şiirin şuurlu olduğu neye göre söylenmektedir?

Şiir yaparken şair artık kendisi değildir, çünkü kendinde değildir; bir tür aracı gibidir şair. Bir şeyler ona akar ve o da başarabildiğince onu aktarır. Belki sonra üzerinde düşünür, tadil eder bazı yerlerini. İşte o kadardır şairin şiirine etkisi. Bir aracı gibidir şair; gökten damlayan hüznü ve merhameti, kristal camdan bir kalbin içinde biriktiren ve azar azar servis eden bir aracı...

Aşkın olana, yüce olana, müteal olana yüzünü dönmekten; bir anlamda ona sığınmaktan kendini alamayan insanoğlunun bu arayışına verilen cevabı ilk fark eden kimselerdendir şair. O yüzden acının, elemin, kederin ilk muhatabıdır. Yüzü gülen şaire rastlamak mümkün değildir o sebepten. Yine ol sebepten neşeli şiir olmaz, neşeden şiir çıkmaz. Çünkü gökten gelen şey, içinde çoğunlukla acı barındıran bir büyük haberdur. Vuslatın habercisidir, ama ancak acılar çekildiğinde gerçekleşecek bir vuslat...

Şiiri yapmakla kurtulamaz şair; onun ilzam ettiği çileyi de çekmek zorundadır. Şiir, insanın aslı vatanından ayrı düşmesinin ıstırabını yansıtır, hatta ancak o zaman şiirin sahiciliğinden bahsedilebilir ve ne hazindir ki bu ıstırap ancak zavallı şair can verdiğinde dinedektir.

Şairlerin anlaşılmazlığı onların suçu değildir; onlar kelimelerin ruh dünyasında gezinen biçarelerdir. Ne ki onlar seçilmiştir; insana unuttuğunu hatırlatmak için, gafletini duyumsatmak, aymazlığını yüzüne vurmak ve hiçliğini haykırmak için...

İyi şairler en trajik olana şahit olanlardır. Bu âlemle öte âlem arasında sıkışıp kalmışlığın verdiği çaresizliği son damlasına kadar yudumlarlar. Ne zamanı delip öteye geçebilirler ne de bu tarafta dertlerini, meramlarını anlatacak bir kimseyi bulabilirler. Yalnızdır şairler, yapayalnız...

Şiir, şairin çılgılığıdır; çoğu zaman yalnızca kendisinin işittiği bir çılgılık... Şiir, şuur yitiminin estetik kazanmış bir görünümüdür. Şairlerin şaşkınlık içinde vadilerde dolaşması biraz da bundandır. O yüzden ancak buraya, bu hayata ait bir istikamete tutunabilenler, kutlu elçilerin sözlerine kulak verebilenler bu şaşkınlıktan kendilerini bir nebze koruyabilirler.

Şiire de şaire de güven olmaz. Şiirle aldanmayan yoktur. Şiiri ile aldatmayan şair de yoktur. En önce kendi aldandır şair şiiriyle. Aldandığı kadar, aldattığı kadar insandır şair.

Şiir meçhule giden bir gemi, şair de onun yönünü bir türlü kestiremeyen kaptanıdır. Rüzgârın onları nerelelere sürükleyip götüreceğini de Tanrı'dan başka kimse bilemez.

Şair şiiri ile ötenin kokusunu taşır bu fani âleme. O kokuyu ciğerlerine çekenler ise bir daha asla iflah olmazlar. Sıradan bir hayatı tüketmekten başka bir anlamı olmayanlar için şairler sıra dışı kimselerdir, uyumsuz ve huysuz tiplerdir. Ama nasıl idrak etsinler ki, şairler onların henüz bilmediklerinden haberdardır, henüz görmediklerine de şahit olmuşlardır. Uyumsuzlukları, huysuzlukları hep bu yüzden şairlerin.

Şiir şairini bu dünyadan ve bu dünyanın bilindik, tek düze gerçekliklerinden koparır, ama bir yere de götürüp bırakmaz, bilakis arafta süründürür. İki cami arasında beynamaz misali şair, nereye ait olduğunu kestiremez; yurtsuzdur artık şair...

Şairlerini susturanlar vicdanlarının sesini duymaz olurlar. Öteyle vicdan arasında sağaltıcı ilişkiyi şiiriyle kurmak ister şair. Bundan mahrum olanlar, şiiri ve şairi olmayanlar yeryüzünün lanetlileridir artık. Bu lanetten kurtulmak isteyenler şairlerin sözlerine kulak vermelidir...

YEDİ SEKİZ HACI HASAN PAŞA

Halil MANUŞ

Çorum Gülabibey mahallesinde
Kayış köprü sokaktaki bir evde
Doğar, orta halli bir ailede
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Keziban Hanım Hasan'ın anası
Kılıççı Hacı Mustafa babası
Osman, Ömer küçüğü can balası
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Kılıççılık ise de zanaatları
Moraloğulları'dır lakapları
Medresede okur din kitapları
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Babasıyla çalıştı onca yılı
Bundan dolayı ki, iri yapılı
Yaşı geldi asker oldu hâsılı
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Sevki gelip İstanbul'a gidince
Muhafız askeri oldu ilk önce
Tanınır oldu üç Rus'u dövünce
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Önce onbaşı, sonra çavuş oldu
Tezkere bırakıp orduda kaldı
İsteği subay olma... Alaylı,
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Hacca gitmek isteyince kendisi
Abdülmecit; yaptı Sürre Emmini
Dönüşündeyse, Mülazım-i Sani
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Yüzbaşıyken Balıkesir'e gitti
Orda, Binbaşılığa terfi etti
Hacı Hasan adı duyana yetti
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Sultan Abdülaziz; Hacı Hasan'ı
Beşiktaş'a karakol komutanı
Gönderince, Albay oldu unvanı
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Mirliva'lıkla ödüllendirildi
Beyoğlu Mutasarrıfı denildi
Zaptiye Reisliği de verildi
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Korgeneral olmuştu ki rütbesi
Fahri yaverlik üstüne payesi
Sultana, vatana hizmet gayesi
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

Destegi ile sancak oldu Çorum
Halil; saat kulesi yaptı malum
Ben de Allah razı olsun diyorum
- Ey! Yedi Sekiz Hacı Hasan Paşa
- Adını ezberlettin kurda, kuşa

SAVRULAN DALGALAR

■ Mustafa OZULU

Sakin denizler gibi
 Sakin denizlerde
 Beklenen sabahları
 Karanlığı izler gibi
 Yalvaran hecelerde
 Umudu besler yarın
 Yarın;
 Ne getirir, ne götürür, bilinmez ki...
 Saatler sona doğru yürür.
 Kalpte bekleyen duyguların
 Hikâyesi bitmez ruhumuzda
 Gelecektir bir şafakta
 Nice sahillerde
 Yenilenen dalgalarla
 Yârini özler gibi
 Heyecanını gizler gibi
 Güller solmakta;
 Şu an nice güller,
 Kandiller gibi, aktı,
 Damladı gönüller...

Deniz, sonsuz deniz
 Biz de savrulan dalgalar gibiyiz.

SANDIK

■ Tuğba KAN

Çatı katına kaldırılmış anılar
 Umut ipinde Asılı durur.
 Yumak yumak olur
 Zamanın elinde Sarıldıkça

Tahta sandıklar işlenmiş
 Nakış nakış ustalıklı.
 Asma kilit ağzında
 Pas tutmuş dili Sustukça
 Unutuldukça
 Düğüm düğüm olur
 Boğazında Kederli mazi

Bir işlemeli kırmızı mendil
 Bir gülkurusu En dibinde
 Siyah beyaz fotoğraf
 Bir yığın sararmış mektup
 Ağıt yakar türküler
 Gıcırdayan kapağından dökülürken

Bir gençlik, Bir ömür
 Bir seveda
 Düşler, hayaller
 Naftalin kokan sevdalar
 Rehasını çektikçe içine
 Ömrün en genç yanlarını eriş
 Yandıkça genzin, tutuştukça sol yanın
 Geçen yıllarını süzdükçe
 Zaman süzgecinden
 Hatırla

Toprağını at üstünden mazinin
 Zaman küreğini al eline
 Dilindeki süngüleri çek
 Eşiğinden atla dünlere
 Gün yüzüne çıkart bu hikâyeyi,
 Kavuşmak mısralara kalmışsa eğer.
 Kır sandıkları
 Dök "içini"

YAŞ ALMAK BAHSİDİR...

■ Ayşe MELİKE KURTARAN

Foto: Osman Keser

Dünya sıkıldığım bir anıma geldi, ben dünyaya fazla geldim. Herkes gittiği yerden geldi. Gelmedi gönlüm geri. Peki, her gidişin dönüşü aynı yereyse gitmiş sayılır mı insan? Her hadise vaktinde şık duruyor insan kısmının üzerine. En güzel şiir vaktinde okunan şiir. Satırların altını, mısraların üstünü her defasında daha büyük bir kederle çiziyorum şimdi. Bir dizide diyordu Ömer; “hüznümün üzerine ağırlık koymam lazım.” diye. Ben çok yorgan örttüm çocukken. Sonra büyüdü hüznüm, örtülemez yerlerinden açık kaldı üşüttü. Hüznüm; Ömer’den uzakta, Ömer gibi öksüz, onun gibi yetim. Hüznüm ben de olmasam kimsesiz kalırdı.

Sana “yaşlanmışsın” demeyeceğim. Yaş almışsındır belki. Bir avukat vardı. Ehildi. Severdi beni belki, tanısaydı. “Yaşlıyım ama” dedi, “var sayın yaş almışsınız” dedim, utanarak. “İnsan bu sözlerle gençleşir” dedi. “Gençlik ruhun işi” dedim. Sonra sözle yazılanın gözle bozulacağı zamana geldi işler. “Şehrin neresi?” dedi. “Çorum” dedim. “Gelmek istiyorum” dedi. “Yokum” dedim. Baktığımız gördüğümüzden ibaret olsaydı, o boşluğu dolduracak çok sima girerdi gözümüzden içeri. Yalnızlığın yakışır bir kumaş olduğunu sezdim o zaman kendime. Yaş almakla iltifata tabii tutulmayacak kadar yalnız kalmak arasındayım. Kalbimin kapılarını zorlayan askerler, kızgın yağlarla geri çevrilmeseydi bu satırlar farklı manaya gelirdi. Belki...

Sonra bir gün “koş koş” diye çağrıldım, dünya denen kubbede, bir mahzenin camına. Kar yağıyordu. Şehir bembeyaz bir aydınlık, kar aksini göğe taşımış... Kararamıyor gece. Pay edemiyor yalnızlığı. Camekânda bir

ayakkabı vardı, “boyayalım abiler” diyen çocuğa Ece Ayhan edasıyla “şiirin de kara mı çocuk” dedim. Çocuk baktı. “Aşk örgütlenmektir, sen bu bahsi bir düşün” dedim. Ayakkabı vardı hani bir tane, camekânda. Gelip gidip bakardım işte. Çocuktan sonra anlamı kalmadı rafta. Hatta giymeye kıyamadığım zamanın ayakkabısı bile giyildi. Yüzümdeki kıvrımların yol bellendiği duraklarda. Yolunu unutan yolcuya, yol tarif etti hüznüm. “Adres değiştirdi zamanla...”

Bir gün yokluğa uzun uzun baktım. Bir baktım yokluğa uzun uzun. Uzun uzun halkalar ömrümün görünen yerlerinde, uzun uzun yalnızlıklar, uzun uzun haksızlıklar... Adalet konulu bir hikâye yazamadım. Paraya ihtiyacım vardı, yazamadım. Adalet öylece hikâyesi yazılacak şeymiş gibi gelmedi. Kıssalarla anlatmak da benim işime gelmedi. Ciddi bir işti adalet. Reis Bey, nasıl savunuyordu suçluluğunu. Hatasını nasıl merhametle yoğuruyordu da geç kalışına pay biçemiyordu. Kendi seddini geçen insan için zaman ne basit sözcük. Adalet büyük iş lakin. Savcımızı şehit eden k..pelere bir ders verseydi keşke yazdıklarım. Adil olmayı yeğledim, anlatmaktansa adaleti. Bir ders alamayana ders vermek ne haddime. Hem bana düşeni çoktan düşürdüm yere.

Hani “en usturuplu cümleyi kurayım, şahlansın” dediğim yerde lafa tuttu annem. Annem sesli düşündü, en can alıcı yerinde. Cümleye başlarken onun aklından geçenlere kayıyordu dikkatim. Maskeyi anlattım da anneme, bazı insanlarla ille de mesafeyi anlatamadım... Kadın safi seviyor, seviyor kadın. Annem gibi karşılıksız sevmeye de bir türlü takat bulamadım.

Böylece sessiz kaldı her yanı evin. Sesi bastırdı kar ve sıcak battaniye. Ben battaniyedeki geyiklerden çocukluğumdaki kartpostallara giderken, mevsimler panosunun önünde büyülü hayal kurardı çocukluğum. Çocukluğum, yüzümdeki çizgilerden gide gide büyüdü. Yalnızlığım, çizgileri yol etti yüzüme. Sağ elimin parmaklarının da alacağı olsun, bu bahse girmeye hak kazandılar. “Yazmıyorum artık” dediğim yerde “yazmazsan gözünde duranı dindiremem” diyen gönlüme ferahlık olsun diye karalıyorum seni. Karalamak dedimse havalı dursun diye. Önümde modern daktilo. Tuşları benim gibi tarihe emanet. Melike’nin tarihini anlatacaklar bir gün, “o da kıskandı birtakım yazarları ‘yazmasaydım çıldıracaktım’ dedi” diyecekler. Aman canım, ne derlerse desinler! Hem ne demediler ki bugüne değin. Çarpın ey insanlar, çarpın! Üç yüz altmış beşle otuz ikiyi çarpın. Siz her bildiğinizi doğru sanıp yüzüme çarpın.

KAVİL

■ Mehmet OKUMUŞ

sana yufka bir yürekle savaş açtım
sana ipek bir kılıç çektim
sana serin bir ateş yaktım
sana dili peltek askerler yolladım
sana yokuşuyok bir dağın içini oydum
sana sudan bir kale yaptım
sana hafif bir sır verdim
sana serin bir kış indirdim
sana kanatlarıyla gölge edecek kuşlar çağırdım
sana kıldan ince bir yağmur için yakardım
sana melek kanadından kopan tüyden kalem açtım
sana bulaşacak bütün bela tarlalarına kendimi ekтім
sana görülmeyen bütün hıızrları kovdum
sana kiriyle bakan gözlerin ferini kuruttum
sana dilediğın yere çıkan atlastan bir yol kestım
sana sulardan bir çöl buldum
sana gamı süzülmüş eylül getirdim
sana gerçeğē çevirip kursağına dokunmayan yalanlar söyledim
sana kem söze hiç bulaşmamış harfler topladım

gün ağarmadan
kılcal damarlarımı eğire eğire
sağlam bir urgan ördüm sana

sana yakmayan bir ateş
sana kimsenin alınına düşmemiş alınyazısı
sana şerden ayıklanmış bir akşam
sana hayra gark olmuş bir seher
biri sağımda
biri
solumda
biri makbul
biri durgun
biri yorgun
biri asi
biri tabi
yedi melek birden seni anlatır bana

yürekdiplerinden parmak uçlarına kadar
genişlese ve daralsa mekan
zaman iğne deliğinden geçse
kıyamet kopmadan korkutsa yeryüzünü
soru işaretleriyle kanatsalar aklımı
çekilmem
kıymdaki
gölgenin
dibinden

yaklaşıp erişemediğı
her şeyden kurtulmak isteyenlerle
yürünmez yol

DİLİMİN BAL TADIYLA “DİLİMİZ- KÜLTÜRÜMÜZ”

■ Muzaffer GÜNDOĞAR

Ulu Önder Atatürk, ülkenin kurtarılıp Cumhuriyetin kuruluşundan (29 Ekim 1923) sonra “Asıl savaş şimdi başlıyor” diyerek ulusumuzun “Top yekün eğitimi” hedeflemişti.

Başlattığı bir yığın yeniliklerin ve devrimlerin başında dünyada bir ikinci örneği daha olmayan “Harf Devrimi” geliyordu. (3 Kasım 1928) Yüzyıllardır kullanılan Arap Abecesi bırakılmış, Batı dünyasının kullandığı Latin Abecesi’nden de yararlanılarak, 29 harften oluşan yeni Türk Abecesi oluşturulmuş ve kabul edilmişti.

Ardından tüm ülkede Ulus Okulları açılmış, yoğun bir “Okuma-Yazma Seferberliği” başlatılmıştı. Atatürk, Başöğretmen sıfatıyla halkına karatahta başında okuma-yazma öğretmenin de öncülüğünü yapmıştı. O yıllarda 13 milyon olan ülke nüfusunun yarım milyonu, 6 ay gibi kısa bir süre içinde yeni Türk harfleriyle okuma yazma öğrenmişti.

Bundan sonra Cumhuriyet Devrimleri birbirini izledi. Özellikle bunların dördü, birbirini bütünleyen “Atatürk’ün Devrim Kurumları”ydı. “Türk Tarih Kurumu”, (21 Nisan 1931) “Halkevleri”, (19 Şubat 1932) “Türk Dil Kurumu”, (12 Temmuz 1932) ve plan ve projesine Atatürk zamanında başlanan ve O’nun ölümünden (10 Kasım 1938) bir buçuk yıl sonra dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali YÜCEL ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı TONGUÇ ikilisinca yaşama geçirilen “Köy Enstitüleri”ydi. (17 Nisan 1940) Bu kurumlar ülkemizi kalkındırıp uygarlığa ve çağdaşlığa ulaştıracaktı.

Türk Dil Bayramı

Atatürk; “Türk milletinin dili Türkçedir” dedikten sonra şöyle sürdürür: “Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay öğrenilip en kolay konuşulan bir dildir. Türk dili Türk ulusu için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk Ulusu geçirdiği sayısız tehlikeli felaketler içinde ahlakının, geleneklerinin, anılarının, çıkarlarının kısaca bugün kendi ulusunu ulus yapan her şeyin dili sayesinde korunduğunu” söyledikten sonra, “Türk dili Türk ulusunun yüreğidir, belleğidir.” demiştir.

Ulusal kültürün geliştirilmesi için ulusu oluşturan kişiler arasında konuşulan dilin sade, anlaşılır ve zengin olması gerektiğine inanan Atatürk, Türk dilinin yabancı sözcük

ve kuralların istilasından kurtarılıp ulusal ve çağdaş bir dil haline getirilmesi amacıyla 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ni (Türk Dil Kurumu) kurmuştur. 26 Eylül 1932’de İstanbul Dolmabahçe Sarayı’nda toplanan Birinci Türk Dil Kurultayına çok sayıda bilim adamı, yazar, öğretmen, gazeteci, sanatçı ve devlet adamı katılmış, Atatürk, kurultayı baştan sona kadar izlemiştir.

Türk Dil Kurultayı’nın toplandığı tarih olan 26 Eylül, ülkemizde Türk Dil Bayramı olarak kutlanmaktadır.

Bilindiği gibi dil, hem başlıca düşün, düşünüş, düşün üretme aracı, hem de oluşturulan düşün ürünlerini taşıyan, gerekli yerlere ulaştıran, gerektiğinde biriktirilmesine depolanmasına yarayan başlıca taşıyıcıdır. Onun için atalarımız, “söz uçar yazı kalır” demişlerdir.

Şair yazar Bedri Rahmi Eyüboğlu bir şiirinde,

*Ana dilin
Elin ayağın kadar senin
Ana sütü gibi tatlı
Ana sütü gibi bedava
Nenniler, masallar, küfürler de caba der.*

Fazıl Hüsni Dağlarca ise,

Türkçem Benim Ses Bayrağım” başlıklı uzun şiirinin son bölümünde

*Seslenir seni bana “ova”m, “dağ”ım,
Nere gitsem bulur beni arınmış.
Bir çağ ki akar ötelere,
Bir ak.. ki yüce atalar, bir al.. ki ulu oğullar,
Türkçem, benim ses bayrağım.
diye seslenir.*

Foto: A. Ağah Öncü

Peki, Kültür Nedir?

Türkiye Cumhuriyeti’ni temeli kültüredür” diyen Atatürk; milletlerin doğuşu, sürekliliği, bağımsızlığı ve yükselişi ile dil arasındaki bağı çok iyi gördüğü içindir ki dili, siyasal bağımsızlığın bir parçası sayar. Türk dilinin, kendi benliğine, aslndaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet kuruluşlarının dikkatli ve ilgili olmasını istemiştir.

Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe kültür denir. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür, toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır.

Geçmişten geleceğe bütün kültür ve uygarlık ürünleri zaman içinde nerede, nasıl ne ile ve ne için üretildikleri bize dil aracılığıyla gelir ulaşır. Biz anadil dediğimiz hazır bir sürecin içine doğarız. Bizden önceki atalarımızın kültür ve uygarlık alanında yaptıkları aşamaları, ürettikleri değerleri, maddi ve manevi değer yargılarını önümüzde hazır buluruz.

Yusuf Has Hacıp 1070 yılında, yani bundan tam 949 yıl önce Kutadgu Bilig, adlı bir eser yazar. Kutadgu Bilig, sözcük anlamı ile “Mutlu Olma Bilgisi” demektir. Birçok yönden Türk Edebiyatı için ilklerden olmuştur.

Kutadgu Bilik de bilgi, dil ve us üçlemesi at başıdır. Yusuf Has Hacıp, *Usun süsü dil, dilin süsü sözdür* der.

Sonra dilin işlevini şöyle tanımlar:

Usun, bilginin ileteni dildir.

Anlayış kuran, bilgi biriktiren dildir.

Dil değer buldurur, dil değer düşürür, kelle vurdurur.

Bunca övüp bunca yerdiğim dili sana anlatmaktır dileğim, der.

Dil Ulusal Kimliğimiz

Dil; bizim ulusal kimlik, değerimizdir.

“Bağımsızlık mı önce gelir, dil mi?” diye sorulduğunda hepimiz “bağımsızlık” deriz hiç düşünmeden. Aslında en mantıklısı da bu görünür. Oysaki “Dil, bağımsızlıktan önce gelir.” Bunu daha iyi anlatabilmek için size tarihten bir örnek vermek istiyorum.

Dil Mi, Bağımsızlık Mı?

Julius Sezar’a kadar Keltler, Romalıları çok çektirmişler, saldırılarıyla onlara rahat huzur vermemişlerdir. Bu yabani kavimler, yüzlerine mor boyalar, sarı saçlarına kireç sürerek havaya dikleştirilmiş hâlde, vahşi çılgınlık atarak saldırır, Romalıları çok ürkütürlermiş. Romalıları bunlarla uğraşa uğraşa iyice bilenip, farklı askeri savaş yöntemleri geliştirmişler. Birkaç yüzyıl sonra Sezar yönetime geldiğinde de Keltlerle uğraşmaları sürüyormuş. Bunun üzerine ne yapsak da bu deritten kalıcı biçimde kurtulup rahat etsek, diye düşünmüşler. Üç seçenek üzerinde tartışmışlar:

1. Bunların hepsini öldürsek buna kol gücümüz yetmez (o zaman atom bombası yok ya!).

2. Tüm ülkelerini istilâ etsek, sürekli askerî baskı altında tutsak, buna da ne askerimiz, ne de paramız yetişir. O halde demişler:

3. Bunları Latinleştirelim, yani kültürlerini, törelerini, bunun için de dillerini unutturalım.

Ve öyle yapmışlar. İş bitmiş.

Bir ulus dilini unutursa zamanla kültürünü, ulusal benliğini de yitirmeye başlar. Ve en sonunda da bağımsızlığını yitirir.

Bağımsızlık yeniden kazanılabilir ama ya dil? Onu yeniden kazanabilir miyiz? Hayır. Bağımsızlığımızı koruyabilmemizin baş koşulu ise dilimize sahip çıkmaktır. Bu konuda her-kese görev düştüğü gibi en büyük görev de gençlerimize düşmektedir.

Konfüçyüs’e Göre Dil

Çinli filozof, eğitimci ve yazar (MÖ 551 - MÖ 479) Konfüçyüs’e sormuşlar:

“Devlet yönetimine katılsaydın, devlet erki sana verilseydi, ne yapardın?”

Konfüçyüs, “dil” demiş. “Öncelikle dil. Çünkü dil kusurlu olursa sözcükler düşüncüyü anlamlandıramaz. Düşünce doğru anlatılmayınca da görev ve sorumluluklar doğru algılanamaz. Görev ve sorumlulukların gerektiği gibi yerine getirilemeyen bir ülkede kurallar ve tüze bozulur. Kurallar ve tüze bozulunca da adalet yanlış yola sapar. Adalet yanlış yola sapınca da şaşırın halk ne yapacağını, nasıl davranacağını kestiremeyeceği için ürkü ve kargaşa baş gösterir; düzen temelden bozulur. Onun içindir ki bir ulusun yaşa-

mında hiç bir şey “dil” ölçüsünde önemli ve etken değildir.

Ezop Ve Dil Yemeği

Ezop, (İ.Ö. 6. Yüzyıl) Filozof Ksantus’un kölesi imiş. Şimdi de dili yerinde ve doğru kullanmadığımız zaman neler olabilir. Buna ait bir örneği de, Fabl dediğimiz hayvan masallarının babası Ezop’tan verelim.

Ksantus, bir gün kölesi Ezop’a demiş ki:

“Bu akşam için önemli, onur konuklarım var. Çarşıya git, en iyi, en lezzetli yemekleri yapman için ne gerekiyorsa satın al.”

Ezop; Ksantus’un konuklarının vereceği yemek için çorbadan tatlıya kadar tüm yemekleri hep “dil”den yapmış. Ve akşam sırayla konuklara sunmuş.

Ksantus, dilden yapılan bu yemekler nedeniyle konuklarının önünde Ezop’a bağırması:

“Nedir bu kepezelik? Ben sana en lezzetli, en nefis, en tatlı yemekleri yap, dememiş miydin?”

Ezop şu cevabı vermiş:

“Sayın efendimiz. Dilden daha iyi, daha yararlı şey var mıdır? Bütün yaşamımızı dilimiz düzenlemez mi? Eğitimimiz ve öğrenmemiz buna bağlı olduğu gibi; sevgimizi ve nefretimizi de dille belirtmez miyiz? Evlilikler dille gerçekleşir. Ülkeler dille kurulur. Ülkeler arası dostluklar ve barış dille sağlanır. Bütün yaşamımız buna dayanır. Dil olmazsa, nasıl yaşarız? Bana öyle geliyor ki, dünyada dilden daha iyi, daha yararlı hiçbir şey yoktur.”

Konuklar hak vermişler Ezop’un bu açıklamasına.

Aradan zaman geçmiş, Ksantus, bu kez hiç hoşlanmadığı bazı konuklarını yemeğe çağıracağını söyleyerek; Ezop’tan bu defa en kötü yiyecekleri hazırlamasını istemiş.

Ezop, bu kez de, çorbadan tatlılara kadar bütün yiyecekleri yine dilden yapmış. Ksanthos buna çok sinirlenmiş, ama konuklarının yanında bunu belli etmemiş.

Onlar gittikten sonra Ezop’u paylamaya başlamış:

“Sana en kötü, en zararlı yiyecekleri satın almanı, yemekleri de onlardan yapmanı söylememiş miydin? Oysaki sen; en iyi, en yararlı yiyecek olduğunu söylediğin dilden yapmışsın tüm yemekleri.”

Ezop, şöyle yanıtlamış efendisi Ksantosu:

“Evet, ama dilden daha kötü, daha zararlı ne var? Dil yüzünden ülkeler yıkılmaz mı? İnsanlar ölmez mi? Yalan düşünceler ve zararlar hep dille olmaz mı? Onun yüzünden ülkeler arasında savaşlar olup, devletler yıkılmaz mı? Tahtlar ve krallar altüst olmaz mı? Dünyada dilden daha kötü ve daha zararlı ne vardır? Gerçi dünyadaki en iyi, en tatlı, en güzel şey dil ise de, zaman zaman en acı, en çirkin, en kötü şey de dildir. İnsanları, birbirlerine gücendiren, kızdırtan, aralarını açan da dildir. İnsanların başına gelen felâketlerin sebebi de sahip olamadığı dili yüzündendir.”

Bilge Ezop, dilin olumlu ya da olumsuz yönde kullanılmasının sonuçlarını böyle anlatır.

Yazımı: dilin yapıcılığını da yıkıcılığını da veciz bir biçimde anlatan Yunus Emre’nin şu dörtlüğüyle sonlamak istiyorum.

Söz ola kese savaşı,

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı,

Bal ile yağ ede bir söz.

HOROZLAR ÜZERİNE...

■ Fatih ŞAHİN

60

Şehir Defteri
Eylül 2021

Horozları çok severim ben, bayılırım hatta. Her bir cinsini, türünü, tipini... Ama Hint horozu en başta gelir, kürsünün en üst basamağında kesinlikle o vardır, altın madalya onundur, upuzun boynu ve bacakları, afili yürüyüşü, diğer ırklara pek benzemeyen vücut yapısı sebebiyle başkaları tarafından pek sevilme, hatta garipsense de.

Sonra sırasıyla, Denizli horozu, hele ki onun da 'pekmez kefi' olanı. Daha sonra Gerze horozu, Sultan tavuğu gibi yerli olanlar. Devamında da Fizan İспенç, Beç, Zibrit ırkları... Büyük tavuk çiftliklerinde, yumurta üretimi için, ileride tavuk olacak civcivlerinin seçilmesinden sonra, kalanların, yumurta tavuğu civcivi diye, kandırılarak halka pazarlarda satılması akabinde, hepsinin de bembeyaz renkli, kıpkırmızı testere ibikli horozlara dönüştüğü Ligorin ırkını bile severim. Öyle ki üzerlerine bu satırları yazabilecek cesareti bulmamın yegâne sebebi, horozlara olan tutkumdur diyebilirim. İlkokul yıllarında başlayıp bu yaşıma kadar devam eden kırk yıllık bir sevdadır bu. Karasından değil ama. Karasevdalılar genellikle buluşup kavuşmadan, vuslata ermeden ölürler, yitip giderler, öyle değil mi?

Benim horoz sevdam ise aralıklı da olsa, geçmişte bazı kesintilere uğrasa da devam ediyor, her ne kadar şimdi imkân bulup eskisi gibi uğraşsam da ne zaman bir horoz görsem, sesini duysam, hemen yanına gidip tutuvermek, ellerimden yemlemek, tüylerini okşamak istiyorum, sevdam depreşiyor.

Başlangıç zamanlarını iyi hatırlıyorum, ilkokul üçüncü sınıftayken doğmuştu. Geleneksel köy hayatının

az da olsa devam ettiği küçük bir ilçede doğup büyüdüm ben. Seksenli yılların başıydı, ataerkil aile düzeninin can çektiği son zamanlardı. Ailecek, çiftçi olan dedem, babaannem, amcalarım... ile birlikte, ahşap, üç katlı bir evde birlikte otururduk. Her ne kadar Ethem Erkoç hocamızın mükemmel bir şekilde anlattığı "Hatışoğlu Konağı" gibi olmasa da ilk katı, dam(ahır), üstünde, her aileye sadece birer odanın düştüğü katlarda...

Hâliyle, bağ bahçe, tarla tapan işlerinin çok olduğu yıllardı. Ekin boldu, mısır, arpa, buğday, süpürge otu, yonca, sebze artıkları gibi, horozların yiyecekleri çok çeşitliydi. Bu sebeple, evimizin bahçesinde büyükçe bir kümesimiz de vardı. Hem yumurta için hem kışın meşhur bulgur pilavına etini ve suyunu katık etmek için çok sayıda tavuk, elbette bir sürü de horoz beslerdik.

Babaannemin öğrettiği şekilde onlara yem vermeyi, sularını değiştirmeyi, gürk olan tavuğun yumurtalarının üzerinden kaldırılarak gününbirlik yemlenmesini, eşinmesini, on onbeş dakika gezmesine müsaade edilmesinden sonra kuluçka yerine yeniden yatırılmasını, horoz-ferik ayrımının nasıl yapılacağını... hep ondan öğrendim.

Genç horozlarımın, civcivlikten kurtulup artık boyun ve sırt tüylerinin parlamaya başladığı, kuyruklarının uzamaya, ibiklerinin büyüyerek kızarmaya başladığı, yani 'delikanlı' oldukları günlerde, ilk defa ötmeden evvel, ağızlarını açıp açıp kapayışlarına rağmen bir türlü ötememelerini, en sonunda, biraz acemice de olsa o cılız ve çatal sesli ilk ötüşlerini duyabilmek için yanlarında çok bekledim.

Biraz daha büyüyünce, kafa dengi arkadaşlarımla, koltukaltımızda yeni öten horozlarımız, mahalle mahalle gezip, küllüklerde onlara dişli rakipler aradık, horozumuz dövdüğünde sevindik, kart olanlarından dayak yediğinde ise evlerimize hep süklüm püklüm döndük, sanki dayak yiyen bizmişçesine... Hey gidi çocukluk günleri!

Komşumuzun bahçesinde diğerlerine benzemeyen değişik bir horoz gördüm bir gün, uzun boylu, upuzun kuyruklu, inci yeşili gözlü, kısa ve kalın, hatta resmen boğuk sesli bir asalet abidesi... Kırmızı, siyah, kül renkli tüylerinin üzerine düşen güneş ışıklarının hârelendirdiği bu horoz ilk göz ağrım oldu. Yalvardım komşumuza, onu bana vermesi için ama vermedi. O günden sonra çok aradım ama yaşadığımız yerde bulamadım bu cinsten. Öğrendim ama, meğer 'Hint horozu' imiş, çok dövüşçüymüş, bırakın diğer horozları, hindilerle bile baş edermiş, başka horozlardan hiç korkmazmış, asla kaçmazmış...

Yıllar boyunca ona olan hasretimi bastırdım ben de, diğer cinslerle idare ettim. Çıplak boylu horozlarla, köy tavuğu denilen yerli ırkımızın renk renk horozlarıyla, pazardan alınan Ligorinlerle... Taa ki yıllar sonra, orta-okuldayken, tarlalarda yevmiye ile çalıştığım üç günün karşılığı olan alın teri paramla aldığım ilk Hint horozuma kadar. Fakat ne çare ki bir Çarşamba günü Çorum tavuk pazarından aldığım ilk göz ağrım 'camgöz' çıktı, kandırıldım. Bir gözü körmüş yani, öyle derlermiş, bizim gibi meraklı ama saf çocukları, dövüşlerden çıkmış sakat horozlarla kandıran bir açıkgoze(!) denk gelmişim meğer.

Hint horozum iyiydi ama bir tarafı hiç görmüyor, garibim, tek gözü ile idare ediyordu. Olsun, tavuğundan da bulup damızlık yaptım onu, birçok civcivim oldu. Sonraki zamanlarda çeşitli il ve ilçeleri, pazarları gezip, meraklılarının bulup, daha iyilerini aldım, en güzeli de kendim ürettim. Hem de 'küllü'sünü, 'ballı'sını, 'fıstık ibikli'sini, 'karyagdı'sını, envaî çeşidini.

Bu arada, unutmadan belirtiyim ki bu asil hayvanların dövüştürülmesine kesinlikle karşıyım. Şimdiye kadar bu kanlı, vahşi, insanlığa yakıştırılamayacak işi hiç yapmadığım gibi (*çocukluk dönemi hâric*) tasvip de etmiyorum. Benimkisi sadece beslemek, kümeslerinin önünde mağrur bir şekilde gezmelerini, buldukları yemleri önce kendileri yemeyip tavuklarını ve civcivlerini çağırışlarını izlemek, bahçeye yabancı bir horoz girdiğinde, çıldırmış gibi, aile efradını korumaya çalışmalarını, bu yönleriyle gerçek bir aile babası olmalarını, kedi, köpek, koyun gibi hayvanlara, hatta insanlara karşı tavuklarını cansiperane savunuşlarını seyretmek, sahiplerine karşı yaptıkları değişik hareketleri izlemek, tan yeri ağarmaya başladığında, hele ki 'Denizli' cinsi ise 15-20 saniye süren uzun ötüşlerini dinleyerek mest olmak...

Gerçi televizyonlarda, gazetelerde zaman zaman "bilmem ne hayvanlarını koruma ve güzelleştirme derneği(!)" isimli yerlere yapılan baskınlarda, bu vicdansızların onları dövüştürerek koruduğunu(!), sonra da kan revan içindeki hayvanlara el konulduğunu görüyoruz ya neyse. Geçenlerde kapsamı genişletilerek yenilenen *Hayvanları Koruma Kanunu*'nun da bunları önlemesini dileyerek devam edelim.

Lise ve fakülte yıllarında da devam eden sevdam, çok daha sonraları, görev yaptığım lisenin bahçesinde bile bu işi yapma cesaretini sürdürmeme yetiyordu. Öyle ki, okulda 'Katil Şakir' adlı bir Hint horozum ve beş tavuğum ve bir sürü civcivim olmuştı. Hatta okulumuzu ziyarette gelen müfettişlere, bu acayip durumu sorduklarında, "Hocam, sosyal etkinlik faaliyeti kapsamında, 'Kümes Hayvanları Kulübü' kurduk, o sebeple horoz besliyoruz." demişliğim bile vardır ki işin kılıfına uydurulmasının resmiydi bu. Haa, unutmadan, her ne kadar bu kisveye büründürmüş olsam da öyle bir mevzuat olduğunu çok iyi hatırlıyorum, çok da haksız sayılmazdım yani.

İlerleyen zamanlarda işi o derece abartmışım ki ev sahibimin de izniyle, en üst kattaki evimin küçük bal-

konunda bile kuluçkaya tavuk yatırıp civciv büyütmüşlüğüm oldu. Ankara Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi'nde satılan, istediğim bir çift horozu alabilmek için, parasını makbuz karşılığı yatırmama rağmen, görevliye iki paket hediye(!) sigara bile almıştım zamanında. Çünkü horozları bana seçtirmemişti, kendisi seçecekti, onlara o bakıyordu, usulü böyleymiş! Hediye istemişti, sigaralarını alınca, afedersiniz, ben hediye edince, istediklerimi seçip beğenerek alabilmişim. Bu konuda günahsız değilim hani.

Sonraları imkânım oldu, geniş bir bahçede çeşit çeşit horoz besledim, hepsine değişik kümesler yaptım, her birini ayrı kafeslerde besledim, öyle ki asil Hint horozlarıyla minik İspençler, süslü ve hippî kafalı Fizanlarla güzelim Denizliler, bembeyaz Ligorinlerle kapkara Minorkalar, Zibritler asla bir arada olmadı, dışarı çıkarılma zamanları farklı günlere ve saatlere tâbiydi, yemleri bile ayrıydı. Tabii ki Hint olanlarına biraz torpil geçiyordum.

Horozlara sevdam o kadardı ki yıllar önce, rahmetli Ahmet Kabaklı'nın çıkardığı Türk Edebiyatı Dergisi'nin düzenlediği bir hikâye yarışmasında, dereceye girenlerin arasında "Horoz Profesörü" adlı bir hikâye de olduğunu öğrendiğimde, sırf bu hikâyeyi okuyabilmek için, yayımlandığı "Zaman Kayması" adlı kitabı aldığımı hatırlıyorum. Hikâyenin yazarı da benim kafadaymış zahir, pek beğenmişim.

Horoz sevdası sadece bana ait değil elbette. Ülkemizde de binlerce meraklı olduğu aşikâr. Özellikle de tarım ile ilgili televizyon kanallarında bu amaçla programlar yapılıyor, üreticiler bir araya geliyor, sosyal medyada örgütleniyor, festivaller düzenliyor, amatör olarak bu işle ilgilenenler yanında, ciddi gelirler elde edenlerin olduğunu, sadece bir cins üzerine uzmanlaşanların bulunduğunu, yurt dışına bile horoz gönderdiklerini de biliyoruz, gazetelerden okuyoruz.

Yurt dışı demişken, Madagaskar'da, Meksika'da, Amerika'da, Uzakdoğu'da, birçok Ortadoğu ülkesinde horozlar üzerine yarışmalar düzenlendiğini, istemesek de dövüşler yapıldığını, bahisler oynandığını, hatta bunların borsalarının olduğunu, çok ciddi meblağlar ödenerek satın alındıklarını medyadan öğreniyoruz. Hatta bir zamanlar TRT'de yayınlanan "Bi Dünya Yaşam" adlı belgeselin bir bölümünde bunlar anlatılmıştı. Yine aynı kanalda gösterilen "Tavuk Gezegeni" adlı başka bir belgeselde de çeşitli tavuk ırklarına, bunların özelliklerine yer verildiğini hatırlıyorum. Orada söylendiğine göre, tavuklar dünyada en fazla bulunan kuş türüymüş.

Horozlar öylesine önemlidir ki Fransa gibi bir devlet onu kendisine sembol kabul etmiştir. Formalarına işlemiş, maskotlarını yapmış, heykellerini dikmiştir. Bu konuda benden biraz etkilendiklerini düşünüyorum açıkçası. © Gerçi onların horozu, çöplükteki veya gübrelikteki gibi geçmişte ve bugün, Ruanda'yı, Senegal'i, Cezayir'i, velhasıl, dünyanın birçok yerini karıştırıyor ya, neyse...

Denizlinin sembolü olan horozunun heykelinin de kent merkezine dikildiğini görmüştüm. Burunlarından kıl aldırmayan Fransızlar kadar olmasa da bizde de horoza değer veriliyor demek ki.

Peki ya edebiyatımızda horoz? Neler söylenmiş, yazılıp çizilmiş onlar üzerine, biliyor musunuz?

Soyadı da Horozcu olan Oktay Rıfat'ın *"Çil Horoz"* adlı tiyatro oyununun defalarca sahnelendiğini, büyük usta, rahmetli Özay Gönlüm'ün;

"Tellidir yavrum anam tellidir tellidir amman,

Denizlinin horozları bellidir.

Ötüver de gül ibiğim bir yol ötüver

Geniş oğlan gam zamanı değildir..." diye devam eden güzelim *"Asmam Çardaktan (Çilli Horoz)"* türküsünü hatırlamayanımız var mı? Ne de olsa Denizliliydi. Horozlar üzerine çok türkü yakılmışlığı vardır bilirsiniz.

Ya horozlar üzerine söylenen atasözleri, deyimler...

İşte birkaçı:

'Bir çöplükte iki horoz ötmez' ki kesinlikle doğrudur, kabul etmeyenimiz olmayacağını düşünüyorum. *'Her horoz kendi çöplüğünde öter'*, *'Horoz ölür gözü çöplükte kalır'*, *'Horoza çok olan köyün sabahı geç olur'*, *'Vakitsiz öten horozun başını keserler'*, *'Zenginin horozu bile öter'* gibi onlarca atasözü, *'horoz gibi kabarmak'*, *'horoz akıllı'* *'horozlanmak'* gibi deyimler, horozun geçtiği maniler, masallar, ninniler... Horoz adı taşıyan köyler, mahalleler, onun adını taşıyan bitkiler, söz gelimi; horozibiği, horozmantarı da cabası.

İlhan Berk'in söylediği *"Manasız söz duymaktansa, horoz sesi duymayı tercih ederim. En azından öteceği zamanı bilir."* yine İsmet Özel'e atfedilen *"Ülkemizde gereğinden fazla horoz olduğundan ötürü mü bir türlü sabah olmuyor, yoksa vakitsiz öttüler diye bütün horozların başı mı kesildi?"* sözlerine ne buyrulur? İkisi de mükemmel değil mi?

Peki ya köyün, köylünün hayatındaki horoz?

Köylerdeki dedelerinin ebelerinin yanına sadece bayramlarda veya yaz tatillerinde giden torunlar elbette ki horoz sesinin köy hayatındaki değerini bilm(e) mezler. Bu sebeple de kümesteki çilli horoz tarafından *"tıkalanma"*ları kaçınılmazdır ama bu durum onları sahiplerinin gözünde değersiz kılmaz. Hem o torunlar da daha sık gelerek alışsalar da çil horoza, değil mi?

Son yıllarda dijital saatlerin, cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla öneminin biraz azaldığı ileri sürülebilirse de köylerde, *"çüte gitme"* (çift sürmeye gitmek)nin en geç 2. horozda olması gerektiğini eskiler çok iyi bilirdi. Eski zamanlarda, değirmen sahiplerinin değirmende tavuk beslemelerine müsaade etmeyen, o da vakti tayin etmek için, yalnızca bir horoz beslemelerine izin veren devletimizin rikkâtine ne demeli?

Horozlar üzerine bilimsel makaleler bile yazıldığı görülür. Meselâ, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi hocalarından Fatih Atasoy bu konu üzerine kafa yormuştur, Fuat Bozyiğit isimli araştırmacı yazar sırf bu

alana özgü *"Kültürümüzde Horoz"* adlı bir makale kaleme almıştır. Hatta Ertuğrul Güleç isimli yazar tarafından, sadece 'Hint horozu' üzerine, *"Türk Dövüş Horozu"* isimli 278 sayfalık bir kitap bile yazılmıştır.

Türk sinemasında bile *'Horoz Nuri'* olarak Vahi Öz'e, *'Horoz Ali'* olarak Cüneyt Arkın'a hayat verdiğini, fenomen dizi *'Bizimkiler'*de, her daim koltuğunun altındaki Hint horozuyla apartmana girip çıkan ve milletin korkulu rüyası olan *'Katil'* lakaplı rahmetli Aykut Oray'ı hatırlattığını, horozların; onlara yakıştırılan bu lakaplarla da ekranlarımıza girdiğini, sanatçıların ise bu vesileyle de gönüllerimizde kendilerine müstesna bir yer edindiğini kim inkâr edebilir? O derece değerlidirler.

Tabii yukarıda en çok Hint horozunu sevdiğimi söyledim diye öbür yerli ırklarımızı üvey evlat yerine koyduğum zannedilmesin. Kömür renkli simsiyah tüyleri, beyaz kulakları, boynuz benzeyen çatalı ibiğiyle güzelim *'Gerze (Hacıkadın) horozu'*, yazının başında bahsettiğim ve *'pekmez kefi'*, *'demirkır'*, *'pamukkır'*, *'kürklü'* gibi çeşitleri bulunan *'Denizli horozu'* da gerçekten çok güzeldir. Uzun ve endamlı bir vücut, büyükçe ibik, siyaha yakın gaga ve ayaklar, türlü türlü ötüş şekilleri...

Ya geçen yüzyılda Osmanlı Sarayı'ndan İngiltere'ye kaçırıldığı söylenen ve anavatanına ancak yakın geçmişte dönen meşhur *'Sultan tavuğu'*na ne dersiniz? İpek renkli apakça tüyleri, başının üstünde bulunan ve sanki bir şehzade sorgucuna benzer duruşu ile gerçekten de tam bir asilzade değil midir? Yakın zamanlarda ticarî amaçlarla geliştirilen Atak S'yi saymıyorum bile.

Horozların dünyada yüzlerce çeşidi, değişik isimleri var ama beni daha ziyâde bu yazdıklarım ilgilendiriyor. Neden mi? Bizim de ondan. Bu topraklara has çünkü. Tıpkı Kangal köpeği, Akbaş, Tarsus çatalburunu gibi.

Şimdilerde bile, görevim gereği, ne zaman bir kasaba veya köye gitsem, kulağım her daim tetiktedir, onlara olan sevdam devam ettiği için, her ötüşe kulak kabartırım, horozun cinsini sesinden bilirim, tıpkı *'zifiri karanlıkta bile gelse şiirin hasını ayak seslerinden tanıyan'* Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi. Köyün gübreliklerinde, ahır önlerinde, okul bahçe duvarlarının oralarda, kümes kenarlarında fıldır fıldır dönen gözlerim onları gördüğünde duyduğum mutluluğu ise tarife ne hacet? Sevdam devam ettiği için bana tıpkı Simurg gibi, Anka görmüşüm gibi gelir hep.

Hâlen de zaman zaman tavuk pazarlarına giderim, bazen oralarda saatlerce kaldığım olur, ayaklarından bağlanıp yere yatırılan, küçücük kafeslere tıkılan, susuzluktan ağızlarını koca koca açarak serinlemeye çalışan, kimsenin umursamadığı, daracık tel bölmelere onlarcası birlikte sıkıştırılan iskarta tavukları, üst üste durmaktan ezilen sarı civcivleri görür, bir köşede tek ayaklarından iple bağlanıp yeni sahiplerini bekleyen çeşit çeşit horozları seyreder, acaba satıldıktan sonra damızlık olarak mı besleneceklerini, 'organik' diye, ilaç niyetine, müzmin bir hastanın çorbasına mı katılacaklarını, yoksa 'adak' olarak mı kesileceklerini düşünür, hüzünlenirim.

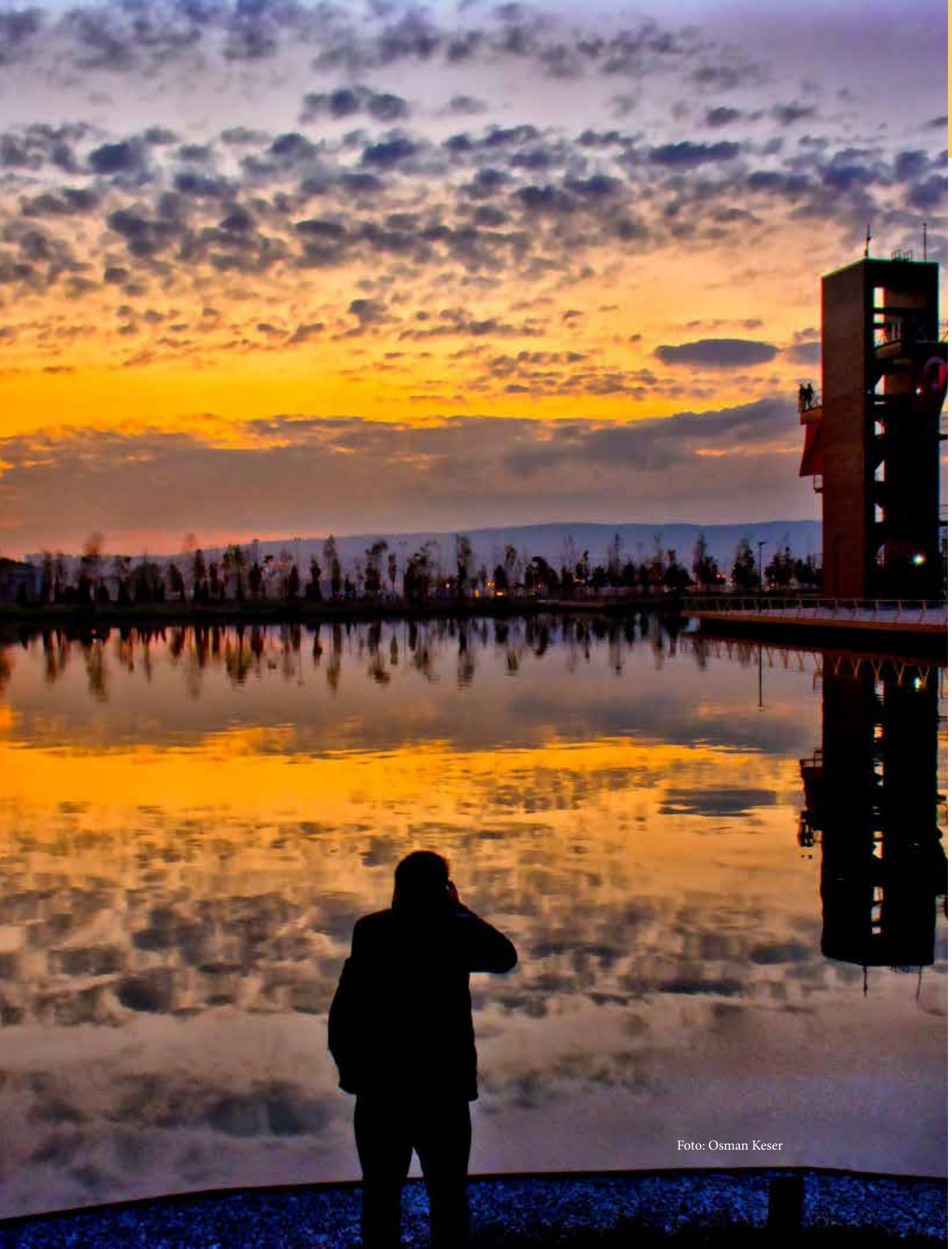

Foto: Osman Keser

ÇORUMLU BESTEKÂR YILMAZ YÜKSEL'İN ARDINDAN

Halit YILDIRIM

İnsanoğlu doğduğu, yaşadığı toprakların acıları, sevinçleri ile adeta yoğrulmakta, oranın örfünü, âdetini, kültürünü süngerin suyu içine çektiği gibi ruhuna emdirmekte... Coğrafya ve kültür onu yaşayan insanın ruhunda birleşerek onun tüm özelliklerini tıpkı bir ayna gibi, tıpkı bir ekran gibi yansıtmakta...

Sanat da bu dışa yansıyışta yerini almakta... Bazen bir mimari eseri, bazen bir şiir, bazen bir musiki eseri olarak yine insanın ruhundan koparak, bir güneş gibi doğmakta...

Haklı olarak insanlar kendi etrafındaki, kendi çevresindeki yetenekli insanlarla gurur duymakta, onların eserlerini kendinin bir parçası olarak görmekte...

Yaşadığımız ilimiz Çorum da bir çek sanatçının doğduğu bir il... Bu topraklarda yetişmiş birçok şair, âşık, bestekâr, ressam bizlerin göğsünü kabartan eserleriyle milletimizin kültürüne, sanatına hizmet etmekte...

Onların eserleri ülkenin dört bir yanında beğeni ile takip edilir. Bu eserler buradan doğar, ülke semalarında arzı endam eder ve sesiyle, rengiyle, estetiğiyle gelir yine hanelerimize misafir olur.

Çorum denilince akla hep Halk Musikimiz ve birbirinden güzel türkülerimiz, âşıklarımız gelir. Ancak bu musiki kültürü Sanat Musikimizde de kendini göstermiştir. Güftekarlar, bestekârlar ve ses sanatçılarımız ülke genelinde haklı bir üne sahiptirler.

Hani “Çekemezler sevgimizi/ Bilemezler kalbimizi/ Tanrı yazmış bize bizi/ Sen benimsin ben de senin...” diye başlayan bir zamanlar dillerde düşmeyen Hüz-zam bir şarkı vardı.

Yine: “Kalbime gir doğ güneşim” diye başlayan başka bir Uşşak şarkı...

Yine “Neler elendi geçti gönül denen elekten” isimli Hüseyini şarkı...

Yine “Öyle güzel ki gözlerin bakmasını bir bilsen” isimli Rast şarkı...

Ve yine “Seni kendime candan bir sevgili sanmıştım”

isimli Hüz-zam eser...

Hatırladınız değil mi bu şarkıları? İşte bu unutulmaz şarkıların bestekârı, TRT İzmir Radyosunun efsane hocalarından ve musikimizin ulu çınarlarından Yılmaz Yüksel'i 8 Ağustos 2021 tarihinde kaybettik. Allah rahmet eylesin.

Yunus Emre'nin hepimizin bildiği bir dördlüğü vardı:

“Bir garip ölmüş diyeler

Üç günden sonra duyalar

Soğuk su ile yuyalar

Şöyle garip bencileyin.”

Ölüm böyle bir şey işte... Fakat biz onu bir yok olma olarak görmüyoruz. Ebedi hayatın bir başlangıcı ölüm bize göre... Dünyada yaşadığı müddetçe eser bırakanların zaten isimleri sürekli yaşıyor sevenlerinin kalplerinde, gönüllerinde. Önemli olan da bu... Yaşarken sizi hatırlatacak bir eser bırakmak geride.

Bunu başarmak kolay da değil. Her insan maalesef bir eser bırakamıyor geride. Mezar taşın daki ismi dahi silinmeden hafızlardan silinip gidiyor.

Yılmaz Yüksel hocamız da yaşadığı müddetçe binlerce öğrenci ve onlarca eseri ile gönüllerde taht kurmuş bir isimdi. Onun kısaca hayatı hakkında bilgi verirse;

Yılmaz Yüksel; 5 Nisan 1937 de İskilip ilçesinde doğdu. Babası keçeci esnafından Hüseyin Yüksel ve annesi Hanife Yüksel'dir. İlkokulu burada 1949-1950 öğrenim yılında bitirdi. Babasının rahatsızlığı nedeniyle ailesinin Ankara'ya taşındılar çalışma hayatına atılmak zorunda kaldı ve bu yüzden tahsiline devam edemedi. 1953 yılında Ankara'nın Yeni Mahalle semtinde bir yorgancı dükkânı açtı.

Müziğe olan ilgisi de ilkokul sıralarında başlamıştır. İlk musiki eğitimimi rahmetli annesinden almıştır. Çok güzel bir sese sahip olan annesi ilahiler söyler, ona da öğretirdi.

1952 yılında Ankara Musiki Sevenler Cemiyetinin çalışmalarına katıldı ve burada Sait Çağlar'dan ilk ud

derslerini almaya başladı. Daha sonra musiki içinde yapılan çalışmalar esnasında Erol Sayan ve Sadettin Öktenay gibi kıymetli sanatçılarla da tanışma olanağı buldu.

Bir arkadaşının tavsiyesi ile Ankara Radyo'sunda kemençe sanatçısı olarak görev yapan Vedia Tunççekiç'ten usul dersleri aldı. Bunun yanında Fahri Kopuz ile tanıştı ve kendisinden ud dersleri almaya başladı.

Daha sonra Musiki Sevenler Cemiyetinde ud, Yenimahalle Halkevinde nota dersleri verdi. Ahmet Hatipoğlu ve İsmail Baha Süreksan ile tanıştı. İsmail Baha Süreksan'ın musiki meşk ve sohbetlerine katılarak nazariyat bilgilerini ve repertuarını genişletebilmek imkânını buldu.

1957 yılında Mamak Muhabere Okulunda askerlik görevine başladı. Askerliği esnasında 28.Tümen bando bölüğüne alındı. Burada görev yapmakta olan klarinet sanatçısı Barbaros Erköse ile de birçok etkinliklerde bulundu. 1959 yılında terhis oldu.

Tekrar eski mesleği olan yorgancılığa devam etti. Bu arada açtığı yorgancı dükkânı Ankaralı müzisyenlerin uğrağı haline geldi.

Bu esnada ilk bestesini, askerdeki bir arkadaşının verdiği "Bilmem böyle niye uzun kalpten kalbe giden yollar" dizesiyle başlayan şiiri 1960 yılında, düyek usulünde, Uşşak makamında besteleyerek yaptı. Musiki çevresinde beğeni kazandı.

Sonra sözleri edebiyat öğretmeni Ahmet Aymutlu'ya ait olan "Gönlüme Gir Doğ Güneşim" isimli şarkıyı Uşşak makamında ve semai usulünde besteledi. Bu şarkısı büyük ilgi gördü ve pek çok plağa okundu. Besteci olarak tanınmasına neden oldu. Ahmet Aymutlu'nun ARUZ adlı eserinden çok yararlandı ve aruz vezni ondan öğrendiği.

Üçüncü olarak, İsmail Baha Süreksan'ın bestecilik derslerinde ödev olarak verdiği, sözleri Fuat Uluç'a ait Suzinak makamında, curcuna usulünde "Kaşların yay kirpiğin ok / Neden canım insafın yok" dizesiyle başlayan şiiri besteledi.

1966 yılında Ankara Radyosunun açtığı sınavı birincilikle kazandı ve üç yıllık stajdan sonra 1969 yılında

usta sanatçısı olarak kadro aldı.

1969 yılında eşi Oya Hanım ile evlendi. Aynı yıl ilk çocuğu Meriç dünyaya geldi. 1970 yılında ortanca oğlu Tunca doğdu.

Daha sonra İzmir Radyosu'na tayin oldu. İzmir'deki yıllarında 1975 yılında küçük oğlu Süreksan dünyaya geldi. O tarihte İzmir Radyosu Sanat Müdürü olan Ali Rıza Avni Tınaz'dan yakın ilgi gördü.

1973 yılında Denizli'de açılan Altın Horoz Beste Yarışması'nda sözleri Nafiz Çamlıbel'e ait olan **"Yanacak Şule Arar Her Gece Divane Gönül"** isimli Evcara şarkısı ile ilk onun içine girdi. Bu yarışmada Yüksel'in eserini Bekir Sıtkı Sezgin okudu ve eseri beşincilik ödülü aldı. Bu ödül onun bestecilik yaşamında aldığı ilk ödüldür.

1974 yılında İzmir Radyosu Küçük Koro'sunu yönetmeye başladı. Daha sonra Beraber ve Solo Şarkılar, Şarkılar ve Saz Eserleri, Kadınlar Topluluğu, Birlikte şarkılar gibi programları yönetirken ud sanatçılığının da sürdürdü.

1977-1979 yılları arasında İzmir Radyosu Sanat Müziği Müdürlüğü'nü vekâleten yaptı.

10-11 Ekim 1980 tarihinde TRT Türk Müziği Danışma Kurulu Üyeliği, 1979-1980 eğitim yılında İzmir Devlet Konservatuvarında, İleri Yüksek bölümünde Türk Müziği öğretmenliği yaptı. Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı jürisinde bulundu. İki ay konservatuarda ud öğretmenliği yaptı.

1998 yılında kendi isteğiyle TRT'den emekliye ayrıldı.

Daha sonra 29-30 Eylül 1988 yılında İstanbul'da toplanan Türk Sanat Müziği Üyeliği, 1983 yılı Türkiye İş Bankası Büyük Ödül Jüri Üyeliği yaptı.

İzmir İl Halk Kütüphanesi, İzmir Sanatçılar Derneği, İzmir Belediyesi TSM Korosu, Konak Belediyesi TSM Korosu, Salihli Belediye Korosu, Manisa Belediyesi Korosu'nda dersler verdi. Bu çalışmalardan da birçok sanatçı yetiştirdi, TRT ve Devlet Koroları sınavlarında başarı göstererek profesyonel sanat yaşamına katıldı.

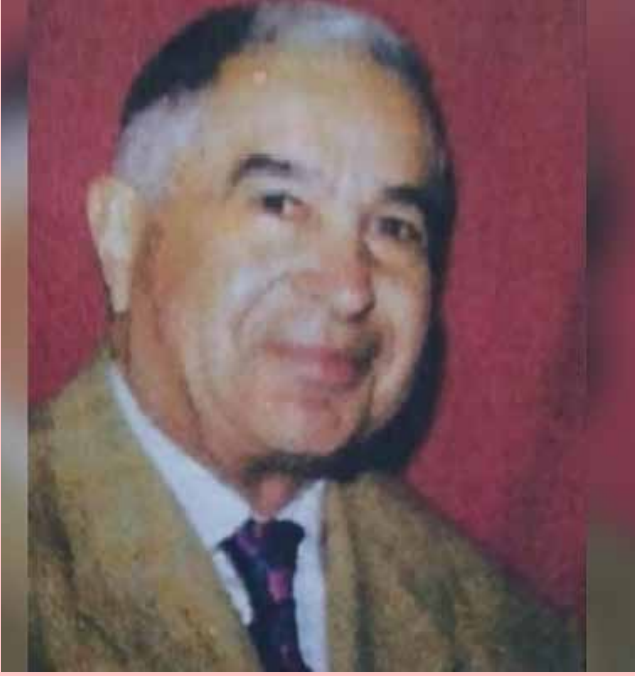
Yaptığı bestelerin birçoğunun sözleri kendisine aittir. Yüz otuzun üzerinde bestesi ve kırk kadar şiiri bulunan Yılmaz Yüksel'in TRT repertuarında bestesi kendisine ait 84, sözleri kendine besteleri başka bestekârlara ait 18 şarkısı vardır. Bunlardan yetmiş kadarı TRT repertuarındadır.

Yılmaz Yüksel hocamıza rahmet, kederli ailesine ve tüm musiki severlere başsağlığı diliyorum...

BİR CAN AĞABEY İDİ OĞUZ LEBLEBİCİOĞLU

■ Selahaddin AYDEMİR

[“Bütün sanatçı arkadaşlarımız, o gün, çok yakını, babası veya annesi vefat etmiştir. Henüz basına intikal etmemiştir. Öğlen namazında cenazesini kaldırırılar. Akşam sahnede oyunlarını oynarlardı. Hatta bazılarının oyunu komedi olduğundan, sahnede halkı güldürürlerdi. Perde aralarında kuliste ağlarlar. Gözyaşlarını silip ikinci perde de yine komedilerini oynarlardı. Bizi böyle disiplinli yetiştirdiler. Seyirci bizim özel hayatımızı bilmez. Biz de özel hayatımızı seyirciye hissettirmezdik. Seyirciyi hayâl kırıklığına uğratacak hiçbir şeye izin vermezdik. Bağrımıza taş basar sahnedeki vazifemizi asla aksatmazdık,” dediler. Kendi başlarından geçen örnekler verdiler.]

OĞUZ LEBLEBİCİOĞLU arkamda oturuyormuş. Bana sarılıp beni tebrik etti. Böyle başlayan dostluğumuz son nefesine kadar devam etti.

Bu tanışmamızdan birkaç ay sonra bir gün beni yolda yakaladı. Elimden tutup, beni bir yere götürdü. Zaten kimseyi tanımıyorum. “Seni bir gazeteye götürüyorum. Bu gazete kızımıdır. (Nesrin Duran). Bundan sonra başka yerde yazmayacaksın” dedi.

Bir yıl KENT HABER de beraber çalıştık. Sonra altı ay DOST HABER’DE çalıştım. Böylece hayatımda Oğuz Hocamın sayesinde 1,5 yıl resmen gazetecilik yaptım. OĞUZ HOCAM, sadece bir coğrafya öğretmenini değildi. Geniş bir tarih kültürü, genel kültürü ve musiki kültürü vardı. Musikişinaslığı kültürden öte, bizatihi icra ettiği bir hobisi idi. Babadan ve amcadan hatta dededen musikişinas genler taşıyordu.

Vatanını ve milletini seven, edep, terbiye ve adab-ı muaşeret (görgü görenek) hususunda örnek insandı. Çevreci, tutumlu, disiplinli ve bütün devlet kurallarına samimiyetle riayet ederdi. Tenkit eder ama kızmazdı. Kötü söz söylemezdi. İnsanların ve gençlerin hatalarını olgunlukla karşılar, kızmadan kibarca ikaz ederdi.

Hayatında olduğu gibi yazılarında da gayet geniş bir ufka sahip idi. 2006 yılında OĞUZNAME adı ile bastırıldığı kitabı, 1957’den Aralık 2005 yılına kadar Çorum gazetelerinde yazdığı yazılardan müteşekkil, geniş yelpazeli bir eserdir. Bu kitapta, bahsetmediği konu kalmamıştır. Çorum şehrinin ve halkının sorunlarından; memleket sorunlarına kadar her meseleyi irdelemiş ve çözüm yollarını yazmıştır. Yeri geldiğinde halkı uyaran, ahlakî ve terbiyevî konularda büyüklerinden aldığı disiplin ve terbiyeyi eğitmen olarak anlatmıştır. Öğünmek ve gururlanmaktan çok uzak olan OĞUZ LEBLEBİCİOĞLU, kibarlığının yanında çok mütevazı ve asi bir kişiliğe sahipti.

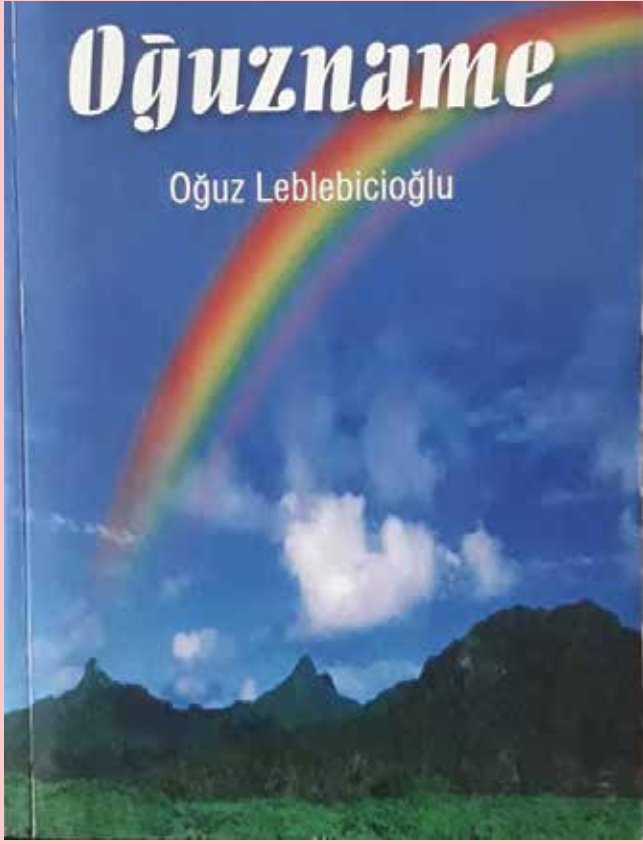
Nasıl Tanıştık?

2000 yılında İstanbul’dan Çorum’a nakli mekân ettiğim zaman hatun tarafından birkaç akraba ve Sahaf Mustafa’dan başka kimseyi tanımıyordum. Sahhaf Mustafa beni o tarihte on beş günde bir cumartesi günü ÇEKVA’da yapılan SANAT DOSTLARI toplantısına götürdü. Böylece Çorum’a giriş kapım açıldı. Kimlerle dost ve arkadaş olacağım hususunda beynimde ki merak hücreleri alarında idi. Aradan bir yıl geçti.

Çorum Devlet Tiyatro salonunda bir anma programı vardı. **Can DÜNDAR ve (?) MEHMET UYSAL** iki kişi de davet edilmişlerdi. Fakat o hafta Can Dündar’ın bir işi çıkmış. O gelemedi diye program bir hafta sonraya ertendi. İkinci hafta oldu ve program başladı. Konuk olarak davet edilen Can Dündar ve (?) Mehmet Uysal’ın sırası geldiğinde sahneye Mehmet UYSAL tek çıktı. CAN DÜNDAR’IN çocuğunun karne günü olduğu için gelemediğini söyledi.

Ben orta sıralarda oturuyordum. Ayağa kalkıp söz istedim. Şöyle konuştum.

“Bizim kültürümüzde, şarkı türkü okuyan sahne sanatçıları veya tiyatro oyuncularını veya davet edilen özel KENDİLERİ ÖLMEDİKÇE hiçbir mazeret ile halka söz verdikleri gün sahneye çıkmamazlık etmezler. **Adile Naşit ve Yıldız Kenter** bir televizyon programında bizzat kendilerinden örnek vererek şöyle anlattılar diyerek devam ettim:

Aksiliklerle karşılaşsa bile sesini yükseltmez, kibarlığını bozmazdı. Çoğu zaman ağzından veciz sözler çıkardı.

Birkaç Örnek Arz Edeyim.

Sanat sonsuzdur Çünkü Allah'tan doğmuştur.

Yüce Allah'ın yarattığı her şey güzeldir.

Tüm yaratılanlara sevgi ile yatlaşırsak daha mutlu çok mutlu oluruz

BAHRİ GÜVEN ile beraber yaptığımız bir ev ziyaretinde bir kitap daha yazmasını rica ettik. Kabul etti. Daha yazmadan kitabın adını koyduk. HOŞ SEDA. Hocam da HOŞ SEDA'ya uygun olarak güzel bir eser daha yarattı. Bu günlerde de elinde bir çalışma daha vardı. Maalesef "pandemi"den dolayı irtibat kuramadık. Ne aşamada bilmiyorum.

Kader, hükmünü kendi kalemince yerine getirirken, Oğuz Hocam gibi üretken ve hayra vesile olmayı şiar edinmiş değerli insanlar sessiz sedasız katı dünyayı terk edip, Yüce Tanrı'nın nurî ve ruhî mekânına taşıyorlar.

Ne diyelim. Allah rahmet eylesin. Kabri nur, makamı âlî olsun.

Bu vesile ile rahmetli hocamın bendenizin kitabına yazdığı ve internette faal olan takdim yazısını arz etmek istiyorum.

Elinizdeki kitap, *(Tarihi İnkâr Eden SOYKIRIM SUÇLUSU Mitomanik Diaspora ERMENİLERİ)* yüzyıldır sonuca bağlanamamış, sürekli aleyhimize çalışılan Ermeni yalanları hakkında bilgi vermektedir. Tarihin getirdiği süreç itibarıyla Avrupa'nın Türkleri sevmeye bir gerçektir. Bu durumu iyi bilen Ermenistan ve soykırım yalanı ile rant peşinde koşan Diaspora Ermenileri, din istismarı da yaparak Türkiye aleyhine yalan üretmektedir. Türkiye karşıtlarının, ciddi organizasyonlar yaparak 365 gün ara vermeden çalışmasına karşı, bizim çabamız çok yetersizdir.

Basın ve yayın organlarını çok iyi kullanan Ermeniler, din istismarcılığı yaparak, Hristiyan ülkelerde kulis faaliyetleri yapıyorlar. Türkiye'nin nerede olduğunu bilmeyen insanlar Ermeni yalanlarına, siyasi amaçla destek veriyorlar.

Bugüne kadar yazılan kitaplardan farklı olarak burada yazar, o günlerin sosyolojik, tarihi ve siyasi durumunu ortaya koyarak, kimin soykırım yapabileceğini ve yapmaya ihtiyaç duyduğunu; kimin istese bile soykırım yapamayacağını mantık ve hakikat ışığında ortaya koyuyor. Kitapta göreceğiniz gibi yazar, doğrudan doğruya Ermenileri suçlamıyor. Huzur içinde yaşayan Ermenileri kendi emperyalist emelleri için kullanan Avrupa ve Rusya'yı suçluyor. Bir zamanlar Ermenilerle yaşanan dostluğun, bundan sonra da iyi komşuluk ilişkileri ile devam etmesini savunuyor.

Mart- 2018 / Oğuz Leblebicioğlu - Eğitimci yazar

Hamiş: Oğuz hocam bu mevzuda **"Ben yazamıyorum ama seni tebrik ediyorum. Sen yazmaya devam et"** diyerek bu kitabımın basımında maddi ve manevi destek olmuştur.

ÇORUM'UN MAZLUM ŞÂİRİ: MAZLUM KENAN KÖSTEKÇİ

■ Şenay SULUK ŞENCER

"İz dı r a p t a n
doğdular şiirle-
rim acıdır,
Mısralarımda
elem, ilhamın
kırbacıdır..."

Yukarıdaki iki-
lik size ne his-
settirdi? Güçlü
bir söyleyiş,
acıdan beslenen
bir ilham, keder
dolu bir gönül,
rikkat ve duy-
gu... Hangisi?

Yukarıdaki ikiliğin sahibi Mazlum Kenan Köstekçi. Ben onu Çorum Belediyesi'nin yayımladığı Zakkum Çiçekleri şiir kitabı ile tanıdım. Sonra da kendimi kınadım, tanıma noktasındaki büyük gecikmem konusunda. Şairler genellikle duygusal ve hassas bir yapıda olurlar. Lakin Mazlum Kenan'ın bu durumu hat safhada. Hüzünlü de bir hikâyesi var çünkü. 26 yaşında, hayatının baharında iken kışı yaşamış bir hayat o. Sonbaharı beklemeden daldan düşen bir yaprak o. Sıcacık gülüşler atacağı çağda, dudakları ölümün buz gibi eli ile kenetlenmiş hüzün bir şiir kendisi.

1910 yılında Çorum'da doğmuş. Babası Çorum mebusu Süleyman Köstekçi. Ailesi tarafından çok sevilmiş Mazlum. Verem hastalığı onu bu dünyadan koparmış çok bayramlar görecekmış daha. Bizim yörede el öpünce büyükler derler ya "çok bayramlara eriş" diye. Ne güzel duadır o. İşte Mazlum erişememiş. Doktorlar, ailesi, sevenleri ne yaparlarsa yapsınlar çekip alamamışlar o taze bedeni ölümün pençelerinden. Mazlum'un adı ile müsemma bir hayatı olmuş sanki. O kısacık ömründe bir de 6 yılı da hastanelerde geçmiş.

O hüzünlü şairin hasta bedeninin içinde sapasağlam asıl bir ruh olduğu o kadar belli ki. Onun şiirlerine baktığınızda, yüreğinin derinliklerinden gelen alevleri nasıl da kâğıda aktardığını göreceksiniz. Kalem tutuşmuş, kâğıt tutuşmuş, kendi tutuşmuş. Ha bir de sizin tutuşmuş bir gönlünüz varsa diyeceksiniz ki işte tam da hissettiğim bu! Nasıl da dile getirmiş hislerimi...

Vücudundaki marazın da etkisi ile hem lezzetli hem de iç yakan bir tat bulacaksınız şiirlerinde.

"Ölmek de zor mudur ki yaşamak kadar,
Kendisini yakarak tüketen bir mum gibi"

Mazlum Kenan, gerçekten de bir mum gibi günden güne eriyerek Hakk'a yürümüştür.

Şiir kabiliyeti o denli kuvvetlidir ki, ömrü yetseydi kendi döneminde ünlü olan, ön plandaki bir çok şairi geride bırakırdı. Ki Mazlum'un döneminde ideolojileri şiir

kuvvetlerinin önüne geçtiği halde muhteşem şair olarak görülen onlarca isim vardı. Hâlbuki ideoloji ile şiir ayrı dallardadır ve farklı değerlendirilmelidir. Bir kişi elbet ki düşüncelerini şiirine yansıtır. Lakin bu durum devamlılık arz edince farklı açıdan ele almak mümkün olmalıdır.

Mazlum Kenan'ın yazdığı romantik şiirlerin, imge gücü, sanatsal kudretinden ve dahi benzetme kalitesinden anlıyoruz ki gayet başarılı bir şair.

"Dudağım dudağından topladığı tatları,
Hazin bir şarkı gibi kederle besteliyor."

İki insanın yakınlığını, müzikalite bir değerle bizlere duyurmuştur.

"Ne çıkardı savursaydın beni halka halka,
Belki ancak o zaman dudağından öper de,
Ve sonra gözlerinde toplanır perde perde,
Bir silüet çizirdim ruhunda dalga dalga."

Şair bu dörtlükte, sevgilisinin içtiği sigara olup ona kendisini hissettirmek ve onu hissetmek istemiştir. Bu şiir kalbinde aşk odu olmayana bile güzel hissettirmiştir eminim ki.

Erken yaşta hayata veda eden bir genç gibi değil de 50 yıldan fazla leylasını arayan Mecnun gibi sözler söylemiş Mazlum Kenan. Bu açıdan bakıldığında bile Türk edebiyatının önemli bir değeri olduğunu söylememiz lazım gelir. Her bakımdan okunmalı ve anlaşılmalıdır. Zannımca Mazlum Kenan'ın en önemli şiirlerinden biri olan Şamdan şiiriyle Mazlum'a rahmet okuyalım. Çünkü bu şiirde adete ölümünü tiyatral bir şekilde dile getirmiştir.

ŞAMDAN

Bileklerimden sarkan sapsarı ellerimi,
Gördükçe gözlerime inanmaz oluyorum.
Bu hasta yatağında, yıkık emellerimi,
Hüzünle düşündükçe boşalıp döküyorum...

Bu on sarı parmağı son gününe saklayıp,
Camlaşan gözlerimle onlara bakacağım,
Son bir hızla ruhumu tepemde kucaklayıp,
On kollu şamdan gibi başımda yakacağım...
(Mazlum Kenan Köstekçi)

REKORTMEN SPORCU TANIMAK

■ İbrahim ÇALIŞKAN

Geçenlerde gezgin ve maratoncu bir avukat arkadaşım sayesinde, Siffan Hassan adlı 2019 ve 2020 yılları 1.500 metre ve 10.000 metre yarışlarında iki kez birinci olan ve rekorlar kıran bir sporcuyla tanıştım. Siffan, Etiyopya'da fakir bir köylü kızı olarak doğmuş. Önce keçiler peşinde koşmuş, keçi çobanlığı yapmış, sonrasında okumak için yazıldığı 10 kilometre ötedeki kasabaya her gün gidip gelmek için koşmuş. Zamanla koşmak onda tutkuya dönüşmüş. Daha çocukken koşmadan yaşayamam demiş. Okula bugün daha erken varacağım diye kendi kendisiyle yarışmaya başlamış. Gün gün hızlandığını fark edince "bugün, çünkü Siffandan daha hızlı koştum, yarın ise bugünkü Siffandan daha hızlı koşacağım" diye kendini motive etmeye başlamış.

İlkokulu bitirdiğinde sürüsündeki keçilerden, köpeğinden; dağlarda rast geldiği tilkilerden, kurtlardan daha hızlı koşmaya başlamış. Doğada gördüğü yürüyen, yüzen, koşan, uçan her canlıyla koşu yarışı yapıyormuş. Çok uzaktaki su kuyusundan doldurduğu helkelerle koşunca ilkokul öğretmeni başkent Adis-Ababa'da düzenlenen gençler maraton yarışına katılmasını önermiş. Yoksulluk yüzünden o yarışa katılamamış. Ancak her gün sanki yarışmaya hazırlanıyormuş gibi koşuyormuş.

Radyo dinlemeye meraklı babası; Kenyalı, Ugandalı ve Etiyopyalı maratoncuların dünya birincilikleri kazandığını duydukça, benim kızım Siffan onlardan daha hızlı koşuyor diye düşünmeye başlamış. Kızına, seni yarışmalara sokacağım, Adis-Ababa'ya götüreceğim diyemiyormuş şu bizim yakamızı da bırakmayan fakirlikten ötürü. Siffanın ilkokul öğretmeni başka bir se-

ferinde köye geldiğinde Siffanı yine koşarken görünce bu kez elinden tuttuğu gibi doğruca başkente götürmüş. Orada bir atletizm kulübüne yerleştirmiş. Siffan Etiyopya'da katıldığı bütün yarışlarda hep birinci gelmiş.

Siffan beni çok etkiledi. İlk defa, gelmiş geçmiş bütün zamanlardaki kadınlardan daha hızlı koşmuş bir kadın görüyordum. Aynı anda 1.500 ve 10.000 metre koşabilmek hem hız, hem de dayanıklılık gerektiriyordu.

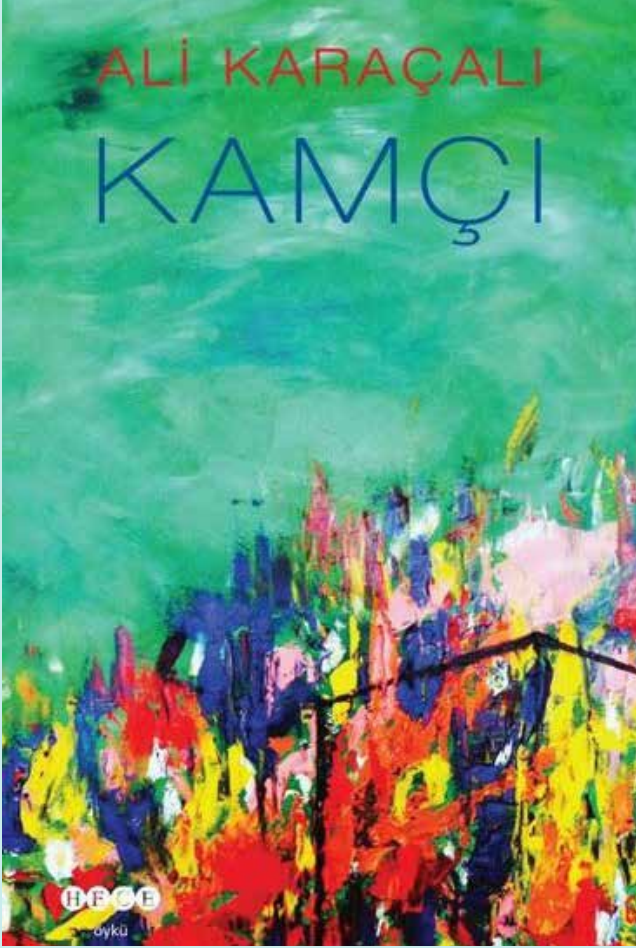
Eski bir çoban ve sporcu sıfatıyla Siffana başarısının sırrını ve iyi maratoncuların neden Kenya, Uganda ve Etiyopya'dan çıktığını sordum. Birinci etken genetik, ikinci etken yaşam tarzı ve üçüncü etken severek disiplinli antrenman dedi. Bu ülkeler ekvatorial kuşakta yer almalarına rağmen yüksek dağlardan, kesik ve dalgalı arazilerden oluşuyor. Ayrıca dünyanın en uzun insanları denilen nilotik insanların bu coğrafyalarda yaşadığını antropoloji kitaplarında okumuştum.

Siffana altmışına merdiven dayamış birisi olarak bu yaşta ben de maratoncu olabilir miyim, en azından Hanımın talimatlarını yerine getirmek üzere çarşıya-pazara koşarak gidip-gelebilir miyim dedim. Koşmanın yaşla ilgisi yok, ruhla ve yaşam algısıyla ilgisi var, insan her yaşta koşabilir, yürümek yerine ufak ufak koş dedi.

Bir aydır ufak ufak koşuyorum. Bu gidişle Japonya'da düzenlenen 100 yaş üzeri maraton yarışında birinci olacağım. Siffanla tanışmam, tavsiyesi doğrultusunda ufak ufak koştum bana çok iyi geldi. Öz güvenin arttı, kendimi genç ve yeterli hissediyorum. Yaşlılığa fiziksel ve ruhsal anlamda hazırlık bu olsa gerek diye düşünüyorum.

KAMÇI'DA ATLARLA SOLUYAN ÖYKÜLER

■ Zeynep Sati YALÇIN

70

Şehir Defteri
Eylül 2021

Şehir ve Kitap

Ali Karaçalı'nın "Kamçı" adlı öykü kitabının Hece Yayınları'ndan 2016'da çıkan ilk baskısını okuyorum. Kitap daha önce Edebiyat Dergisi Yayınları'nca 1982'de yayınlanmış, tarih olarak yeni bir eser değil, ancak edebi eserler her dönemde yeniden okunabiliyorsa kıymetlidir.

Uzun, dolambaçlı, zor anlaşılan karmaşık cümleler yer almıyor öykülerde. Gereksiz bir kelime olmadığı gibi eksikliği hissedilen kelime de yok, yerli yerince, gerektiğinde, özenle seçilip işlenmiş kelimelerle kurulmuş. Sadece "us" kelimesi için okurken biraz uyumsuzluk hissettiğimi söylemeden de geçemeyeceğim. Kısa, keskin ve keskin cümleler kuruyor yazar, bazen tek kelimeye bile yoğun anlamlar yüklemiş. Kısa cümlelerle oluşturulmuş, müzikalitesi yüksek, şiirsel bir ritim hissedilir Karaçalı'nın dilinde.

İsimleri olmayan, ancak iki öyküde sadece baş harfleriyle anılan kahramanlarla kurulmuştur öyküler. İsimlerin olmayışı kahramanları daha çok içselleştirmemizi sağlayan bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Kendini hemen açmayan, ama anımsatan, çağrıştıran, zengin içerikli öykülerdir. Doğa tasvirleri de oldukça canlı ve gerçekçidir, kahramanların ruh hâllerine uygun bir atmosfer oluşturacak şekilde yer almıştır.

Kitapta on öykü yer alıyor. Kahramanın içsel yolculuğu, kendisiyle hesaplaşmaları, öğrenilenlerin gerçek hayatta karşılığının bulunmadığı zamanlardaki isyan duygusu, okuru derinden yakalıyor. Yazar ve okuru o noktada bütün kılıyor, çünkü öğrendiğimiz idealist bakışın gerçek yaşamda karşılığı olmayışının sarsıcı hayal kırıklığını hepimiz yaşamışızdır ve yaşıyoruzdur. Zamanla, düzenle, aileyle, toplumla, kendi benliğiyle, yeknesaklıkla, hatta güpgüzel doğanın içinde güzellikle bile çatışması sanatçı kimliğin uyumsuzluğunu gözler önüne sermektedir. Her öyküde başka bir durum anlatılsa da öykülerin ruhuna sinen ortak tema; varoluşsal sorgulamalar, hayatın anlamı ve gerçeğin bir kamçı gibi her an her yerde sırtımıza sert darbeler hâlinde inmesidir.

Yoğun imgelerle anlatılan öykülerin neredeyse hepsinde at imgesi yer almaktadır. Mitolojilerden destanlara, masallardan öykülere değin atın edebiyatımızda ve yaşantımızda çok önemli bir yeri vardır. Yazar, atı özgürlüğün, eyleme geçmenin, umudun, asaletin, onurun, güzelliğin, inancın ve yaşama sevincinin sembolü olarak hareket hâlinde göstererek öykülerine yerleştirmiştir.

Kamçı kitaba da adını veren ilk öyküdür. Öyküde oldukça yoğun imgeler yer alıyor, kişisel bir duyarlılığın temelinde yatanın aslında toplumsal hatta evrensel bir sorundan kaynaklandığını anlıyoruz. Tarihi ve sosyolojik açıdan değerlendirmelere açık bir öyküdür. Derilerinin renginden dolayı yüzyıllarca dışlanan Siyahilerin acısının tensel ve ruhsal hissedilişi at ve kırbaç metaforu ile güçlü bir biçimde hissettiriliyor. İşkence ettikçe kahkahalar atan efendi ile acı içindeki köle, imgesel olarak bin yıllardır yeryüzündeki ezen ve ezilenlerin yürekte bıraktığı bitimsiz çığlıkları temsil ediyor. Kara derili adamların kızgın çölün ortasında maruz kaldıkları işkencenin tasviri, Bilal-i Habeşi'yi ve köleleri onurlandıran çağrısıyla kutlu nebiyi çağrıştırıyor. Anlatıcı o kutlu çağların özlemiyle içinde bulunduğu zamanın kırbaçlarını ruhunda hissetmektedir.

Bir Işık Seli adlı öyküde, izlenen bir filmin etkisindeki kahramanın çağrışımsal olarak düşündükleriyle gerçek yaşam arasında bağ kuruluyor. İnsanların birbirini anlamayışları dil imgesi üzerinden anlatılıyor. Kurulu bir düzen vardır, düzene uymayanlar dışlanır, uyumular hayatları dışındaki her şeylerini kaybetmişler-

Foto. Erdal Baykara

dir, sadece hayattadırlar. Onları uyandırmak ve zulmü fark ettirmek için çırpınanları görmezler bile. Hatta bu dava uğruna çabalayanları da deli sayarlar. O deli de artık akıllanmıştır ve mezarlıkta ölülerle konuşmaktadır, onlara okumayacakları bildiriler dağıtmaktadır. Anlatıcı, davası için uğraşanları Amer karakteriyle özdeşleştirir; deli sanılmalarıyla, dışlanmalarıyla, aykırılıklarıyla, paraya ve kıyafete kıymet vermeyişleriyle benzerler Amer'e.

Mevzilerde; mağarada bir araya gelen arkadaşlar anlatılır. Birbirleriyle kısacık cümlelerle sohbet eden arkadaşların iç konuşmaları uzun ve zengindir. Kendileriyle, yaptıklarıyla yüzleşmekten çok, onları bu noktaya getiren durumlara anlam arama çabası içinde görürüz. Yabancılaşmayı sezinlemişler, çözüm aramaktadırlar. Mağara metaforuyla Eflatun'un felsefi görüşlerine göndermede bulunulurken "Yedi Uyurlar" kıssasını da çağrıştırmak bir etkiye sahiptir. Mağaranın altından suların iniltileri ve uğultuları gelirken tavanından bir parça toprak düşer önlerine. Altın ve üstten bir aşınmanın içinde hayatın çağrısı da vardır, mağara nasıl tavan ve taban arasındaki bir boşluksa kahramanlar da o boşluğun içindedirler. Güvenecek, bağlanacak, tutunacak bir bağ bir öz aramaktadırlar; kendi fark edişlerinin, başkalarınca fark edilmeyişinin haklı ve şaşkın isyanıyla doludurlar. Bu isyan hem kopuştur hem bir tutamaktır. İyi ve kötüyü, bunun sınırlarını, var oluşlarının anlamını sorgularlar. Cevapları bulsalar bir anlam katacaklardır yaşama, ama iyinin ve kötünün net çizgileri yoktur, kavramdan öteye gitmez. Aileleri kanuna ve düzene uymayı, iyi insan olma-

nın ölçütü saymış ve öyle öğretmişlerdir. Oysa gerçek yaşamda karşılaştıkları çok farklıdır. Düzene uymanın yıkıcılığını, her şeye boyun bükmenin ve onaylamanın düşürdüğü boşluğu fark etmişler, kalplerine sığınıp aşk ve öfke ile mevzilenmişlerdir.

Araf öyküsü de bir önceki öykünün tematik devamı gibi, yine ontolojik sorgulamanın, yabancılaşmanın dile geldiği öyküdür. Kahramanı, arayış içindeki bir kadındır. Bütün benliğiyle güvenerek bağlanabileceği bir tutamak aramaktadır. Aidiyet hissi ve toplumsal kabul, fitri bir istektir, fakat her zaman bunu gerçekleştirmek mümkün olmaz, o noktada insan kendini bir arayış rüzgârının içinde savrulurken bulur. İçinde bulunduğumuz düzen bizi kendisine uymaya zorlar, uyamadığında insan zemininin kaydığını duyumsadığı bir kopuş yaşar, topluma yabancılaşır. Sonra bu yabancılaşma, kişinin kendisini de esir alarak kimlik bunalımına iter, arayışlar ve çabalar bir tutamak bulana dek sürer. Kahraman öyle bir yılgınlık içindedir ki, arayışları onu istemediği ve önceden kızdığı durumları bile yapmaya iter. Onları yaptıkça normal görmek için kendini ikna etmeye çalışır. Öyküde doğa da kahraman gibi kül rengidir, gridir yani. Yollar çamur çirkeftir, yapışkan, sıvışık ve kirlidir, ama kahraman bunun ayır-dına sonradan varır. Kendisi kırıldıkça kırılan dalları, içi karardıkça kararan yüzleri fark eder ve tükürür pis resmî yüzlere. Bulunduğu yerde kalmak, ruhuna aykırıdır, olmamak gibidir, işte tam da o yüzden var olduğunu anlamak için yola çıkılmalıdır.

Uluçmar; çınar ağacında görünmez bir kuşun ötme-

siyle başlıyor, okur da kuş sesinin ve çınar yapraklarının uğultusunda kendini Ahır Dağı'nın eteklerinde bir su kenarında buluyor. İnsan çocukluğunu mekânla bütünleştirmiştir, o mekânlara yeniden uğradığında belleğinde anıları canlanır, zihne o zamanlardan eklenen büyüyünce çözeceğini sandığı gizemler vardır. Dedenin özlediği kayıplar ve kayıpların nedenleri, bir tarih bilinci içinde sıralanır belleğine, yeni bir anlama bürünür. Osman Gazi'nin rüyasındaki çınar ve vatan, ululuk anlamında simgesel olarak bütünleşmiştir. Büyüdüğündeysse dikkatle bakılan noktadaki o gizemin, anlamak eyleminin saldırdığı yoğun bir hüznü olduğunu fark eder. Dedesi gibi bakmış ve artık onun hissettiğini hissetmiştir.

Zincirler'de çocuklukla kurulan bağ devam etmektedir. Şehrin tasviri yine kahramanın psikolojisiyle uyumludur; karanlık, sinsi, cadı kazanı gibi kaynamaktadır. Kitapların dolduramadığı başka bir boşluğun bilincine varmıştır kahraman. Yılan metaforuyla insanın içindeki nefis sembolleştirilmiştir. Soğukluğuyla da tanımlanan yılan, ilk insanlardan olan Âdem ile Havva'dan beri insanları ayartıcılığıyla bilinen şeytanı temsil eder. Kıyamet sahnesinin tasviri eşliğinde nefisle mücadelenin anlatıldığı öyküde, tasavvufi bir havanın solunduğu anlaşılır. Nefsi öldürmek değil ıslah etmek esastır. Uykunun iyileştiriciliğine sığınmak isteyen kahraman, uyanırken de acısını ve şiddetini hissettiği tokatla sabah namazına uyandırılmıştır aniden. Abdest alarak ibadete yönelerek bu tokadın acısı dindirilir.

Alnında Bir Avuç Kor, şiirsel anlatımın yoğunlukla hissedildiği en güzel öykülerden biridir. Günün vakitleri içinde değişen, dönüşen, sorgulayan, bir anlam arayan, insanlarla çatışan ve içine yönelen kahramanın nahif bir aşkı dile getirişine şahit oluruz. Düşle gerçek, günün vakitleri arasında bölüştürülmüş ve iç içe geçmiştir. Her nesnede sevgiliyi gören kahramanın alnındaki ateş, hem gerçek anlamıyla hastalığın yol açtığı ateş hem de aşk ateşi olarak mecazi anlamda kullanılırken aşk da aynı şekilde beşeri ve ilahi aşk olarak anlaşılabilir şekilde ele alınmıştır. Kahraman, bedeninin varlığını hissederek somutlaştırmak istiyor aşkı, fakat düş yanı ağır basıyor. At sembolü bu öyküde de yoğun olarak kullanılmıştır.

Aramızda Dağlar Yok'ta kahraman, aynı mekânda aynı işleri yaparak, aynı olayları anlatıp aynı yerinde aynı coşkuyla gülerken devri daim eden bir grup arkadaşın tekrarlar içindeki mutlu olma ve anlam arama çabasını sorgulamaktadır. Uzun bekleyişlerden sonra birgün kendisine gelen kart-mektuptaki bir cümleyle olmak istediği ortamı ve mekânı bulmuştur. O bir cümleyle anlar ki, kendisi de tekrarları arzuluyor, kendisi de mutlu oluşlarına şaşırdığı o posta dağıtım

memurları gibi düşünmektedir; aslında tekrar eden şey, sadece dostluğun güvenilir ortamıdır, usanmak dostsuz kalmış yalnızların bilincidir. Yalnızken sınırsız görünen yeryüzü, dostlarla olunca cebe sığacak kadar küçülmektedir. Koku imgesi, toplumdaki kötü değişimi temsil etmektedir.

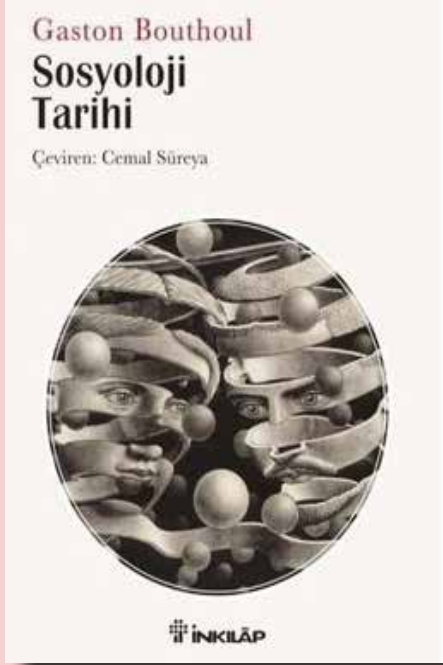
Sen Olmayınca, zıtlıklarla örülmüş bir öyküdür. Doğayla bütünleşen bir bilincin bahar güzelliğini bile kendindeki zıtlıkla açıklamasını, iç ve dış dünyanın tenakuzunu gösteriyor. Sürgün olmak acıdır, ama eylem bilinci vermesiyle güzeldir; her çiçekte zakkum tadı bulmak, ayrılıkta kavuşmanın lezzetini umut etmek yaşama gücü vermektedir. Tarihi yapılarla kurulan özdeşimle kaybedilmiş sevgiliye duyulan sonsuz hasret dile getirilmektedir. Sevgili bir insan olabileceği gibi peygamberimiz olarak da düşünülebilir; çünkü yalnızlıktan boğulduğu kentte rastladığı bütün izler, kitabeler, türbeler, köprüler, medreseler, imaretler, kütüphaneler İslam uygarlığının izleridir. Sevgiliye öyle hasrettir ki, tabiatı meydana gelen güzellikleri dile getirmekten utanır kahraman. Her güzellikte ağılu bir tattır ancak duyumsanan.

Sağanak öyküsü, bilmenin, fark edişin, insanı nasıl değiştirdiği ve mutsuz ettiği üzerine kurgulanmıştır. "Bildiklerimi bilseydiniz, hiç gülmez hep ağlardınız." hadisi şerifi temel alınmıştır. İçeri kapanmakla dışarı çıkmak arasında bocalayan kahramanın kendisiyle konuşmaları, bilinç ve bilinçsizlik izleği üzerinden akıp gider. Schopenhauer'ın "Bilgi her zaman mutluluğu getirmez, aksine bilgi artıca ıstırap da artar." sözünü doğrularcasına mutlu olmak için öne sürülen bütün uğraşların boşunallığı anlatılır. Hayat güzeldir, duru gökler, tomurcuklar, göveren ekinler, doğan güneş yaşam enerjisi sunarken herkes gibi eğlenmek mutlu olmak varken "Neden bu her yerde kan görmek?" diye soruyor kahramanın iç sesi. İçteki çürümeyi fark ettikten sonra, artık geriye, eski gamsız hâllere dönülemez diyor kahraman. Her şeye rağmen umut etmek, umuda sarılmak ve eyleme geçmek için hazırlanır kahraman ve bir yol bulmak üzere çıkar.

GASTON BOUTHOU'UN “SOSYOLOJİ TARİHİ” ÜZERİNE

■ Erdal ŞAHİN

Giriş:

Sosyoloji felsefe ve tarih gibi bilim dalları ile karşılaştırıldığında en genç bilimlerden sayılır. Bu bilim dalıyla uğraşanlara sosyolog denir. Sosyolojinin sistemleşmesi kurumsallaşması ve kendini felsefeden sıyrarak bağımsız bir bilim haline gelmesi 19. Yüzyılın ortalarında gerçekleşmiştir. İlk defa Agoste Comte (1839) tarafından kullanılan sosyoloji kelimesi Latince “socio” (toplum) ve Grekçe “logie” (bilim) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Kavramsal olarak ve bir bilim disiplini olarak sosyolojinin tarihi böyle olsa da aslında sosyoloji; bir gerçek olarak, bir vakıa olarak insanlık tarihi kadar eski bir kanundur, bir durumdur. İnsanoğlu toplum hâline geldiğinden itibaren ortaya çıkmıştır.

Sosyoloji dilimize önce “ilmi ictimai” ve içtimaiyat olarak çevrilmiştir. Günümüzde toplum bilim olarak Türkçeleştirilse de bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de “sosyoloji” olarak kullanımı rağbet görmektedir. Etimolojik anlamıyla sosyolojiyi toplumsal olanın bilimi olarak nitelendirebiliriz.

Sosyolojinin Konusu: Bir sosyal bilim olan sosyoloji, diğer konulardan hem konusu ve hem de alanı itibarıyla farklılık gösterir. Sosyolojinin konusu insan ve toplumlardır. Toplumu ve orada meydana gelen sosyal

olayları gelişmeleri inceler. Toplum içinde ortaya çıkan sosyal ilişkileri sosyal olayları sosyal kurumları sosyal yapıları ve bu yoldaki gelişmeleri kendine konu edinir.

Sosyoloji toplumsal hayatın bilimidir. Toplumsal hayat iki veya daha fazla insanın bilinçli ilişkileriyle ilintilidir. İnsanlar arası ilişkiler, herhangi bir biçimde irtibat halindeki birden fazla insan gurupları ve bunlar arasındaki olup bitenlerin tümüdür. Bu sonsuz ilişkiler ağından toplumsal olaylar, (somut-özel) olgular, (soyut-genel) kurumlar, gruplaşmalar meydana gelir. Toplumsal hayatın bu karmaşık ve dinamik yapısını anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyolojiyi toplumsal ilişkilerin ve bunların örgütlenme biçimlerinin bilimsel açıdan incelenmesi olarak da tanımlayabiliriz.

Konulara yaklaşım biçimi olarak sosyoloji diğer sosyal bilimlerden farklı bazı özelliklere sahiptir. Toplumsal olay ve olguları inceleyen sosyoloji bireyle ilgilenmez tek tek bireylerin sorunlarıyla değil toplumsal sorunlarla ilgilenir olması gerekeni değil olanı olduğu gibi inceler. Bu yüzden sosyoloji ahlak, hukuk, din gibi bireylerin nasıl davranması gerektiğine ilişkin kurallar koymaz. Bu anlamda kural kuyucu, değer hükmü verici yani (normatif) değil, objektiftir. Diğer sosyal bilimler toplumsal hayatın farklı yönlerini ayrı ayrı incelerken sosyoloji toplumu bir bütün olarak ele alır. Bütünü oluşturan öğeler arasındaki ilişkileri araştırır. Olayları sebep sonuç akışı içinde inceler ve bunu yaparken de kendine özgü yöntemleri vardır.

Sosyoloji Tarihi:

Türkçeye Cemal Süreyya'nın kazandırdığı Sosyoloji Tarihi isimli 126 sayfalık kitabı üç temel bölümden oluşur. Yazar birinci bölümde “Sosyolojinin doğuşu ve habercileri” ikinci bölümde: “modern sosyolojinin doğuşu” üçüncü bölümde ise “sosyolojinin bu günkü konumları”, ana konu başlıklarıyla ve bunların altında çok farklı değişik başlıklarla sosyoloji tarihini değerlendirmeye çalışıyor.

Yazar, ilk bölümde **Sosyolojinin Doğuşu ve Habercileri** konu başlığı kapsamında sosyoloji bilimini sistemleştiren, bu bilim dalıyla ilgili fikir yürüten eski ve yeni teorisyenleri ve bu pek çok ismi, görüş ve eserleriyle birlikte inceler. Yazar, bu ilk bölümü de kendi içinde üç bölüme ayırmıştır. İlk bölümde eski çağ ve orta çağ sosyolojisine, ikinci bölümde modern çağ sosyolojisine ve üçüncü bölümde de çağdaş dönem sosyolojisine ilişkin farklı sosyolojik anlayış ve görüşleri,

fikirleri, tezleri gözler önüne sermeye çalışır.

Yazar, sosyolojinin ilk temsilcilerinin Grek filozofları, sofistler olduğunu söyler ve bunların daha çok karşıtlarının yapıtlarında onlar hakkındaki yargılarından tanındığını söyler. Zira Platonun Protegora'sından, Aristofanesin Bulutuna kadar bu yapıtların hepsi de sofistleri aşağılamak ve onları alaya almaktan bahseder. Sofistlerin düşünceleri tamamen Yunan site devletindeki filozofların zıddıdır ve bu zıtlıktan sosyoloji ortaya çıkmıştır. Zira sofistlerin eleştirileri, düşünürlerin dikkatlerini uyarmış ve onları toplumsal olaylara yöneltmiştir. Yazar daha sonra eski, orta ve yeniçağdaki birçok filozof ve düşünce adamından ve onların sosyoloji ile ilgili görüşlerinden, katkılarından bahseder. Bunlar arasında Platon, Aristo, Tukidides, Aziz Agostinus, ibni Haldun Machiavelli, Hobbes, Descartes, Spinoza, Adam Smith, Condorcet, Kant j. Rauseau, Vic, Monteguiev vb. birçok eski yeni isimler sayar.

Yazar kitabının ikinci bölümünde **"sosyoloji sistemleri"** ve **"sosyoloji okulları"** şeklinde iki ana başlık üzerinden sosyolojiyi irdeliyor. Sosyoloji sistemleri konu başlığı altında Auguste Comte (1798,1857) Stuart Mill (1844,1873) Marks (1818,1883) Herbert, Spenser, Nietzsche'den oluşan beş Avrupalı filozof ve fikir adamının sosyolojiye olan katkılarına değiniyor. Sosyolojiye bunlar üzerinden bir noktaya varmaya çalışıyor. Yazar sosyoloji bilimini bunların görüş ve fikirleri neticesinde bir sisteme kavuştuğunu belirtiyor.

Sırasıyla bu düşünürlerin bu konudaki görüşlerine, etkilerine geçecek olursak:

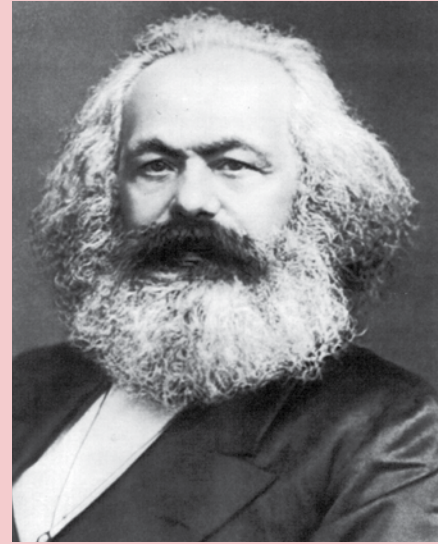

Auguste Comte: Modern sosyolojinin hem kurucusudur hem de bu kavramı ilk kullanan kişidir. Comte Voltaire'nin metafiziğe karşı duyularından etkilenmiştir. Sosyolojiyi, tanrı bilimi ve fazla iddialı söz oyunları olarak gördüğü felsefi kurguya karşı çıkarmayı düşünür. Bu konuda şöyle der; "Kimse Apollo'nun yâda Minerva'nın yaşamadığını mantık yoluyla kanıtlayamamıştır. Descartes'in felsefeyle tanrı bilim arasında hâlâ sürüp giden bağları koparması gibi Comte de sosyolojiyi metafizikten ayırmıştır. Comte'den sonra metafiziğin yadsınması sosyolojinin temel özelliği olacaktır."

Yazar diyor ki Aziz Agostinos'tan bu yana hiçbir sosyoloji öğreticisi pratikte Marx kadar şanslı olmamıştır. Ve ekliyor Marx'ın fikirleri otoriter yâda demokratik nitelikte iki biçim altında resmen birçok büyük devletin yönetim üzerine yerleşmiş bulunmaktadır.

Eleştiri: Metafizikten, tanrı bilimden yâda dinden, adına ne denirse denilsin bundan arındırılmış ya da bununla ilintisi kesilmiş bir sosyoloji eksik ve sakat bir sosyoloji anlayışıdır diye düşünüyorum. Zira toplumlar üzerinde dinin etkisi yadsınamaz ve dinden soyutlanmış bir sosyoloji anlayışı ideolojik ve eksik bir anlayıştır. Kaldı ki din sosyolojisi diye sosyolojinin çok önemli bir dalıdır. Stvart Mill de liberal bir sosyologdur. Sosyolojiye liberal anlamdaki bir yaklaşımda bulunur ve bu noktada bir açılım getirmeye çalışır. O düşünce özgürlüğünü her şeyin üstünde tutar. Mill aynı zamanda Comte ve pozitivizme karşı normatif görüşleri yadsımıştır. O, otoriter rejimlerin değil bilginler ve bilge kişilerden kurulu bir topluluğun yönetiminin erdemlerine inanır.

Marx ve Tarihsel Maddecilik: Marx, tutumuyla ilk bakışta pozitivist espiye yaklaşır. Comte gibi metafizik sorunları kesinkes rafa kaldırır. Ve toplumsal olguları incelemekle yetinir. Marx'ın Kapital adlı eserinde gerçek anlamıyla sosyolojinin yine de ikinci derecede yer tuttuğunu görürüz. Onun gözünde birinci planda ter tutan konu iktisadi ilişkilerdir ki bu başka bir araştırma konusudur.

Karl Marx'ın yöntem ve sosyolojinin ana çizgileri şunlardır:

Marx Hegel'in tezden çıkıp antitezden geçerek senteze ulaşan tek yönlü gelişiminin yerine daha karmaşık bir etkiler ağı getirir. Ona göre her toplumun içinde çatışmalar

ve karşıt görüşler vardır ve sayıları çoktur. Bu karşıtlıkların ulusal ya da dinsel rekabet gibi bazıları süreli olarak dünyayı kana bulamıştır.

Marx bu arada bütün toplumsal çatışmalar içinde en önemlisinin sınıf kavgası olduğuna dikkat çekmiştir. Marx'ın sosyoloji anlayışının temelinde sınıf çatışması ve ekonomi vardır. Fikir ve görüşler bunlar üzerinde şekillenir.

Yazar diyor ki Aziz Agostinos'tan bu yana hiçbir sosyoloji öğreticisi pratikte Marx kadar şanslı olmamıştır. Ve ekliyor Marx'ın fikirleri otoriter yâda demokratik nitelikte iki biçim altında resmen birçok büyük devletin yönetim üzerine yerleşmiş bulunmaktadır.

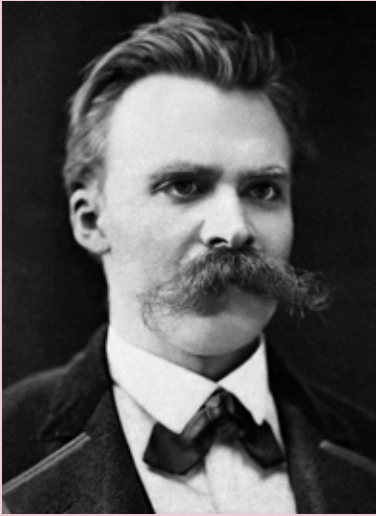

HERBERT SPENCER: Spencer da Auguste Comte gibi sosyolojiyle bilimlerin bütünü kullanılarak bir yapı kurmaktadır. Onun sosyolojisi birleşimci ve ansiklopedik bir niteliktedir. Ancak onun fikri, evrim kavramını bütün alanlara yaymaktır. Zira bu kavram onun döneminde

Darwin ve Lemark'ın çalışmalarından sonra felsefenin temeli sayılır olmuştur. Kısası onun bir evrim yasası vardır. Spencer, toplumların genel bir evrim yasasını bulmaya çalışır. O, bu konuda iki tip toplum düşünür:

1-Zorun ve gücün egemen olduğu askeri tip (feodalite) toplum.

2-Bilginlerin, sanayicilerin, mühendislerin egemen olduğu ve iş bölümü esasına dayanan sanayi toplumu.

NIETZSCHE: Nietzsche gerçek anlamda bir sosyolog olmamakla birlikte toplumsal ve siyasal düşüncede çok önemli bir rol oynamıştır. Nietzsche, ortaya koyduğu düşünceyle tamamen dine karşı bir tutum içine girer ve dini olan her şeyi reddeder. O, "tanrı ölmüştür" sözüyle bunu ifade eder ve

kendince yeni bir anlayış, yeni bir insan modeli oluşturmaya çalışır. O, kitlelerin en ufak bir duraksamaya yer kalmadan daha iyiler lehine feda edilmesi gerektiği ilkesini koyarak aristokrat bir ahlakın savunucusu olmuştur. Ona göre tutkularınızı baskı altına almamalı, insan tamamen serbest olmalı, yani nihilist olmalı.

Yazar kitabının ikinci bölümünün ikinci konusunu sosyoloji okullarına ayırmıştır. Bu kapsamda psikoloji okulu, mekanik ve biyoloji okulları, pareto ve okulları, ırk ve ayıklanma öğretileri, antropoloji ve etnoloji okulları şeklinde farklı konu başlıklarıyla sosyoloji okullarına değinir. Yazarın kitabında yer verdiği ve birbirinden farklı olan bu okulların hepsinin ortak yolu şudur:

1-Hepsi de kendilerince en önemli olan ögenin peşindedir

2-Bu öğelerin her birini dalgalanma içinde olabileceğini kabule pek yanaşmazlar.

Oysa bugün belirleyici olan öge yarın konjonktürün ve yeni durumların bir gereği olarak ikinci derecede bir öge hâline gelebilir.

Psikoloji Okulu: bu okulun en önemli temsilcisi Gabriel Terde'dir. Terde psikolojiye biyoloji karşısında bir üstünlük tanır. Ona göre tekrarlanmış bireysel zihin süreçleri toplumsal olguların temelini açıklar. En önemli iki olgudan biri yaratmadır ve bu tam anlamıyla bireysel bir olgudur. Teknikleri olduğu gibi yeni kuramları da o öğretir. İkinci önemli olgu öykünmedir. Bir toplum birbirine öykünen bir insan topluluğu olarak tanımlanabilir.

Terde'ya göre belli başlı iki öykünme çeşidi biçimi vardır. Kuşaktan kuşağa geçen gelenek öykünmesi ve çağdaşlar arasındaki öykünme. Psikoloji okulunun farklı temsilcileri arasında halkların psikolojiyle uğraşan eğilimler de var. Bunlar Johann F. Herbert, Lazaros, Faville vb. Nihayet Freud ve Adlerin psikoloanalitik okulları da psikolojik sosyolojiye önemli katkılarda bulunmuştur.

Mekanik ve biyoloji okulları: Yazar bu okulun temsilcileri arasında İbni Haldun ve Hobbes'i sayar. Bunların yanı sıra bunların zıddı bir düşünceye sahip olan 18. yüzyıl düşünürlerinden Descartes, Spinoza, Graius, Malebranche gibi kişiler var. Bunlara göre bir toplum bütün maddi ve manevi belirtileri bir devinimsizlik yasasına göre yönetilen bir denge sistemidir. Her türlü zorunluluk da mutlak doğru fikrini yadsırlar. Onlara göre neden ve etki kavramlarının yerini değişken ve işlev kavramları almalıdır.

Yazar bu bölümün son konuları olarak "Pareto okulları", "ırk ve ayıklama" ve "Antropoloji ve Etnoloji okulları" konu başlıklarıyla kısaca bunların temsilcilerine fikir ve düşüncelerine ayrıca etkilerine değinerek başka bir konuya geçiyor.

Kitabın üçüncü ve son bölümünde de yazar **sosyolojinin bugünkü konumuna** birçok başlık açarak değinmeye çalışıyor.

Kitap aslında bir derya olan sosyoloji bilimine küçük bir katkı, bir giriş niteliğinde bir eserdir. Bu anlamda eksik olmakla birlikte istifade edilebilecek noktaları da yok değildir.

PAVLUHA DEĞİRMENİ VE PAVLUHA OLAYI

■ Mürsel SÜMER

Foto: İskilip Belediyesi web Sitesi

Pavluha Değirmeni, İskilip'te Onaçağzı denilen bölgede, Tosya yolu ile Doğangir Köyü yolunun kesiştiği yerin birkaç yüz metre aşağısında, yüzümüzü çayın akış yönüne çevirirsek Meydan çayının sağ tarafında yer alır. Pabuccu soyadlı aileye aittir. Biz ilkokul ve ortaokul öğrencisi iken değirmen çalışır durumdaydı. Ülkemizde un fabrikalarının çoğalmasıyla onlarla rekabet edemeyerek -diğer un değirmenleri gibi- iş yapamaz hale gelmiş ve daha sonraları da bakımsızlıktan harap olmuştur.

Değirmenin adına Pavluha denilmesinin sebebi şimdiki değirmen yapılmadan önce bulunduğu yerde un fabrikası olmasından dolayıdır. Şehir halkı o zamanlar yeni duyduğu fabrika kelimesini söylemeye dili dönmediğinden, kelimeyi İskilip ağzına uygun bir şekilde değiştirmiş ve Pavluha olarak söyler olmuştur. Fabrika kelimesi İtalyanca'dan Türkçe'mize girmiş, İskilip ağzında da Pavluha şekline dönüşmüştür.

Pavluha Olayı'nın Aslı

Ermeni asıllı bir Osmanlı vatandaşı 1910 yılında İskilip'e gelerek şimdiki Pavluha değirmeninin olduğu yere zamanın şartlarına göre modern bir un fabrikası yaptırır. Burada elde edilen un önce İnebolu'ya oradan da gemilerle İstanbul'a sevk edilmektedir. Un fiyatları İstanbul'da İskilip'e göre çok yüksek olduğundan büyük paralar kazanmaktadır. Fabrika diğer un değirmenlerinden kat kat fazla buğday öğütüldüğünden büyük miktarda buğdaya ihtiyacı vardır. Yeterli buğdayı elde edebilmek için buğday üreticilerine piyasa değerinin üstünde bedel öder; bu da çevrede buğday fiyatlarının yükselmesine sebep olur. Buğday fiyatlarının yükselmesi üreticileri memnun etse de tüketici olan çoğunluğu rahatsız eder ve halk fabrikaya karşı hoşnutsuzluk belirtirleri göstermeye başlar. Araya durumdan yararlanmak isteyen menfaatçiler girerek ahaliyi kışkırtır ve galeyana gelir. Toplanan kalabalık bir gece un fabrikasını yıkarak kıymetli mallarını yağma eder; işe yaramayan enkazı da uzak yerlere götürerek gizler. Aynı gece fabrikanın bulunduğu alan ekilerek fasulye bahçesi haline getirilir.

Fabrika sahibinin şikâyeti üzerine ahaliyi toplu harekete kışkırtan kişiler bulunur. İş adliye intikal eder. Çorum adliyesinde yapılan duruşmalar sonucu elebaşılara ge-

rekli cezalar verilir ve mahkeme de böylece sona erer.

Olayın kısaca özeti bu; ancak davanın mahkeme safhasındaki bir bölümünün hikâyesi halk arasında şaka ile karışık ve abartılı bir şekilde şöyle anlatılmaktadır.

Olayın Halk Arasında Anlatılan Şekli

Dava mahkemeye intikal ettikten sonra hâkim olay yerinde keşif yapmaya karar verir. Mahkeme heyeti Çorum'dan İskilip'e, yıkılan fabrikanın bulunduğu yere gider. Ortalıkta ne fabrika ne de enkaz vardır. Eskiden fabrikanın bulunduğu alan boş bir bahçe durumundadır. Bilirkişi olarak seçilen İskilipli üç ihtiyar da oradadır.

Hâkim, bilirkişi olarak seçilen ihtiyarlardan birine doğru söyleyeceğine dair yemin ettirir ve sorar: "Burada eskiden un fabrikası varmış, doğru mu, sen burada fabrika gördün mü?" İlk şahit ayağını yere vurarak şöyle cevap verir: "Ben bu toprağa bastım basalı burada fabrika görmedim hâkim bey." Hâkim, ikinci şahide de yemin ettirdikten sonra aynı soruyu sorar. O da elini kalbini üzerine kor ve : "Bu can buraya girdi gireli, burada fabrika maprika görmedim." der. Hâkim, üçüncü şahidi çağırır, yine aynı şekilde yemin ettirir: "Sen ne diyorsun, sen gördün mü, fabrika var mıydı burada?" diye sorar. Üçüncü şahit de önce sağ elini kalbinin olduğu bölüme kor, sonra da sol elini göğsünün sol tarafına götürür ve: "Olmuşu da bu, olacağı da bu, hâkim bey." der.

İhtiyarların bu yalancı şahitliğinden sonra mahkemenin berat kararı verdiği söylenir.

Aslında üç şahit de yalan söylememiş sadece olayın içine biraz hile katmışlardır.

Birinci şahit keşif yapılmadan önce giydiği ayakkabıların içine biraz toprak koymuş sonra ayakkabılarını giymiştir. "Ben bu toprağa bastım basalı burada fabrika görmedim." derken eskiden fabrikanın olduğu zemini değil ayakbısının içine koyduğu toprağı kastederek yemin etmekte yani yalan söylememektedir.

İkinci şahit keşif yapılmadan önce tam kalbinin üstüne gelecek şekilde elbisesinin altına canlı bir kuş gizlemiş." Bu can buraya girdi gireli, burada fabrika maprika görmedim." derken kendi canını değil o kuşu kastetmiştir. Onun ifadesi de yalan değildir.

Üçüncü şahit de önceden göğsünün sol tarafına, elbisesinin altına olmuş bir armut koymuş; göğsünün sağ tarafına, yine elbisesinin altına da ham bir armut yerleştirmiş. Tabii bunlardan hâkimin haberi yok. Şahitlik sırasında : "Olmuşu da bu, olacağı da bu hâkim bey." derken önceden göğsüne yerleştirdiği armutlar üzerine yemin etmiştir. Şahidin göğsünün üstüne iki armut yerleştirdiğini bilmeyen hâkim ise onun bu sözlerinden: "Diğer şahitleri desteklediği, eskiden orada fabrika olmadığı, olanın bitenin bundan ibaret olduğu" anlamını çıkarmıştır.

Üç şahit de kendilerince yalan yere yemin etmemiş, sadece hâkimi kandırmış oluyorlar. Artık şahitlikleri öteki dünyada ne kadar kabul görür orasını Allah bilir!

Foto: Erdal Baykara

YAYLANIN ESKİMEYEN TÜRKÜSÜ VE AZİZ COĞRAFYASI: ERZURUM

■ YAŞAR BAYAR

78

Şehir Defteri
Eylül 2021

Kardeş Şehirler

/ Bir Şehri Sevmek Aşka Sebep Aramaktır /
A. Hamdi TANPINAR

Her Şehir Biraz İnsan Demektir Aslında

İnsan, dünyayı değiştirirken ve kendine sınırlar koyarken esas görevi dünyayı güzelleştirmektir. Bu arada insanın dünyadaki serüveni, kendine bir mânâ, bir ad arayışından başka bir şey değildir. İnsan kendisini bir ideâle ya da bir şehrin hizmet yörüngesine sokarak bir anlam kazanmıştır.

Şehirlerse, medeniyetin beşiğidir; medeniyet şehirde doğar, yine burada kök salar. Maalesef artık günümüzde insanı ölçü alan şehir tasavvurumuz kayboldu. İnsana dâir hasletler ölçü olmaktan çıkınca, şehir mekanikliğe ve tek düzeliğe mahkûm edildi. Oysa şehrin de, insan gibi bir iskeleti, bedeni, ruhu ve uzuvları vardır. Her şehrin miras olarak devraldığı bir kültürü ve kendisine has bir mimarisi vardır. Bir şehrin kültürü ve mimarisi, o şehre bir "ruh" verir. Bu yüzden her şehrin bir ruhu vardır; şehirler, tıpkı insanlar gibi ruhlarıyla

yaşarlar. Günümüzde, şehirlerimiz ruhlarını kaybetmektedir. İnaniyoruz ve gayretimiz odur ki, hafızamızın yoklanması, yeniden hayatîyet kazandırılabilmesi de yine bu şehirlerimizde olacaktır.

Fark Etmek Zorunda Olduğumuz Gerçek: Şehrin Yerlileri

Yörede bir şehir kurmayı tasarlayan ve varsa o bölgede bu şehri kuran iradenin sahibi şehrin yerlisidir. Yerli insan şehre kimliğini, kültürünü, dünya görüşünü, eğilimlerini, rengini verir. Aidiyetlerinden, mensubiyetlerinden sağlam çiviler çakar o şehrin zeminine. Kendine benzetir. Kendine benzetmek için olağanüstü çabalar harcar. Arzın bomboş, insansız bir yöresini yurt edinmek tabiata karşı bir mücadele sonunda mümkündür. Daha önce başka insanların yaşadığı bir bölgeyi yurt edinmenin yolu ise savaşlar, işgaller, fetihler sonucunda gerçekleşiyor.

Şehir yeni yerlilerini severse büyür, gelişir. Ana dokusunu, hayat damarlarını bozmadan, daraltmadan serpilir, kendini hissettirir. Şehrin dokuları yerlilerinin

genleriyle örtüşür ve hemhal olursa eğer, o şehir yalnız kendi bölgesinin değil bütün dünya tarihinin gözdeleleri arasına girer.

Bu minvalde Erzurum, tarihî mirasını günümüze taşıyan stratejik bir vatan coğrafyasıdır. Erzurum, mensup olduğu medeniyetin en mümtaz numunelerinin, modellerinin rahmini oluşturur. Şehir yüzyıllardır intizar ettiği bir kavmi bulmuş gibi seviniyor, bağrını onlara hasretle açıyordu sanki. O kavim de terk edip geldiği anayurdunun kokusunu almıştı bu şehirde. Şehir ve insan birbirine öyle uyum sağladılar ki bu şehrin yerlisi artık onlardı. Şehrin yerlileri Müslümandı. Önce mabetlerini inşa ettiler. Yıllardır oradan buraya göçüp duran bu kavim belli ki artık yerleşmeye, Erzurum'da ikâmete cidden niyetlenmişti. Şehrin güzelim merkezleri mabetlerle ziynetlendi. Onlar muvahhidlerdi. Anadolu toprağında Selçuklu'dan sonraki ilk selatin yapı Ulucami Cuma Mescidi maksadını ziyadesiyle tatmin ediyordu.

Şehrin ovasını ziraat için tarım, sebzecilik, hayvancılık için ayırıyor, yamaçlarını ise mesken tutuyorlardı. Ferah mahalleler böylece doğuyordu: Sultan Melik, Yoncalık, Mahallebaşı, Hasanibasri, Şeyhler, vs... Osmanlı ile birlikte uluslararası bir önem ve değer kazanan Erzurum'un çarşıları, hanları oluştu. İpek Yolu'nun bu vazgeçilmez istasyonuydu. Taşmağazalar, Taşhan, Rüstem Paşa Bedesten'ini inşa eden ruh ve irade yalnızca ufuksuz düşünen bir zihniyete ait olamazdı. Alışveriş için değil Erzurum çarşılarında dinlenmek, eğlenmek için dolaşabilirsiniz. Ruh sıkıntılarınıza ilaç teşkil edecek bir mimarî yapıya sahiptir çarşılar.

Erzurumlu hakkında Evliya Çelebi'nin, Tanpınar'ın, Kaplan'ın ifâdelerini bilenler bir şehirde ağaçları söküp yerine asla beton binalar dikmeye kalkışmazlardı. Erzurum ne tropik ne de bir başka iklime özenecek sıkıntılı bir tabiata ve havaya sahip değildir ki kendi dokusunu bozacak zoraki farklılaşmalara kucak açsın. Belki de Erzurum'un ihtiyacı olmayan tek şey bir başka şehre benzemek veya özenmektir. Çünkü her bakımdan kendine yeten nadir şehirlerdendir o.

Erzurum'u Erzurum yapan iradenin topuk izleri kimi taşlar üzerinde hâlâ mevcut. Kimi yapılar da şaşırtıcı incelikteki estetiğin verdiği okşayıcı nefeslerin en şaşmaz tanıkları... Mabetlerin kubbelerine asılı kalmış iç ezanlardan kimi ahenk parçaları da öyle. Çarşıların küçük mescitlerinde ipek yükü taşıyan hamalların alın terleri vardır.

Bir şehrin şemsiyesini kullanmak onun gölgesi altında kendini güvende ve mutlu hissetmek onun toprağına sevdalı olmak bir sorumluluk da gerektirir. Yerlilik bir bakıma bu sorumluluğun gereği bir sahipliktir de. Mensubu olduğunuz şehir size sahip çıkar, sizi gölgeler, orali olmanın imtiyazı, fiyakası ve keyfini yaşarsınız. İşte bu yüzden yerliler onu daha çok korurlar. Kim keyfinin kaçmasını ister ki?

Erzurum'da Evvelzaman

Tarihî olaylar yenilenmez. Yani tarih tekerrür etmez. Meydana geldiği zaman ve mekân içinde bir kez olup, biter. Ancak böyle oluyor diye tarihî olaylara dayanılarak gerçek değerlendirmeler yapılamayacağı da ileri sürülemez. Tarihî olayların ışığından yararlanılarak bugünkü hayatımıza, sosyal realitelerimize bakabilir, giderek bazı sonuçlar çıkarabiliriz. Evet; bugün kahramanlık tarihinin matemli ufuklarına bakmakta olan Erzurum, yaslandığı Palandöken Dağları eteklerinden satvetli tarihinin şanlı ve menkıbe dolu sayfalarını çevirmekte, sanki zaferle neşenin, huzurla sevginin gerçekleştiği mutlu yılların engin ufuklarından tarihi tesellisini aramaya çalışmaktadır.

Erzurum; asırlar boyunca havasının ciyadeti, manzara-sının letafeti, sularının şifa verici taraflarıyla sevilmiş, benimsenmiş; ruhumuza girmek sûretiyle, türkülerimizde, şiirlerimizde, edebiyatımızda yer almış; vatan bekçiliğinde önderlik etmiş ve bu haliyle gönlümüzde büyümüş eski, tarihî şehirlerimizden birisidir.

Bugün bize tarihimizin renkli krokilerini çizmiş, satvet ve azamet yıllarının engin manzaralarını seyrettirmiş, sade ve samimi ifadesiyle, maziye olduğu gibi o füsunkâr kalemiyle aksettirebilme bahtıyarlığına nail olmuş, tarihine bağlı, rüyasına sadık Evliyamızın, ziyaret merkezlerinden biri olan Erzurum; şimdi muazzam ve satvetli tarihinin huşu ile dolu gölgelikleri içinde, geçen asırların yadigârı olan millî ve ruhanî bir hava içerisinde sanki yaşamakta ve geçmişte maruz kaldığı durumun vermiş olduğu hicranla, çektiği hüsrânların belirttiği ıstırapları yenebilmek için, o günlerin tarihinden hız alarak, adeta kendi hayatına sahne olan "Erzurum, Kilid-i Mülk-i İslâm'ın"dan mülhem bir hisle, o da aynen sakinleri gibi bazen "Aziz-i şehir idik..." şeklinde hayıflanmaktadır.

Evvelzaman; Erzurum'da parıldayan âsûde bir yıldızdı. Seferler ve cenklerle geçen hareketli yıllar, asırların içinden kopup helezonik bir vakumlamayla kutlu

kubbelerin altında toplanırdı. Rûhanîyetli toprağın da yatan mânâ erleri için ölümü bir mükâfata dönüştüren ve onlara “bir evliya talihi yaşatan” mânâ bu olsa gerek. Heybetiyle yükselen, semavatla her an buluşuyormuş hissi veren merkadlerin başucundayken düşünmeden edemeyiz; sandukaların kapakları bir an için açılıp da ecdat rüyalarında mahfuz gülbanklar, naralar, tekbirler ve tehliller bu berrak sessizliğin kristal çehresini damar damar çatlatır mı bilemiyorum. Zahirî celâlin dışında ilahî ikram vaki olup nice evliyanın kâmilleri bu şehirde vücut bulmuş ve irşad seccadesine oturmuştur; vatan coğrafyasının maddî zeminini bayındır kılan imâr hamleleri kadar, ruh iklimini zenginleştiren mânevî çabalar da nesiller boyu tesirini sürdüren bir büyük varoluşun eseridir. Abdurrahman Gazi, Habib Baba, Hacı İbrahim Baba, Alvar İmamı Hacı Muhammet Lütfi Efendi, İbrahim Hakkı Hazretleri, Seyyid Hacı Mevlüt Baba, Erzurum eski Müftüsü Hacı Muhammed Sadık Solakzâde, Kadı Darir, Sümmani ve daha nice sayısız mânâ erini; Palandöken Dağları çerçevesinin ülke düzeyinde kayak ve kitle sporları turizminin birlikte geliştirilebileceği doğal kaynaklar, Fidanlık, Uzunoluk, Ilıca Kaplıcası, Dumlu Ilıcası, Pasinler Çermiği ve Madensuyu, Tortum Çağlayanı, Cinis, Avnik, Bardız (Gaziler), Tortum, Ağca, Azort, Üngüz, Hasankale ve Van Kaleleri, Kotarus (Citharizon) Kenti ve Kilisesi, Erzurum, Hınıs ve Pasinler Ulucamileri, Hatuniye Medresesi olarak da bilinen Çifte Minareli Medrese ile Yakutiye, Ahmediye, Kurşunlu, Pervizoğlu, Şeyhler ve Kadioğlu Medreseleri, Erzurum ve İspir Kale Mescitleri, Tepsi Minare (Saat Kulesi), Lala Paşa, Murad Paşa, Gülcü Kapısı (Ali Ağa), Boyahane, Caferiye, Kurşunlu (Feyziye), Pervizoğlu, Derviş Ağa, Gümrük, Bakırcı, Narmanlı, İbrahim Paşa, Şeyhler, Cennetzade, Topal Çavuş, Çarşı (Tuğrul Şah), Arslan Paşa, Sivaslı, Süleyman Han ve Bardız Camileri, Emir Saltuk (Melik Gazi), Karanlık, Gümüşlü, Cimecime Sultan, Rabia Hatun, Mehdi Abbas (Emir Şeyh), Evreni, Söylemez Ana, Söylemez Baba, Mısri Zinnun, Ferruh Hatun, Gülperi Hatun Kümbetleri, Taşhan (Rüstem Paşa) Kervansaray, Gümrük, Cennetzade, Kamburoğlu ve Hacı Bekir Hanları, Boyahane, Lala Paşa, Kırk Çeşme, Murad Paşa ve Saray Hamamları, Çobandede, Derviş Ağa ve Küpeli Köprüleri, Aziziye, Mecidiye, Kiremitlik Tabyaları, Erzurum Arkeoloji, Çifte Minareli Medrese ve Erzurum Kongresi Müzeleri küllî bir rüyânın cüzleri olarak, mukimlerinizi rengârenk düşlere sevk etmektedir.

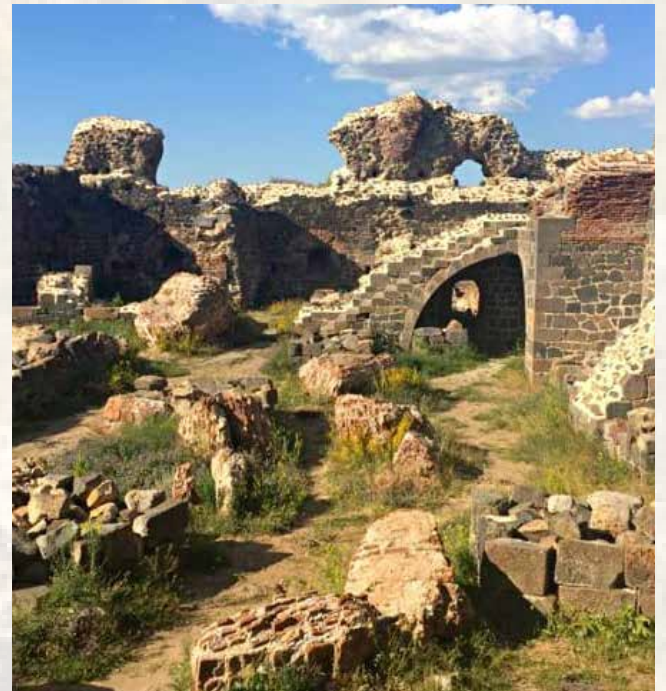
Etrafındaki çam ve akasya ağaçlarının hışırtısı, Palandöken’in tatlı esintileri, rüzgârlı yamaçları, taş evleri ve parkları, kol kola yaşayan çarşı, pazar ve dükkânların dipdiri nefesleri, Taş Mağazalar; Kavaflar, Oltu Taşı İmalatçıları, çeyizciler, kuyumcular, attar’larla gelecek zamana gülümsemekten hiç geri durmamaktadır.

Örtüye Bürünen Son Sözler

Şehirler ancak yaşadığı mekânlara azamî çıkar sağlayacağı nesne gözüyle bakmayan hemşehrileriyle birlikte değişir ve değişip yenilendikçe de hemşehrileri ile birlikte yaşamaya devam eder. Şehrin suyunu, toprağını, havasını, tarihini, doğal çevresini, evlerini, sokaklarını, anıtlarını, fabrikalarını kendi parçası olarak gören hemşehriler, yaşanan aktif sanatı ve inancı şehre taşıyarak; küllenmiş insanî duyguların yeniden canlanmasına öncülük edebilir.

Yeter ki Erzurum; Erzurumlu olmak sevdası ile yola çıkan kendi şehirlilerine kavuşsun. Erzurum şehri için endişesi olanlar bilmelidirler ki bu endişe, mensubu olduğumuz medeniyet tasavvurunun zamanımızdaki hayatıyeti için duyulan endişedir ve bu yüzden çok asil ve mukaddes bir ruh halidir. Erzurumlu olmak demek, bu şehri inşa ve imâr eden medeniyet tasavvurunun bilmek ve bunun asırlar boyu hayata geçirilmesi ile oluşan binlerce hatırayı paylaşmak demektir. Bilgi ölçeğinde gerçekleştirilen bu merhale, Erzurum gibi bir şehir için asla kâfi gelmez, Erzurum’a ait bir şehirli olmak için bu şehirdeki mânevî havayı teneffüs etmek, duygu ve zevk sahasında da eski Erzurumluların devamı olan yeni bir Erzurumlu olmak icap eder.

Erzurum; şu son zamanlarda, artık serviliklerde yatan ve meleklerle dost, eski Erzurumluların bilgisi, görgüsü, edebi ve zevki ile teçhiz ve tezyin edilmiş yeni ve genç şehirlilerini bekliyor. Bu yeni Erzurumlulardır ki kendi köklerine sadık kalarak bu şehri gelecek zamanlara taşıyabilir ve dolayısı ile mensup oldukları medeniyetlerinin diriltici sesini, Erzurum mekânları üzerinden bu sese her zamankinden daha fazla muhtaç olan insanlığa duyurabilirler.

DOĞMAK MI? DOYMAK MI? SEVMEK Mİ?

■ Dr. Fazıl ÖZDEN

Foto: Erdal Baykara

Yıllar önce Barış Manço şarkısında sormuştu; “hemşerim memleket nire?” Yine aynı şarkıda verilen “bu dünya benim memleket” cevabını anlamayanlar, sorularının anlaşılmadığını düşünerek “esas memleket nire?” diye soruyorlardı. Gerçek neydi acaba? Soru mu anlaşılamamıştı, yoksa cevap mı? Barış abiye rahmet dileyerek biz de soralım; “Memleket neresidir? Çorumlu derken bir aidiyet ve bağlılık yükleyen, “lu, lü, lı, li” eklerini aldırın, insanları bir şehre bağlayan, ait kılan şey nedir? Doğmak mı? Doymak mı? Sevmek mi?

Her şeyin zıddı ile varlığını güçlendirdiği bu dünyada, “doğmak” ve “doymak” kavramları da güçlerine güç katabilmek için bir birlerinin zıddı olmak gayretine girişmişler kanaatimce. Ben de aralarına “sevmek” kavramını katarak çatışmalarını dolayısıyla güçlerini artırmak itiyorum. “İnsanın memleketi neresidir?” Başka bir soruş şekli ile “bir memlekete ait olmak için ne gerekir?” Ya da günlük hayatımızda tanışma sonrasında en çok kullanılan “nerelisin?” sorusunun cevabı hangi kriterlere göre verilmelidir? Bu sorulara verilen “henüz evlenmedim” cevabının anlam yüküne hiç girmeden ve kimlik belgelerimizde yer alan “nüfusun kayıtlı olduğu yer” bilgisini de dikkate almadan devam

edelim ki konumuz içinden çıkılmaz hale gelmesin.

Evet dostlar, sizin de fark ettiğiniz gibi soruların analizi farklı, cevapların analizi farklı pencereler açabiliyor. Biz fazla detaya girmeden memleket ve aidiyet kavramlarından oluşan bir soruyu seçelim ve “bir memlekete ait olmak için gereken nedir?” diyelim.

Herkese göre cevabın farklı olacağını düşündüğüm bu sorunun cevaplanması gerekli mi gerçekten? Bilmiyorum. Bilemiyorum ama yazımızın başlığını oluşturan kavramları, cevap olarak düşünüp açmadan da geçmeyeceğim. Önce birincisinden başlayalım.

Doğmak; öyle bir olgu ki, göz ardı edildiğinde varlık yok olur. Ve insanı bir yere ait yapar mı? Evet. Buna da kimse itiraz edemez. Doğum yerim Osmaniye. Nüfus kâğıdım da öyle yazıyor. Gençlik yıllarımda Dodurga ilçe oldu, köyümün bağlı olduğu ilçe değişti, ama doğum yerimi kimse değiştiremedi şimdiye kadar.

Doymak; eksikliğinde zafiyet, yokluğunda ölümü yaşıtan bir gerçek. Memleket ve kavram kavgasında “doğmak” ile rekabete giren cesur yürek. İnsanı bir yere ait yapar mı? Evet. Buna doğduğu yerde doyanlar itiraz ederdi belki; “**İnsan doğduğu yerde değil, doymadığı yerde**” diyen bir atasözümüz olmasaydı.

Sevmek; güzelliğin mimarı, yaşama anlam katan, biri bin, bini bir yapan duygu. Her nerede yaşarsa yaşasın doğan ve doyanlar, sevgi ile yoğurmazsa hamuru, o ekmekte ne lezzet olur, ne de o ekmek kendisini yiyecek bir millet bulur. Varlığa anlam katan bu duygu, insanı bir yere ait yapar mı? Tabi ki yapar. Yoksa Anadolu Türkün yurdu olabilir miydi?

Bir kültürümüz vardı bizim eskiden. Sevdiklerimizle bütünleşir bir olurduk. Bizim kız, bizim oğlan, biye başlardık kaynaşmaya, her birimiz bir yunus olurduk. “Bizim Yunus” derdik hepimiz. Ateşimiz, havamız, toprağımız, suyumuz bir olurdu. Aynı buğdaydan hamur olurduk, aynılaşmış farklı sofralara. Bizim köy, bizim ilçe, bizim il, bizim memleket diye türkülerimizi söyleyerek aidiyetimizin sınırlarını gönlümüzle ve de biz çizerdik. Sevdiklerimizi kalbimizde taşır öldü ise bahçemize gömerdik. Onun için Yunus Emre’nin ülkesinin birçok şehrinde hatta Azerbaycan’da, Veysel Karani’nin birisi Siirt ilimizde olmak üzere üç farklı ülkede mezarı var. Onun içindir ki Nasrettin Hocamıza sahip çıkmaya çalışırken ilçelerimizin birbirine düştüğü haberleri gazete manşetlerini süslüyordu.

Şimdilerde öylemi ya! Herkes ben diye başlıyor sen diye bitiriyor. Herkes kendini tanımlıyor diğerlerini ötekileştiriyor. Kendisine özgürlük tanımlarken başkasına sınır çiziyor. Memleket ve aidiyet meselesi de

böyle. Biri Çorum'da doğdu İstanbul'da yaşıyor ise İstanbullu, Ankara'da doğdu Çorum'da yaşıyor ise Ankaralı olarak dışlanıveriyor. Kimse benim dediğini biz ile paylaşmıyor. Suyla yoğruluyor un, tuz ile kaynaşmıyor. Kıvam almamış hamurun heybeti de lezzeti de eksik oluyor vesselam. Eksikliğiyle gediğiyle de olsa doğan herkes için hayat devam ediyor. Okumak gerek. İyi bir mesleğe, helal bir kazanç getirecek işe, güzel bir eşe sahip olmak gerek. Bunlar için de bazen doğulan yer, dar gelebiliyor insana. Onun içindir ki göçerlik Türkün örfü, hicret Müslümanın kültürü olmuş. İkisi de gururumuz değil mi bizim?

Memleket ve aidiyet önemlidir. Evet. Ama memleket denilen yerin sınırları cetvelle mi çizilir? Aidiyet denilen şey kendini sınarlar mı? Yani insan bir yere ait ise başka bir yere daha ait olamaz mı? Bilemiyorum. Bildiğim, kalpler sevdikçe büyür, büyüdükçe sever, sevdikçe büyür. Aynı şekilde insanlar ve şehirlerde sevidikçe güçlenir, güçlendikçe sevilir, sevidikçe güçlenir. Ne güzel kısır döngüler değil mi!

Artık hayatım, yokuş aşağı, her geçen gün, hızı biraz daha artarak yuvarlanıyor. Bu yuvarlanmalar esnasında en çok canımı acıtanlar, başlıktaki soruları sormama sebep olan dışlanmalar. Ben Çorum'un Dodurga İlçesi Çiftlik Köyü nüfusuna kayıtlıyım. 52 yıllık ömrümü üçe böldüğümde 17 yıla denk gelen yaklaşık ortalama ve sıra ile Çorum, Ankara ve Giresun illerinde yaşadım. Halen de Giresun'da yaşamaya devam ediyorum. Yaklaşık bir yılını da İstanbul'da geçirdiğim bu dünya hicretimde, şehirlerle muhabbeti çok sevdim, bazen bile rek bazen bilmeden çok şeyler öğrendim onlardan. Ve şehirler beni hiç dışlamadı. "Hoş geldin"le çiçek verdi. Susadıkça su, acıktıkça ekmek, üşüdükçe gömlek verdi. Baharında, yazında yağmur, kışlarında kar verdi. Yiğit yârsız olmaz dedi, gül yüzlü bir yar verdi. Her birinde, aldıklarım, verdiklerim, alır iken kırdıklarım, verir iken döktüklerim olmuştur elbet. İnsanım ben de nihayet.

İnsan bu, kıvrım kıvrım halleriyle, çile çekip olmamışsa eğer, diliyle gönül yıkar, gülüyle can acıtır. Var ise benim de gül verirken canını acıttıklarım, onlardan özrümün kabulünü isterim. Bir kanun koyucu gibi maddeler halinde aidiyet kriterleri yazma işini, gönülleri kafesleyebileceğine inananlara bırakalım. Sadece iki örnek ve dört şehir yetsin bize. Horasan'ın Belh şehrinde doğan Mevlana, Konyalı değil mi sizce? Ya da Mevlana Belh'den, Horasan'dan vaz mı geçti, Konyalı olunca? Mevlana'dan geçtim, ben bile kalbime bakınca ne görüyorum biliyor musunuz? Ne Horasan benden vazgeçti, ne de ben Horasan'dan. Tarihsel aidiyetim, kültürel aidiyetim bu benim. Ya Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim, Hz. Muhammed Mustafa (SAV), Mekke'de doğduğu için Medineli değil mi sizce? Ya da Efendimiz hâşâ Mekke'den vaz mı geçti, Medineli olunca!

Evet, biraz üst perdeden oldu ama gerek Çorum'da Çorumluların, gerek Giresun'da Giresunluların yaptığı dışlamaların verdiği acıları, ancak böyle bir çılgınlıkla hafifletebilirdim. Yine henüz paylaşmadığım "Ben Çorum'dan Vazgeçmedim, O da Benden Vazgeçmesin" ve "Aslım Çorumdur Neslim Giresun" başlıklı şiirlerim de, aynı yaradan sızan damlalar olarak, acımı hafifletiyorlar.

Konumuza farklı bir bakış açısı ile devam edelim. Anne babalar çocuklarını yetiştirirken, hep kendilerini geçmeleri, kabuklarını kırmaları, Kafdağı'nı aşmaları hususunda yönlendirilir ve cesaretlendirilirler, öyle değil mi? Ama bu Kafdağı neresidir, nasıl aşılır, kabuk nasıl kırılır kimse bilmez. Büyük ideallerin hedef olarak tanımlandığı bu cümleler; kıymeti mesabesinde olmasa da, yer eder çocukların ve gençlerin dimağlarına. Onun içindir ki, belli bir yaşa, belli bir olgunluğa ulaşıldığında başlayan, en çok da üniversite tercihleri aşamasında yoğunlaşan bu yeni şehirlerin keşfedilme arzu ve arayışları, nasip ise iş ve eş seçimi ile devam eder. Nihayet bir zaman gelir aidiyetler değişir, demeyeceğim. Çünkü aidiyetler değişmez. Gelişir, çoğalır ama değişmez. Birçoklarımız Alamancı oldu ama Türk olmaktan çıkmadı, Çorumlu olmaktan vazgeçmedi, öyle değil mi? Hatta nicelerimizden çok çok daha fazla severler memleketlerini. Bir Almanca abimden dinlemiştim, dağların, taşların ne çok özlendiğini, köyüne gelip de dağ tepe gezerken deli diye yaftalandığını. Yaşamayan anlamazmış özlemek ne büyük bir sevgi doğurur, aidiyeti nasıl perçinler.

Sahi şehirlerin sahipleri var mıdır sizce? Varsa kimlerdir? Doğanlar mı? Doyanlar mı? Sevenler mi? Çilesini çekenler mi? Sahip çıkanlar mı? Yoksa benim diye en çok bağırانlar mı? Ya da orada ölenler, yok yok orada gömülenler mi?

Boş verin cevapları, gelin bu muhabbeti hayatın akışı ile taçlandıralım. Sizlerin de birçok örneğine şahit olduğuna emin olduğum üzere; bir Denizlili bir süre Çorum'da yaşayıp "heri" demeye başladığında Çorumlu, ya da bir Çorumlu Karadeniz'e gidip "da" demeye başladığında Karadenizli oluveriyor, farkına bile varmadan. Şehirler işte böyle insanları yoğurup yoğurup kendileştiriyor. Ne de güzel yapıyor. İnsana Kafdağı'nı aşırان, ötelerin ötesini gösteren, kabuğunu kırdığını hissettiren, bu sahiplenmeler, bu kaynaşmalar, bu yeni aidiyetleri değil midir?

Ben Çorum'da doğmuş, Ankara'da yoğrulmuş, Giresun'da doymuş, hepsini de sevmiş, büyük ihtimalle Giresun'da ölecek ve inşallah Çoruma gömülecek bir kişi olarak derim ki; gelene "hoş geldin", gidene "yine bekleriz" diyen sahipleri olalım şehirlerimizizin.

Seven, sevilen, özleyen ve özlenenlere selam olsun.

Foto: Osman KESER

Tevfik İLERİ

■ Mehmet TATLISU

84

Şehir Defteri
Eylül 2021

Bir Portre

İmam Hatip Okulları İle Yüksek İslam Enstitülerini Açan, Milli Eğitim Bakanı: Tevfik İleri (1911-1916)
Erzurum'un eski milletvekillerinden Rasim Cinisli Tevfik İleri'nin vasıflarını on iki madde halinde şöyle özetliyor:

1. Büyük devlet adamı.
2. Halka hizmeti Hakka hizmet bilen temiz siyasetçi.
3. Devletin ve milletin geleceğini hazırlayan eğitimcisi.
4. Hakka ve hakikate aşık, kulluk idrakına varmış
5. Hakka ve hakikate aşık, kulluk idrakine varmış inanmış bir mümin.
6. Mazluma dost, zalime karşı cesur mücahit.
7. Hitabet ustası, mükemmel hatip, halkın vicdan sözcüsü.
8. Üstün karakterli idealist.
9. Sorumluluk bilinci yüksek, dürüst insan.
10. Beyni projelerle dolu, hizmet erbabı aksiyon adamı.
11. Karar verme yeteneği olan cesur, lider kişilik.
12. İyi bir insan ve iyi bir aile babası.

Hayatı:

1911 yılında Rize'nin Hemişin ilçesine bağlı Yaltkaya köyünde doğdu. Babası Hafız Celal Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. 1914'te kardeşleriyle birlikte, Rize'den göç ederek İstanbul'da emekli kaymakam olan dedelerinin yanına yerleşmişlerdir. İlk, orta ve lise öğrenimini Fatih'te dede evinde tamamlamıştır. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nden mezun olarak inşaat mühendisi olmuştur.

1933-1937 yıllarında Erzurum'da kontrol mühendisi 1938-1950 yıllarında Çanakkale ve Samsun'da Bayındırlık ve Yedinci Bölge Müdürü olarak görev yapmıştır. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Samsun milletvekili seçildi. 27 Mayıs 1960'a kadar on yıl boyunca, Ulaştırma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı, Bayındırlık Bakanlığı, Meclis Reis Vekilliği görevlerinde bulundu. 1993'te Vasfiye Hanım'la evlendi. Cahit, Cahide ve Ayşe adlı üç çocukları var.

Gençliği peşinden sürükleyen bir dinamizme sahip olan Tevfik İleri üniversite öğrenciliği döneminde Milli Türk Talebe Birliği Başkanlığı yaptı. Türkçe'nin yaygın olarak kullanılmasını sağlamak ve yerli malı kullanmayı teşvik etmek amacıyla miting ve kampanyalar düzenlendi. İstiklal Marşımız çalınırken ayağa kalkılması, 18 Mart Çanakkale Şehitleri'nin toplu olarak anılması gibi etkinliklere öncülük etti.

Eğitim Hizmetleri

Din derslerinin ilkokulların müfredat programına alınması (1950) Türk Sanat Enstitüsü'nün kurulması (1951) Türk kültür eserlerinin yayımının yeniden başlatılması (1951), 20 yıl sonra İmam Hatip Okulları'nın yeniden açılması (1951-52 öğr. yılı). İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsü'nün eğitime başlaması (1959-60) Tevfik İleri'nin Milli Eğitim Bakanlığı döneminde gerçekleşti. Sol zihniyetin arka bahçesi haline getirilen tek parti döneminde propaganda vasıtası olarak kullanıldığını düşündüğü Köy Enstitülerini kapattı. Köylü-şehirli ayırımına son vererek bu okulları öğretmen okullarına dönüştürdü (1952-1953).

1943-51 yıllarında İnönü Ansiklopedisi adıyla yayınlanan ansiklopedinin adını yeni bir yayın kurulu oluşturarak Türk Ansiklopedisi adıyla yayınlanmasını sağladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi onun Milli Eğitim Bakanlığı döneminde eğitim ve öğretime açıldı.

Anaokulları yatılı bölge okulları çocuk kütüphanelerinin açılması ile din eğitiminin özgürce verilmesi hep onun zamanında gerçekleşmiştir.

İmam Hatip Okullarının Tekrar Açılması:

1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatıldı. Yerine 29 Merkezi noktada ortaokul seviyesinde İmam Hatip Mektepleri açıldı. Bu okullar öğrenci azlığı gerekçesiyle 1930 yılında kapatıldı. Aynı gerekçe ile ilahiyat fakültesinde de eğitim sonlandı.

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri bakanlığının ilk aylarında (1951) şöyle düşünüyordu: İmam Hatip Okulları'nın açılması zaruretine kâniyiz. Türk milletine hitap edecek olgun kültürlü iman ve hatiplerin yetişmesini arzu ediyoruz diyerek 10 Ekim 1951 ta-

rihinde 4 + 3 = 7 yıl olarak İmam Hatip Okulları'nın açılmasını sağladı. 1951-52 öğretim yılında. Ankara, Adana, Kayseri, Maraş, Isparta olmak üzere yedi ilimizde İmam Hatip Okulları öğretime açılmıştır. Tevfik İleri 1959-60 öğretim yıllarında da İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nü açmıştır. İmam Hatip Okulları'nın amacını şu sözlerle ifade etmiştir: Medeniyet tasavvuru gelişmiş, vahyin aydınlığında, aklın ve bilimin öncülüğünde, hak ve hakikatin peşinden giden, insanlığa hizmet idealine sahip nesiller müspet, münevver din adamları yetiştirmek.

Cahide Aksoy İleri Babası Tevfik İleri'yi Anlatıyor:

Babam çok yönlü bir insandı. Sinemaya, tiyatroya gitmekten hoşlanan ve çok okuyan biriydi. Samsun'da iken az bir maaş almasına rağmen arttırabildiği parayı son kuruşuna kadar gidip kitap alan biriydi. Bir konuşmasında şiirden çok hoşlandığını her çıkan şiir kitabını aldığını söyler.

Babam komünizm ve benzeri zararlı fikirlerin Türkiye'de yayılmaması için milli ve manevi değerlere bağlı modernleşmeden yana bir neslin yetişmesine büyük önem verdi. Bu nedenle eğitimi Türkiye'nin kalkınmasında ve gelişmesinde en önemli etken olarak görmüş; Türk milletine ait manevi değerlerle batıya ait dini değerlerin birleştirilmesi ile oluşturulacak sentezin Türk milli eğitimini düzlüğe çıkaracak tek yol olarak düşünmüş ve çalışmalarını buna göre şekillendirmişti. Babam Tevfik İleri sadece öğretmen yetiştirmeyi değil, iyi ve kaliteli öğretmen yetiştirmeyi de kendisine ilke edinmiştir. Bir mektubunda şu ifadeleri kullanmıştı: Size mal, mülk, servet bırakmadım. Şerefli, namuslu erkek bir ad bırakabildim. Hiçbir zaman başınız yere bakmayacaktır bununla müteselliyim. Siz de bununla iftihar edeceksiniz.

Çocuk terbiyesine nasihatle değil yaşayarak yaşatarak öğretirdi. Bunu biz çocuklara örnek olalım şeklinde ifade ederdi. İkna yoluyla bunun gerçekleşeceğini söyler, bizim fikirlerimize kıymet verirdi. Babanın bize en büyük mirası vatanımızı sevmeyi, bayrağımıza sahip çıkmayı öğretmesidir. Üstlendiği vazifenin mesuliyetini hissetmiş, ne yaparsa en doğrusunu en iyisini yapmaya çalışmıştır. Bu onun karakterinde vardı. Ömrü boyunca tatil yapmamış bir insandı bize her fırsatta yaptığınız iş ne olursa olsun onun en iyisi olmaya çalışış derdi.

Annem Vasfiye Hanıma Âşıktı O da Babama:

Birbirleri için yaratmış birbirlerine nasip etmiş diyebilirim. Annem ve babam ve düşünce birliği içinde olan iki insandı. Birbirlerine âşık iki insan Babam nişanlıyken anneme yazdığı ilk mektubunda: Sen benim sırasında, sırasında kardeşim, sırasında eşim olacaksın. Ben seni hep bu hislerle seveceğim Sen de beni bu hislerle seveceksin. Yaa Hemşin kızı böyle işte. Babam annemsiz neredeyse nefes alamazdı. Eve geldiği zaman annemin kesinlikle evde olmasını isterdi, aksi durumda huzursuz olur canı sıkılırdı. Annemle babam bir ruh birliği düşünce birliği içindeydiler. Annem di-

rayetli duygulu, hassas yani hakikaten fevkalade bir insandı. Babamla birbirlerini tamamlamışlardır.

27 Mayıs Sonrası:

27 Mayıs'ın hayatımızda çok tahribat oldu. Çok acılar çektik ancak memleketin çektiği ızdırap daha vahimdi. 27 Mayıs 1960'ta elimizden ve evimizden alınan babamızla sekiz ay yüz yüze hiç görüşemedik. Yassıada'ya gittikten sonra mektuplaşmalarımız başladı. Ondan gelen mektuplar bizim için saadet kaynağı oluyordu. Her gün mektup yazıp gönderiyoruz, babamdan mektup geldiğinde ailecek toplanıp mektupları okuyorduk. Haftada üç mektup izi vardı. Mektuplar sansürden geçiyordu. Her mektup 50 kelimeyi aşmayacaktı. Babamıza olan duygularımızı 50 kelime ile anlatmak zorundaydık. Bazen de mektuplarımız kendilerine hiç verilmiyordu. Mektuplarında moralimizi bozmamak için kötü bir şeyden bahsetmezdi.

Hep iyiyiz derdi, bizim mektuplarımızla can bulduğunu söylerdi.

Namazda Hakaret ve Ölüm Tehdidi (Cahide İleri Aksoy anlatıyor):

Harp okulunda babam ikinci namazını kılmaktadır. Bir binbaşı veya yarbay gelir. Manevra kıyafetli: Tevfik İleri nerede diye bağırmaya başlar. "Tevfik beyefendi namaz kılıyor derler." Tevfik Bey'i tekmelemeye başlar. Hem kıyamda, hem rükûda, hem secde de tekmelemiş selam verince yakasına yapışıp "Ben senin belalınım" seni öldüreceğim demiş. Tevfik İleri'nin verdiği cevap çok manidar: "Asıl bela kendisini bela olarak göndere-nin kim olduğunu bilmemektir."

Vefatı:

Babam yaklaşık bir yıl Yassıada'da kaldıktan sonra ömür boyu hapis cezasıyla Kayseri Bölge Cezaevi'ne yollandı. Burada hastalanması üzerine Ankara Hastanesi'ne kaldırıldı. Tabi bizim için zor bir süreçti. Oradan babam mektup göndererek bilgi veriyordu. Babam Kayseri Cezaevi'nde adeta erimişti. 90 kilodan 40 kiloya kadar düşmüştü. Annemle babamı ilk ziyarete gittiğimizde baktım babam yok. Bir de baktım karşıdan iskelet gibi biri geliyor yanımıza geldi ve gülümsedi. Anladık ki bu babamdı, hastalığını bizden gizlemiş. "Ah bir kuvvetim gelse de mektup yazabilsem." diyordu.

Babam Ankara Hastanesi'nde yaklaşık bir buçuk ay kaldı. Yassıada'da baş göstermeye başlamış. Babamın bu olaylardan önce bir rahatsızlığı yoktu. Sağlık problemi olmayan bir insanın kısa zamanda nasıl tanınmaz hale geldiğini anlayamadık. Babam hastanede yaklaşık iki ay tedavi gördü. Son olarak takvimler 31 Aralık 1961 gösterdiğinde silahların gölgesinde hasta yatağındaki babam ağırlaşmıştı. Doktor önce ameliyat gerektiğini söyledi. Sonra bunun gereksiz olduğunu ifade ettiler. Babam bunun ne anlama geldiğini anladı, yarım saat geçmeden de son nefesini verdi. Bir gün sonra 1 Ocak 1962'de çok büyük bir topluluk eşliğinde Ankara Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verildi. Allah gani gani rahmet eylesin mekânı cennet olsun.

Foto: Osman Keser

ŞEHİR DEFTERİ

■ Eyyup AZLAL

Şehir Defteri, aslen nerelidir? Bu soruyu mütemadiyen dinlediğim “To aslen kucayı?” diye başlayan Farsça bir şarkının etkisiyle sormuş olabilirim. “To aslen kucayı?” “sen aslen nerelisin?” demek. Şehir Defteri; tarih ve medeniyet ışığında yolunu bulmuş bir edebiyat dergisi. Bu derginin mutfağı Çorum’da.

Şehir Defteri Dergisinin isim babası şair-yazar Halit Yıldırım; bu mutfakta epeyce çalıştı ve ununueledi. Ama eleğini duvara asmadı. O, şehir değiştirip başkent Ankara’ya taşınsa da haftada bir Çorum’a gider ve mutfaktaki işinin başına geçer. Şehir Defteri’nin altıncı sayısı Halit Yıldırım ‘sız çıkmasın diye Ankara’dan arda kalan zamanını hep memleketinde geçirmiş. Diğer zamanlarda da internet ortamında Şehir Defteri için gelen yazıları kontrol eder, bölümlere göre yazıları tasnif eder, düzeltir, neşre hazır hale getirir.

Neden Şehir Defteri?

Halit Yıldırım, bu soruya kendince makul ve menkul bir cevap vermişti. İlham kaynağını eski tahrir defterlerinden almış. Osmanlı’da tahrir defterleri; bir şehre ait iktisadi, nüfus, askerlik, ziraat ve orman faaliyetlerinin kayda geçirme, deftere geçirme işlemine denilirdi. Bugün akademik camiada -özellikle tarih bölümü için söylüyorum- herkesin bir başvuru kaynağı olmuş.

Çorum Belediyesinin Şehir Defteri, kemiyet olarak değil de keyfiyet olarak Osmanlı’daki Tahrir defterlerine bir gönderme olabilir. Klasik gönderme diyelim biz buna. Zaten TÜİK, Nüfus ve Vatandaşlık, Devlet Planlama teşkilatı gibi kurumlar eski tahrir defterlerinin devamı olan vazifeleri yapıyor. Darısı şehir hafızasını kadim zamanlardan bugüne ulaştıran diğer şehirlerimizin başına olsun.

Neden Şehir Defteri?

Bu soruyu kıymetli dostumuz ve derginin genel yayın yönetmeni olan Turhan Candan Beye de sorduk. Dergi, bir belediye yayını olarak ülkemizde müstesna bir yere sahip. Belediyenin sanat, edebiyat ve kültür adamlarına nasıl sahip çıktığının da bir göstergesi diyor Turhan Candan başkanımız. Kendisi Çorum Belediye başkan yardımcısı ve belediye başkanı Dr. Halil İbrahim Aşgın Beyin en önemli yardımcısı. Şehrin sorunlarına getirdiği çözümler hem edebi hem de ebedi çözümler... Bu nedenledir ki başkan Halil İbrahim Beyin takdirini kazanmış, iltifatına mazhar olmuştur.

Sanal olarak düzenlenen Elvan Çelebi Şiir akşamlarına Şehir Dergisi yazarları ve şairlerinin katılımıyla üç defa gerçekleşmişti. İnşallah Taçkiran (Koronavirüs)

sonrası bu şairler ve yazarlar Çorum’da bir araya gelir ve ruberu bir şiir gecesinde buluşurlar. Unutmayalım, Yunus Emre Özel eki de Şehir Defterinin neşriyatı arasındaydı.

Neden Şehir Defteri?

Çorum’da mukim şair -yazar Hüseyin Kır Hocamız da bu defterin mutfağında çalışıyor. Ona da sordum bu soruyu. Hüseyin Kır hocamızın dergiye dair şu hatıraları cevap niteliğindeydi. Onu dinliyoruz: *“Daha önce Çorum Belediyesinin bir tanıtım broşürü olduğunu Halil İbrahim Aşgın Hocamız başkan olduğunda bizleri bir araya toplayıp, bu broşürü bir edebiyat dergisine nasıl dönüştürebiliriz; bu dergi, sadece belediye başkanının şehir gezilerinde çekilmiş gelişigüzel fotoğraflarıyla süslemeyelim, demişti. Halil İbrahim Bey, aydın bir kişiliğe sahip, üniversitede hocaydı. Onun aydın kişiliği bize heyecan verdi. Çorum dışındaki şair-yazar dostlarımızla da temas kurduk. Cahit Koytak, Şakir Kurtulmuş, Mustafa Özçelik, Gökhan Ayçiçek, Mustafa Uçurum... İlk temas kurduğumuz isimlerdi. Çorum’da Halit Yıldırım’ın olması büyük bir şans. Halit Yıldırım Bey’in her parmağında bir marifet vardır. Şair, deneme, hikâyeci, romancı kimliğiyle “Şehir Defteri” dergisine renk katmıştır.”*

Hüseyin Kır Hocamız, Şehir Dergisinin mutfağında çalışan şair Mehmet Okumuş Bey’in katkılarında da bahsetti. Mehmet Okumuş’un şiirinden de bahsetti. Bu sayıda Mehmet Okumuş’un şiiri yoktu mektubu vardı. İnşallah gelecek sayılarda şiirini de okumak nasip olur. Derginin mutfağında emeği olan Nilüfer Aşkın Hanım da bulunuyor. Başka yazımızda onların da emeklerinden bahsetmek isteriz. Belediye Kültür Müdürü Mahmut Yabacioğlu da bu derginin şeflerinden. Onu da unutmayalım.

Turhan Candan Başkanımız için bir zeylname:

Turhan Candan, aynı zamanda Çorum Belediye Başkan yardımcısı, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Edebiyat Bülteni şiir gecelerini ilk hazırlayan ağabeylerimizdendir. Biz, edebiyat fakültesine gittiğimizde onlar çoktan mezun olmuştu. Ama Edebiyat Bülteni Şiir Gecesi devam ediyordu. Edebiyat Bülteni bayrağını 90’lı yıllarda biz devr almıştık onların hatıraları ışığında... Turhan Candan başkan; radyo programları, Dil edebiyat derneği ve diğer çalışmalarını da biliyoruz.

Milat Gazetesi: 01 Ağustos 2021

87

Şehir Defteri
Eylül 2021

Dergimiz Hakkında Yazılanlar

Foto. Erdal Baykara